

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Т. Л. ПОВАЛІЙ

ІСТОРІЯ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

Навчально-методичний посібник
для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів

Суми – 2014

УДК 792.8:94(075.8)

ББК 85.32гя73

П 42

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 4 від 24 листопада 2014 року)

Науковий редактор

Ніколаї Г. Ю., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри мистецької педагогіки та хореографії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Рецензенти:

Огієнко О. І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу інноваційних педагогічних технологій Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Сегеда Н. А., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Повалій Т.Л.

П 42 Історія хореографічного мистецтва: навч.-метод. посібн. / Т.Л. Повалій. – Суми: СПДФО Повалій К. В., 2014. – 120 с.

Навчально-методичний посібник допомагає опанувати розвиток європейської хореографічної освіти, засвоїти основні відмінні особливості хореографічної освіти різних країн, знайомить з творчістю видатних майстрів балету минулого і сьогодення. Знайомство зі структурою, змістом та моделями хореографічної освіти в Польщі, хореографічною науковою думкою, підготовкою фахівців хореографічного профілю у структурі педагогічної освіти України значно розширить компетенції майбутніх учителів і допоможе їм успішно конкурувати на ринку праці, особливо європейському.

Призначений для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів з дисципліни «Історія хореографічного мистецтва».

УДК 792.8:94(075.8)

ББК 85.32гя73

© Повалій Т. Л., 2014

© СПДФО Повалій К. В., 2014

ЗМІСТ

ВСТУП	4
<i>Змістовий модуль 1. РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ</i>	5
ТЕМА 1.1. РОЗВИТОК ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОВІДНИХ БАЛЕТНИХ ШКІЛ	5
1.1.1. Розвиток хореографічної освіти в Італії та Франції	5
1.1.2. Розвиток хореографічного мистецтва в Німеччині.....	12
1.1.3. Розвиток хореографічної освіти в Росії	19
Рекомендована література	32
Завдання для самоконтролю.....	34
ТЕМА 1.2. РОЗВИТОК ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В ПОЛЬЩІ	35
1.2.1. Науковий простір хореографічної освіти в Польщі.....	35
1.2.2. Структура хореографічної освіти в Польщі.....	41
1.2.3. Зміст хореографічної освіти в Польщі	65
Рекомендована література	74
Завдання для самоконтролю.....	77
ТЕМА 1.3. РОЗВИТОК ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	78
1.3.1. Витоки та етапи розвитку хореографічної освіти в Україні	78
1.3.2. Хореографічна підготовка фахівців у структурі педагогічної освіти України	85
1.3.3. Розвиток хореографічної наукової думки в Україні.....	105
Рекомендована література	114
Завдання для самоконтролю.....	116
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	117

ВСТУП

На початку XXI століття світ все більше усвідомлює позитивну роль танцю в таких сферах, як охорона здоров'я, освіта молоді, арт-терапія. Специфіка хореографічного мистецтва полягає у його різнобічній дії на людину, що зумовлено самою природою танцю як синтетичного виду мистецтва. Хореографічна освіта удосконалює тіло людини, впливає на розвиток уяви та емоційної сфери особистості, забезпечує вишкіл творчого продуктивного мислення.

На сучасному етапі в європейському науковому просторі актуалізуються проблеми розвитку хореографічного мистецтва та вдосконалення професійної підготовки майбутніх танцівників. Шлях європейської та світової інтеграції зумовлює необхідність інтенсивних змін в освітньому просторі. Ідея підвищення статусу мистецької освіти (у т.ч. і хореографічної) знаходиться в центрі уваги Міжнародної асоціації експертів та практиків із питань зв'язків освіти й мистецтва, створеної при ЮНЕСКО. Саме тому останніми роками відбуваються модернізаційні процеси в хореографічній освітній галузі, які здійснюються за такими основними напрямками: збереження національних танцювальних традицій, розвиток сучасної хореографічної освіти, розвиток хореографії в контексті мистецької освіти та арт-терапії.

Навчально-методичний посібник повністю відповідає четвертому змістовому модулю навчальної програми «Історія хореографічного мистецтва», метою та завданням якої є: аналіз провідних етапів та тенденцій розвитку світового хореографічного мистецтва, формування у майбутніх учителів хореографії цілісної системи знань що до хореографічної освіти. Посібник є основоположним у формуванні світогляду учнів у галузі танцю, визначає знання основних етапів розвитку хореографічного мистецтва, становлення і розвитку мистецтва балету, основні відмінні особливості хореографічного освіти різних країн, знайомить з творчістю видатних майстрів балету минулого і сьогодення.

Змістовий модуль 1.

РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Тема 1.1. Розвиток хореографічної освіти в контексті європейських провідних балетних шкіл

1.1.1. Розвиток хореографічної освіти в Італії та Франції

Розвиток хореографічної освіти має складний і суперечливий характер, що обумовлений високою значущістю спадкоємності в системі вироблення спеціальних знань, умінь і навичок, які формують специфічну традицію, покликану зв'язувати покоління творців мистецтва і культури. Глибоке знайомство з живописом, музикою, драматичним театром, кращими зразками кінематографічного мистецтва, літературою – обов'язковий компонент майстерності майбутнього хореографа.

У XVII-XVIII ст. ще тільки починало формуватися освітнє поле хореографії. Воно виражалось в активних пошуках упорядкування й систематизації танцю; затвердження методики позицій (П. Бошан), вироблення «нового» (тобто сценічний) театральньо-танцювальної мови (Р. Фейе), починав свої експерименти в області дієвої хореографії Ж.Ж. Новерр (XVIII). Тільки на початку XIX ст. створив систему академічного танцю і аналітичну хореографію (тобто анатоμο-фізіологічна схема поведінки танцівника і синоптичні таблиці, застосовувані в навчально-виховному процесі) К. Блазіс.

Привабливими у контексті комплексного дослідження європейської хореографічної спадщини є вивчення теоретичних праць 20-50-х років (Ф. Лопухов, К. Гойлезовський, М.Фокін та ін.), робіт з опрацювання проблеми історичної класифікації танцю від часів середньовіччя до середини XX ст. (Л.Блок), систематизації видовищних хореографічних форм (Н. Шереметтевська).

В.Гаєвський зазначає, що витоками мистецьких процесів пояснюється тісний зв'язок між хореографічними школами Америки та Європи, так танець модерн виник у протестантських країнах

(Німеччина, США), а класичний танець – у католицьких (Італія, Франція). Проте, ідеї ритмічного виховання в Європі ХХ ст. придбали популярності в різних країнах: Великій Британії, Італії, Німеччині, Франції, Швейцарії.

Синтез мистецтв, який звертається до всіх органів чуття людини, на сьогоднішній стадії розвитку хореографічної освіти є визначальним фактором його актуальності. На думку доктора філологічних наук, професора Дмитра Сергійовича Наливайко, тип творчості охоплює «внутрішньо цілісні системи естетичних понять і уявлень (про красу, її природу, структуру, функції і т.д.), специфічне відчуття і розуміння форми, які складаються в різних регіонах світу на різних стадіях розвитку художньої культури і залишаються в різних модифікаціях певним ядром, стійкою динамічною єдністю художнього мислення на наступних стадіях її розвитку».

Хореографічна освіта в Італії перебуває на периферії художніх інтересів серйозних митців, а саме – серед розважальних видовищ. Не зважаючи на те, що римську танцювальну школу у 1940 р. очолила послідовниця ідей Ф. Дельсарта і Е.Ж. Далькроза – І. Руська, італійська хореографія зазнала незначних ритмопластичних змін. Нині в Італії працюють близько 100 танцювальних груп, але у світовому контексті вони не мають такої ваги, як, наприклад, італійський оперний театр, кінематограф або мистецтво fashion.

Італійській школі властива віртуозна техніка, строгий стиль, манера руху стрімка, рвучка, наскільки напружена і часом незграбна. В її формуванні можна виділити два етапи¹:

- 1) староіталійська школа, пов'язана з ім'ям Фоссано (XVIII ст. до 1837 р.);
- 2) ново італійська школа, пов'язана з ім'ям Карло Блазіс (з 1837 р).

Istituzioni dell'Alta Formazione Artistica, Musicale e Coreutica (AFAM) це навчальні заклади які дають художню, музичну і хореографічну освіту вищого рівня в Італії. Даний тип навчання

¹ Ивлева Л.Д. История преподавания танца: учебное пособие / Л.Д. Ивлева. – Челябинск, 2011. – 2-е изд. – 142 с.

прирівнюється університетській системі, і як Інститути AFAM, так і університети перебувають під контролем Міністерства освіти, університетів і досліджень (створено в 1999 році).

Традиційно Академії мистецтв і Консерваторії в Італії були частиною шкільної системи, тому знаходилися під опікою Міністерства освіти. Але на початку 90-х років численні протести студентів даних установ привели до необхідності присудити університетський рівень дипломам академій і консерваторій, які також були переведені під керівництво Міністерства Університетів (в ті часи це відомство було відокремлено від Міністерства Освіти).

Основні причини даної реформи:

- по-перше, аналогічним інститутам у Європі був наданий статус університету, в результаті дані установи були більш конкурентоспроможними на ринку освіти в порівнянні з італійськими інститутами, хоча останні пропонували той же курс навчання;
- по-друге, університети Італії відкрили курси навчання у сфері мистецтва і музики, конкуруючи, таким чином, з академіями і консерваторіями.

За даними мотивами Уряд Італії в 1999 році переглянуло сформовану ситуацію і прирівняв академії і консерваторії до університетів.

На сьогоднішній день в AFAM входять:

- Академія витончених мистецтв (Accademia di belle arti);
- Національна академія танцю (Accademia Nazionale di Danza);
- Національна академія театрального мистецтва (Accademia Nazionale d'Arte Drammatica);
- Інститут промислового мистецтва (Istituto superiore per le industrie artistiche (ISIA). Це державний інститут, що пропонує особливе навчання в сфері дизайну (графічний дизайн);
- Музичні консерваторії (Conservatori di musica);
- Музичні інститути (Istituti musicali pareggiati).

Структура курсу в AFAM така ж, як і в університетах: три роки основного навчання плюс 2 роки – спеціалізація. Що стосується

запису іноземних студентів на курси в Інституті AFAM, Міністерство освіти, університетів і досліджень дає посилання на правила, що регулюють «Надходження на програми навчання в університетські установи» за винятком невеликих деталей. Так, наприклад, треба заповнювати Modello A bis (анкета-заява на вступ до вишу в галузі мистецтва і музики), а не Modello A (для трьох ступенів). Також Інституті AFAM, як правило, вимагають додаткові документи від іноземних студентів. Наприклад, детальні програми навчання (Curriculum studi).

Як і в університетах, в Інститутах AFAM 1 вересня передбачена перевірка знань італійської мови для іноземних абітурієнтів. Якщо майбутній студент вдало проходить тест з італійської мови, на нього чекає друге випробування – спеціалізований тест за обраним напрямом. Університети та інститути Італії, як правило, мають право вводити додаткові випробування для студентів, тому іспити можуть мінятися від установи до установи.

Прийнято вважати, що для французької балетної школи характерна висока виконавська техніка, витончений стиль, манера руху м'яка, легка, граціозна, часом кілька вишукана. Розвиток класичного танцю у Франції можна умовно розділити на чотири етапи²:

- старофранцузький, пов'язаний з Огюстом Вестрісом (1660-1795);
- ампірний, пов'язаний з Карлом Блазісом (1795-1827);
- тальонізм, що включає в себе всі ці три етапи (1827-1850);
- сучасний (характеристика його – змішаність) (1850).

Перша в світі Академія танцю з'явилася у Франції в XVII ст. і була заснована в 1661-му році за указом Людовика 14-го. Педагогічний склад академії включав в себе 13 майстрів танцю. Педагоги академії танцю, регулярно зустрічалися в таверні недалеко від Лувру, де і проходили їхні репетиції.

² Ивлева Л.Д. История преподавания танца: учебное пособие / Л.Д. Ивлева. – Челябинск, 2011. – 2-е изд. – 142 с.

Безперечною заслугою Паризької академії танцю є кодифікація, тобто перенесення правил і норм характерною і класичної хореографії на письмові джерела. Це стало потужним поштовхом до розвитку, а також поширення цих танців по всьому світу, так як спрощувало процес навчання танцям. До того ж, письмові джерела поклали початок систематизації та накопиченню практичних елементів класичної хореографії.

Моріс Бежар – балетмейстер-новатор, педагог, танцівник, наслідувач концепції універсального чоловічого танцю, що має витоки у традиціях античних видовищ та масових дійств різних народів. У дитинстві Моріс був хворобливою, слабкою дитиною, і лікар порадив йому заняття спортом, але, почувши від батьків про пристрасне захоплення хлопчика театром, рекомендував класичний танець. У 1941 році Моріс почав навчатися хореографії, а в 1944 році вже дебютував в балетній трупі марсельської Опери. Однак у класичному балеті він не прижився і в 1945 році переїхав до Парижа, де протягом декількох років брав уроки у відомих викладачів, в результаті чого освоїв безліч різних хореографічних шкіл. На початку своєї кар'єри Бежар змінив безліч труп: він працював у Ролана Петі і Жанін Шарра в 1948 році, виступав в «l'International Ballet» в Лондоні в 1949 році і в Королівському шведському балеті в 1950-1952 роках.

Під час занять танцями в Марселі йому доводилося постійно чути про те, що марселець Петіпа став великим хореографом і прославився на весь світ. Коли Бежару виповнився 21 рік і він танцював в англійській трупі в Лондоні, йому довелося багато працювати над класичним репертуаром з Миколою Сергєєвим, який протягом чверті століття асистував Петіпа. У Швеції Бежар танцював у трупі «Кульберг-Балеттен», і коли там дізналися, що він володіє хореографією Петіпа, його попросили поставити велику па-де-де з «Лускунчика» для Стокгольмської опери. Це був перший відновлений

їм дует, найбільш близький до оригіналу. У Швеції Бежар дебютував як хореограф, поставивши для кінофільму фрагменти балету «Жарптиця» І. Стравінського.

У 1953 році Бежар спільно з Ж. Лораном заснував у Парижі трупу «Балі де л'Етуаль», яка проіснувала до 1957 року. У 1957 році він створив трупу «Балі-театр де Парі». У той час Бежар ставив балети і одночасно виступав у них в головних ролях. Його трупа поставила такі балети, як «Сон у літню ніч» на музику Фредеріка Шопена, «Приборкання норавливої» на музику Доменіко Скарлатті, «Красуня в боа» на музику Джакомо Россіні, «Подорож до серця дитини» та «Таїнство» Анрі, «Таніт, або Сутінки богів», «Прометей» Ована.

Зірковий час балетмейстера пробив у 1959 році. Його трупа «Балі-театр де Парі» опинилася в скрутному фінансовому становищі. І в цей момент Бежар отримав від Моріса Юісмана, щойно призначеного директором брюссельського «Театр де ла Монне», пропозицію здійснити постановку «Весни священної» на музику Ігоря Стравінського. Спеціально для неї була сформована трупа. На репетиції відвели всього три тижні. Успіх «Весни» зумовив майбутнє хореографа. На наступний рік Юісман запропонував Бежару створити і очолити постійну балетну трупу в Бельгії. У Франції не знайшлося нікого, хто б надав йому подібні умови роботи. Молодий хореограф переїхав до Бельгії, до Брюсселя, тут в 1960 році і з'явився на світ «Балет ХХ століття».

Після «Весни священної» Бежар задумав створення синтетичних вистав, де танець, пантоміма, спів (або слово) займають рівне місце. Як наслідок, поширювався розмір сценічних майданчиків, життя вимагало нових рішень ритмічного та просторово-часового оформлення спектаклю. Бежар першим запропонував використовувати для хореографічних постановок простір спортивних арен, розміщуючи на великій площі оркестр і хор, розгортаючи дійство у будь-якому секторі арени, іноді – у декількох одночасно, що дозволяло активізувати участь глядачів у спектаклі. У такому стилі він поставив в 1961 році балети «Гала» на музику Скарлатті, який йшов в

театрі «Венеція», «Четверо синів Еймон» на музику композиторів XV-XVI століть, який він поставив у Брюсселі спільно з Е. Клоссон і Ж. Шара, а також «Муки святого Себастьяна», поставлений в 1988 році за участю сценічного оркестру, хору, вокальних соло й танцю у виконанні артистів балету. Ці експерименти були оцінені критикою і фахівцями дуже високо, і в 1960 і в 1962 роках Моріс Бежар був нагороджений премією Театру Націй, а в 1965 році став лауреатом Фестивалю танцю в Парижі.

Влітку 1978 Бежар зі своєю трупю вперше відправився на гастролі до Москви. Його спектаклі викликали шок, а сам Бежар відразу став улюбленим закордонним хореографом. У нього з'явилося навіть по батькові – Іванович. Це був знак особливої російської вдячності, до Бежара подібної честі удостоївся лише Маріус Петіпа.

У 1987 році Моріс Бежар переклав «Балет ХХ століття» в швейцарську Лозанну і змінив назву трупи на «Лозаннський балет Бежара». У 1999 році Бежар показав свою оригінальну версію балету «Лускунчик», прем'єра якого відбулася в жовтні в Турині. На знамениту музику Чайковського він створив оригінальне автобіографічний твір.

У 1994 році Моріс Бежар був обраний членом французької Академії витончених мистецтв. З 1984 року костюми для постановок Бежара придумував метр світової моди кутюр'є Джанні Версаче, на десяту річницю смерті якого – 15 липня 2007 року – в міланському театрі «Ла Скала» пройшла прем'єра балету «Спасибі, Джанні, з любов'ю».

Він створив і поставив більше ста балетів, написав п'ять книг. У числі найбільш відомих його робіт: «Бахт», «Жар-птиця» на музику сюїти з однойменного балету Стравінського, «Наш Фауст», «Ніжинський, клоун Божий» (на музику П'єра Анрі і Чайковського), «Брель і Барбара», присвячений двом великим французьким шансоньє.

Діяльність школи-студії М. Бежара «Мудра» в Брюсселі – це

поступова кристалізація хореографічного стилю: 1) теоретичне обґрунтування необхідності повернення танцю його природного ритуального характеру і значення; 2) визнання стародавніх універсальних основ, спільних для танцювального мистецтва всіх рас і народів, головним стрижнем світової хореографічної культури, що мало вираження у постійному інтересі до класичного танцю Сходу, Африки, традиційного мистецтва Японії.

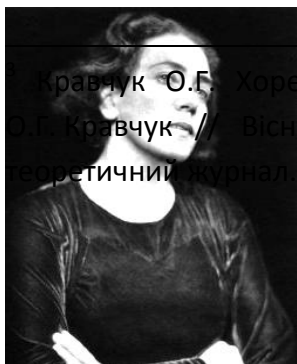
1.1.2. Розвиток хореографічного мистецтва в Німеччині

У розвитку танцю модерн, за свідченням М. Бежара, важливу роль зіграла Німеччина. Дж. Ноймайєр характеризує німецьке сучасне хореографічне мистецтво як полістилітичне, відкрите для експериментів німецьких та іноземних хореографів. Дослідники хореографічної освіти Німеччини наголошують на тому, що її розвиток в новітній час проходив найбільш складно і суперечливо у першу чергу з геополітичних причин.

Перші школи сучасного танцю у Німеччині виникли на початку ХХ ст. Вплив творчості американських танцюристок Л. Фуллер та А. Дункан природно позначився на діяльності школи, яку було відкрито в Берліні 1904 р. Її засновницями вважають сестер Айседору та Елізабет Дункан. В Мюнхені 1910 р. була заснована школа Р. фон Лабана, в Хелерау 1911 р. – школа ритмічної гімнастики Е. Жака-Далькроза³.

Але лише згодом виступи першої виконавиці «виразного» танцю Г. Лейстиков та хореографічно-педагогічна діяльність учениці Е. Жака-Далькроза та Р. фон Лабана – М. Вігман, засновниці естетики німецького «виразного» танцю, довели унікальність нової хореографії.

Марі Вігман (1886-1973) – німецька танцівниця, педагог і

Кравчук О.Б. Хореографічні школи Європи як творчі лабораторії синтезу мистецтв / О.Б. Кравчук // Вісник міжнародного слов'янського університету: український науково-методичний журнал – Харків, 2009. – Т. 12. – № 1. – С. 8-15.

хореограф, засновниця європейського експресивно-пластичного танцю «модерн». У Швейцарії вона почала ставити танці, в 1920 відкрила в Дрездені власну школу – Центральний інститут Вігман. Марі хотіла висловити у своїх танцях люті, трагічні почуття, тому й рухи повинні були стати сильними, різкими, незграбними. Замість звичайної мелодійною балетної музики Вігман використовувала звуки барабанів, гонгів, тарілок. Вперше вона приїхала в Нью-Йорк в 1930. Протягом декількох років виступу її трупи по всій країні викликали гострі суперечки. Під час Другої світової війни школа Вігман в Лейпцигу була закрита, і їй довелося викладати звичайний класичний танець. У 1950 вона відкрила нову школу в Далеме, передмісті Берліна. Учні Вігман – М.Вальман, І.Георгі, Х.Кройцберг, Г.Палукка, М.Терпіс, Х.Хольм продовжили розвиток «виразного» танцю. «Виразний» танець став спільним і характерним явищем для Німеччини і Австрії.

Наприкінці ХХст., вже у межах естетики постмодернізму, відбулася актуалізація сучасного танцю Німеччини у вигляді так званого «театру танцю». Один з перших, хто усвідомив необхідність синтезу класичного танцю і не балетної пантоміми, автор теорії, яка

отримала детальну розробку в системі «еукінетика» – артист, педагог **Курт Йосс (1901-1979)**. Будучи прихильником сучасного танцю, він у той же час усвідомлював важливість класичної балетної школи з її усталеним художнім стилем. Взявши за основу вчення Рудольфа фон Лабана про гармонію руху і простору, Курт Йосс прагнув створити нейтральну систему рухів, яка тільки в контексті хореографії досягала б певної якості. На відміну від багатьох своїх колег, Йосс ввів в методіку викладання сучасного танцю класичні

елементи. Його сподвижником став Зігурд Леедер, з яким вони разом танцювали в трупі Рудольфа фон Лабана. Їх спільна педагогічна та творча діяльність тривала понад 20 років. Леедер і Йосс були

авторами проекту хореографічного навчального закладу, в основі якого лежала ідея Лабана про об'єднання всіх видів сценічного мистецтва – танцю, музики і драматургії. Його ідеї знайшли практичне застосування в програмі танцювального відділення Фольквангської школи, в навчальний план якої входила вчення про багато напрямленість рухів у тривимірному просторі (коройтіка), ой-кінетика, імпрровізація і композиція танцю, а також сучасний танець по Йосс. З теоретичних предметів викладалися музика, анатомія і історія танцю. Як експериментальної сцени до школи була прикріплена так звана Танцювальна студія Фолькванг.

У 1932 році Курт Йосс отримав першу премію на конкурсі хореографії в Парижі за постановку «Зелений стіл». Не прийнявши політичні вимоги націонал-соціалістів, Курт Йосс в 1933 році покинув Німеччину разом зі своїм ансамблем. Аж до 1949 року Йоссі жив і працював в Англії. Після повернення до Німеччини він знову став керівником хореографічного відділення Школи Фолькванг. У 1963 році школа отримала статус вищого навчального закладу. Сьогодні школа Фолькванг має у розпорядженні дві незалежні студії та приймає студентів на чотири факультети.

Провідні центри сучасної хореографічної освіти і сьогодні знаходяться у Німеччині: Баварська опера (Мюнхен), Національний театр (Мангейм), Державна опера (Гамбург), Танц-театр (Вуперталь), Танц-форум (Кельн), Франкфурт-Балет та ін.

Уільям Форсайт (1949 р.н.) – хореограф-провокатор, засновник деконструктивізму в танцювальному мистецтві. Ставить для балетних труп Мюнхена, Гааги, Лондона, Базеля, Берліна, Франкфурта-на-Майні, Парижа, Нью-Йорка і Сан-Франциско. З 1983 по 2004 – директор Франкфуртського балету: «Артефакт» (1984), «Кроки» (1985), «Посередині, трохи на узвишші» (1987, Паризька Опера), «Теорема Лімба» (1990), «Втрата маленької деталі» (1991). Також ставить балети для «Нью-Йорк Сіті балі» (Behind the China Dogs,

1988, і Херман Шмерман, 1992), Королівського Балету (Firsttext, 1995), Голландського театру танцю (Say Bye-Bye, 1980; Mental Model, 1983 та ін), балету Джоффри, Канадського національного балету. Його постановки виконуються по всьому світу, включаючи Шведський Королівський балет, Данський Королівський балет, Балет Ліонської опери, Star Dance Company (Токіо), Балет Німецької державної опери (Берлін), Балет Дюссельдорфської опери, Нюрнберзький балет, Державний балет (Відень), Балет Великого Женевського театру, Голландський національний балет, Маріїнський театр та ін.

Після закриття Франкфуртського балету в 2004 Форсайт засновує власну компанію – The Forsythe Company, що базується в Дрездені та Франкфурті-на-Майні. Найбільш важливі роботи, створені Компанією Форсайта – «Три атмосферних етюдів» (2005), «Ніде і в той же час скрізь» (2005), «Ти зробив (а) з мене монстра» (2005), «Гетеротопія» (2006), «Так, ми не можемо» (2008) та ін.

Позначив нову віху в розвитку навчання танцю, випустивши в 1994 перший у своєму роді комп'ютерний продукт «Технології імпровізації: Інструмент для аналітичного танцювального розуму», який використовується балетними компаніями, танцювальними школами, університетами, архітекторськими програмами додаткової освіти і середніми школами. Різні великі університети та культурні центри по всьому світу часто запрошують Форсайта в якості

викладача. Зараз він є одним з со-директорів та викладачів програми Європейської Мережі Учнів Танцю.

Інший представник німецької хореографії – **Джон Ноймайєр (1942р.н.)**. Закінчив університет у місті Маркет, штат Мічиган, отримавши звання бакалавра з англійської літератури і театрознавства. Танцями займався, ще будучи студентом університету, після закінчення якого продовжив навчання в Королівській балетній школі Лондона, а потім і в Королівському датському балеті в Копенгагені. У 1963 р. у Лондоні він був

запрошений Джоном Кранко на положення провідного танцівника в трупу Штутгартського Балету, де почав свої перші хореографічні дослідження. З 1969 по 1973 – був директором Франкфуртського Балету, де поставив свої редакції класичних спектаклів: «Лускунчик», «Ромео і Джульєтта», «Дафніс і Хлоя». У 1973 році очолив Гамбурзький балет. У 1978 він відкрив Гамбурзьку Балетну школу при трупі театру. Значним етапом в його творчості стали постановки «балетів-казок» або «балетів-легенд». До їх числа відносяться: «Історія Попелюшки», «Ундіна», а також його інтерпретація Гомерівської «Одіссеї», показаної вперше в Афінах в 1995 р. Міжнародне визнання отримали його балети на музику симфоній Г. Малера, «Страсті за Матфеєм» І.С. Баха, «Реквієм» В.А. Моцарта. В останні роки до числа найбільш яскравих робіт відносяться: «Танці Бернстайна» (1998), «Месія» (1999) та «Ніжинський» (2000).

У своїх хореографічних роботах Джон Ноймайер притримується балетної традиції багатоактного спектаклю. Його маніфестом стали сучасні версії класичних «сюжетних балетів». Для своїх нових робіт він створює власні розповідні форми, що знайшли вираження в «Сазі про Короля Артура», ряді балетів на сюжети Шекспіра («Сон в літню ніч», «Гамлет», «Отелло», «Як вам це сподобається», «Вівальді, або що завгодно»), створених для Марсії Хайде постановках на літературні сюжети («Дама з камеліями», «Трамвай Бажання»). Одним з таких «літературних балетів» став «Пер Гюнт» на музику Альфреда Шнітке. Ця партитура була замовлена композитору Гамбургським балетом.

Балети Джона Ноймайера йдуть на багатьох сценах світу: в Паризькій Опері, Американському Театрі Балету, Токіо Балеті, Королівському Балеті (Лондон), в Маріїнському театрі та інших. Він удостоєний безлічі почесних звань і нагород, в їх числі: Орден Федеративної Республіки Німеччини, Медаль Лицарського Хреста «Данеброг» (1989), звання Лицаря Ордена мистецтв і літератури Французької республіки, а також «Європейський Приз Датського Принца Хенріка» і Золотий «Данеброг» з рук королеви

Маргрети II (2000).

Навчання професіям в галузі хореографії в Німеччині лише частково проходить у вищих навчальних закладах. Велике значення в цій сфері традиційно належить недержавним освітнім установам та студіям при театрах. Важливу роль відіграють і приватні заняття. У даний час існує 15 вишів – в основному, це вищі школи музики і театру, чи музики, театрального та хореографічного мистецтва, або драматичного мистецтва, в яких можна вивчати танець і танцювальну педагогіку.

Під час навчання танцю, сценічного танцю або балету студенти здобувають необхідні для професії хореографа художні, фізичні та технічні навички, а також необхідні спеціальні знання. Оволодіння спеціальністю «танцювальна педагогіка» дає можливість працювати викладачем хореографії у дитячих позашкільних закладах та викладачем сценічного танцю (ця кваліфікація присвоюється, як правило, після закінчення програми післядипломної освіти).

Навчальний курс за напрямом підготовки «мистецтво і викладання танцю» в Німецьких вишах ділиться на початковий і основний. Вивчається класичний академічний танець, вільний сучасний танець, а також характерний і національний танець. Серед додаткових дисциплін – ритміка і основи теорії музики, психологія та анатомія, історія танцю і музики. Навчання танцювальної педагогіки та педагогіці сценічного танцю є додатковою програмою на зразок програми післядипломної освіти або підвищення кваліфікації. Це навчання розраховане на один-два роки. Основний упор тут робиться на вивчення теоретичних, методичних, педагогічних і дидактичних аспектів танцю.

Навчання триває, залежно від вишів та навчальних програм, від 6 до 10 семестрів. Завершується іспитом і видачею диплома сценічного танцюриста або актора балету. Диплом з дитячої танцювальної педагогіки або викладача хореографії дає право давати уроки дітям та молоді. Диплом педагога сценічного танцю дає право працювати в якості тренера або інструктора.

Отримати професію хореографа можна на одній з магістерських програм, які пропонують німецькі виші. Туди приймають талановитих студентів з базовою професійною освітою, а в деяких випадках і без неї. Студентів магістерських програм хореографічного профілю вчать не тільки ставити шоу, але і проводити наукові дослідження.

Хореографічне навчання відбувається в навчальних закладах Берліну, Дрездена, Мюнхена, а також у майстернях і творчих лабораторіях, що працюють по всій Німеччині. Довгий час тут, втім, як і в інших європейських країнах, готували хореографів двома методами. У першому випадку освіта давала чисто технічні навички: навчання зводилося до відпрацювання певних рухів, наприклад, відточуванню кроків і пластики. Такий принцип дотепер застосовується в консервативних німецьких вишах. Прихильники іншого підходу приділяють увагу теорії: студенти займаються різними дослідженнями, вивчають зв'язок хореографії з іншими видами мистецтва.

З часом стало зрозуміло, що перевага у бік теорії або практики не дозволяє студентам отримати цілісне утворення: звичайно, потрібно вивчати теоретичні основи дисципліни, але не можна перегороджувати шлях експериментів. Тим більше що танець постійно вдосконалюється, і це має відбиватися на навчальній програмі. Таким чином, був потрібен новий погляд стосовно хореографічного навчання.

У 2010 році був опублікований так званий «Танцювальний план Німеччини» («Tanzplan Deutschland») – документ, в якому наголошується про те, де можна придбати професію хореографа за методикою, що поєднує обидва підходи, а також як отримати стипендію на навчання чи нагороду в області хореографії.

У перелік рекомендованих освітніх програм потрапила дворічна магістратура «Хореографія і перфоманс» (Choreographie und Performance) Гіссенського університету імені Юстуса Лібіха. Скоротити існуючий розрив між практикою і теорією стало першорядним завданням її організаторів. Як результат, в перший рік навчання

студенти працюють з пластикою і рухом і паралельно займаються науковою діяльністю. На другому році вони вже можуть застосовувати отримані навички, займаючись постановкою власних танцювальних програм.

Науковий співробітник вишу Штефан Хельшер (Stefan Hölscher) зазначав, що їм цікаво висувати нові концепції та ідеї в хореографії, якщо навіть танець стане менш технічним. Такий підхід визначає і готовність приймати на курс молодих людей, які не отримали до цього профільну освіту: звичайно, студенти, які вивчали, наприклад, гуманітарні дисципліни або візуальне мистецтво, не так гарні в плані фізичної підготовки, але зате можуть привнести в хореографію щось абсолютно нове за рахунок свого «нетанцювального» досвіду.

Щоб вступити на магістерську програму «Перфоманс» (Performance Studies) Гамбурзького університету, потрібна наявність закінченої професійної освіти. Але змішання теорії та практики в даному виші також підтримують. Професор Габріеле Кляйн (Gabriele Klein) пояснює, що те, чому вони намагаються навчити – це так звана «теоретична практика» або «практична теорія». Кульмінацією навчання в університеті стає власне уявлення, яке повинні підготувати студенти.

У німецьких вишах розуміють, що після випуску початківцям хореографам потрібно буде взаємодіяти з великим колом фахівців, адже гарне шоу неможливо без сценографа чи фахівця по світловому дизайну. І професійні хореографи вже давно перестали займатися виключно постановкою танцю: вони повинні бути знайомі і з іншими засобами художньої виразності. Тому вже під час роботи над випускною постановкою студенти тісно співпрацюють зі своїми наставниками – драматургами і хореографами. Свої фінальні художні уявлення студенти показують на сцені Kulturfabrik Kampnagel – однієї з найбільших майданчиків сучасного мистецтва в Європі.

1.1.3. Розвиток хореографічної освіти в Росії

Система хореографічної освіти в Російській імперії (у т.ч. і в Малоросії), особливо на початковому етапі, формувалася під значним

впливом європейських традицій, які запроваджувались на вітчизняних теренах через діяльність багатьох італійських, французьких, австрійських та інших танцівників і балетмейстерів. Визначальним у цьому процесі стало ХІХ ст., протягом якого відбувався відбір виразних засобів, випрацьовувались еталони класичного танцю, формувалась система балетного виховання. У цей період Росія постала країною, де було впроваджено кращі надбання європейського хореографічного виховання й створено власну систему вивчення класичного танцю. Отже, до початку ХХ ст. розвиток російської школи класичного танцю здійснювався в інтеркультурному просторі європейського балетного мистецтва⁴.

Стимулом для розвитку хореографічної освіти в Росії з часів Петра І було прагнення придворних вельмож не поступатися в багатстві, розкоші і вишуканості західноєвропейській аристократії. Орієнтуючись на звичаї європейських дворів, Петро І запровадив перші російські бали – асамблеї (1718). Головною складовою асамблей були танці, а оскільки Росія не знала балів, країну наповнили іноземні артисти, які знали на цьому мистецтві. Вміння добре танцювати вважалося обов'язковим для представників вищих кіл. І бальний танець, який мало відрізнявся в той час від професійного, входив до числа обов'язкових дисциплін у навчальних закладах.

У 1734 році до Петербурга з метою навчати танцям приїхав французький танцмейстер Жан-Батист Ланде. Спочатку він давав приватні уроки придворним, а потім став викладати в Сухопутному шляхетному корпусі, де була відкрита перша російська танцювальна школа. Протягом ХVІІІ ст. у Школі викладали виключно французькі та італійські майстри, що служили при російському дворі. Водночас з Ланде працював італієць Антоніо Рінальдї (Фоссано), який згодом змінив французького

⁴ Зав'ялова О. К. Історія балетного мистецтва від витоків до початку ХХ ст.: навчальний посібник / О.К. Зав'ялова. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – 116. с.

танцмейстера на посту керівника Школи.

Основу навчання складали менует та інші бальні танці, що панували на балетній сцені. І хоча сценічний танець XVIII ст. мало був схожий на класичний, хореографічна техніка ґрунтувалася на виворотності ніг і суворої упорядкованості рухів. Учні постійно залучали для участі в придворних виставах. Постановки в Петербурзі відомих балетмейстерів Франца Хильфердинга, Гаспара Анджоліні та інших, що знайомили російську публіку з досягненнями європейської хореографії, потребували належної хореографічної підготовки артистів для їх відтворення на вітчизняній сцені⁵.

У 1779 році Танцювальна школа була перетворена у Театральну, де передбачалося готувати танцівників, музикантів та артистів драми. Проте головним у діяльності Школи залишилося навчання «театральному танцю», а уроки танцю були обов'язковими для всіх професій. У програму навчання були включені загальноосвітні дисципліни: російська словесність, іноземні мови (французька та німецька), математика, живопис. В останній чверті XVIII ст. почала складатися традиція «шкільних» спектаклів, що ставилися спеціально на учнів⁶.

Значно підвищив рівень підготовки, наблизивши його до європейського й виховавши плеяду чудових танцівників, послідовник Ж.Ж. Новерра Джузеппе Канціані, який викладав у Школі в 1784-92 роках. Серед учнів Канціані був перший російський балетмейстер Іван Вальберх, який виявився талановитим педагогом і був керівником Школи на межі XVIII-XIX ст. Соратник і помічник Ш. Л. Дідло Вальберх наприкінці життя виховав Євгенію Колосову – чудову танцівницю, яка стала першою російською жінкою-педагогом, та Ісака Аблеця – першого представника Петербурга в Московському балеті.

У 1801 році до Петербурга приїхав французький танцівник, педагог і балетмейстер

ред. Ю. Н. Григорович. – М. : Сов. энцикл., 1981. – С. 307
алетного мистецтва від витоків до початку XX ст.: навчальний
Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – 116. с.

Шарль-Луї Дідло, під керівництвом якого російський балетний театр посів одне з перших місць в Європі. Хореографічні драми Ш. Дідло – найвище досягнення епохи передромантизму. Дідло розвинув жіночий і чоловічий танець, підсилив роль кордебалету. Він вніс значні перетворення у балетні вистави, кардинально змінив костюм і грим: скасував перуки та шиньйони, черевики з пряжками, важкі каптани, фіжми; увів зручні для танців газові туніки і трико. Реформа костюма була безпосередньо пов'язана зі змінами в хореографічній техніці. Сценічний танець остаточно перестав бути аналогом салонного і набув рис сучасного класичного танцю з ясністю і чіткістю ліній тіла, великою амплітудою рухів рук, корпусу, особливо ніг, помітністю стрибків, що позначилося на більшій свободі рухів.

Урок класичного танцю придбав сучасну структуру і став проводиться за принципом «від простого до складного», процес навчання дістав послідовності. Учні залежно від здібностей, віку та успіхів у навчанні були розділені на відділення (згодом розряди і класи), кожному з яких пропонувалися певні завдання. Крім уроків танцю і підготовки до участі у виставах, були введені уроки акторської майстерності, більше уваги стали приділяти музичній підготовці. Ш. Дідло вперше запровадив навчання для жінок-вихованок, збільшив кількість педагогів росіян⁷.

Саме при Дідло були прийняті перші законодавчі акти – «Освіта Театральної школи» (1809) і «Статут Санкт-Петербурзького Імператорського театрального училища» (1829). Перший документ вперше містив перелік навчальних дисциплін, визначав обов'язки вихованців, педагогів і службовців, уперше встановлювалися правила прийому (вік, умови приймальних випробувань), строки навчання, критерії для переведення з одного відділення в інше. Документом від 1829 року Театральній школі був наданий статус Імператорського училища (назва, що проіснувала аж до революції 1917 року), підвищувалися правила прийому та критерії оцінок, вводилися

⁷ Зав'ялова О. К. Історія балетного мистецтва від витоків до початку ХХ ст.: навчальний посібник / О.К. Зав'ялова. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – 116. с.

розряди (замість відділень), уточнювався перелік навчальних дисциплін кінця 1820 – початку 1830-х років⁸.

Характерною особливістю російської хореографічної освіти було те, що, спираючись на практику і досягнення європейського балетного мистецтва, від початку вона засновувалась на національних виконавських традиціях. Починаючи з XVIII ст., хореографічне виховання розвивалося в Росії, набираючи міцних обертів. З XIX ст. на базі первісно створених театральних і танцювальних шкіл в Росії існувало два хореографічних училища Петербурзьке та Московське⁹.

Петербурзьке хореографічне училище – найстаріший спеціальний навчальний заклад Росії з підготовки артистів балету та ансамблів (танцівників кордебалету). Воно було засноване у 1738

році з ініціативи французького балетмейстера та педагога з танців Ж.Б. Ланде як танцювальна школа. З 1779 року перетворено в Театральну школу, яка об'єднувала балетні, драматичні й музичні класи. На початку XIX ст. школу було перейменовано в Петербурзьке театральне училище¹⁰.

Першими педагогами танцю у закладі були іноземні майстри – Ж.Б. Ланде, Ф. Хильфердинг, Дж. Канціані та ін. Перший випуск відбувся у 1742 році. Педагогом та балетмейстером, який визначив розвиток російської національної балетної школи, став І.І. Вальберх. Він добивався від вихованців не тільки досконалої техніки, а й акторської майстерності та виразності. Завдяки діяльності його учнів:

⁸ Русский балет : энциклопедия / [редкол. : Е. П. Белова и др.]. – М. : БРЭ; Согласие, 1997. – 631 с. : ил., цв. ил.

⁹ Гозенпуд А. Музыкальный театр в России. От истоков до Глинки / А. Гозенпуд // Очерк. – Л., 1959. – 123 с.

¹⁰ Зав'ялова О. К. Історія балетного мистецтва від витоків до початку XX ст.: навчальний посібник / О.К. Зав'ялова. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 116. с.

Я.І. Істоміної, Є.А. Телешової, А.П. Глушковського – у першій половині XIX ст. склалася російська виконавська манера, що отримала визнання за кордоном після виступів в Європі О.І. Андреянової, М.М. Муравйової, К.О. Санковської.

У 1836 році Училище переїхало в будинок, побудований архітектором Карлом Россі на Театральній вулиці, який став символом російського балету. Архітектура Россі завжди створювала величезне естетичне враження, що мало виховний вплив на майбутніх артистів балету. Стрункі класичні фасади, ідеальні пропорції, сама архітектура вулиці були співзвучні стрункості, суворій красі, витонченості й високій художній виразності російського петербурзького балету. У 1891 року до училища був додатково прибудований репетиційний зал. Більше ста років (до 1970 року) зали та приміщення Училища використовувалися також як репетиційна база Імператорської балетної трупи (пізніше – балетної трупи Театру ім. Кірова, нині – Маріїнського), що ще більше зміцнювало зв'язок Училища і «базової» балетної трупи¹¹.

У першій половині XIX ст. великий вплив на російську школу класичного танцю здійснило романтичне мистецтво М. Тальоні та Ж. Перро, але визначальний вплив на формування виконавського стилю російських танцівників справила балетмейстерсько-педагогічна діяльність М.І. Петіпа у другій половині XIX ст. Під його керівництвом в училище сформувався сильний педагогічний колектив Х.П. Йогансон, П.А. Гердт, пізніше М.Г. Легат, О.І. Преображенська, К.О. Ваземта інші стали носіями традицій академічного класичного танцю¹².

На початку 1860-х років під час керування Училищем Павлом Федоровим був розроблений новий статут. Документ ухвалював створення спеціальної бібліотеки з театральної тематики; включення до програми фізичного виховання – гімнастики, ігор, купання,

¹¹ Зав'ялова О. К. Історія балетного мистецтва від витоків до початку XX ст.: навчальний посібник / О.К. Зав'ялова. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 116. с.

¹² Красовская В.М. Русский балетный театр от возникновения до середины XIX в. / В.М. Красовская. – Л.-М. : Ис-во, 1958. – 309 с., ил.

прогулянок; введення п'ятибальної системи оцінок, класних журналів, екзаменаційних випробувань, атестатів на звання артистів 1, 2 та 3 розрядів. Вперше встановлювалося обов'язкове вивчення історії російського театру, історії драматичного мистецтва, вивчення попереднього й сучасного репертуару. З середини XIX ст. робилися спроби внести у процес навчання впорядкованість, систематизацію, поставити його на наукову основу.

З незмінною вдячністю згадують Театральне училище його колишні учні й учениці, хоча своєю «залізною» дисципліною воно нагадувало монастир. Ось як описаний училищний режим в книзі «Балерини» В. Носової¹³. «Розпорядок дня для дівчаток та хлопчиків був однаковий, порушити його вважалося за злочин. О восьмій годині ранку дзвінок будив всіх мешканців будинку. Вони швидко одягалися і під спостереженням наглядачів здійснювали ранковий туалет у ванній кімнаті, де стояло широке мідне коло у вигляді каруселі, з кранами. Під ними зазвичай обливалися холодною водою до талії. Одягнувшись, поспішали на молитву, яку по черзі читала одна з вихованок. У дев'ять всі йшли в їдальню, де вже димів чай, смачно пахли бутерброди.

Потім починався урок танців. Уроки проходили в просторах, дуже високих і світлих залах. Стояло кілька диванчиків для відпочинку, рояль і дзеркало до самої підлоги. Уздовж стіни на кронштейнах були укріплені круглі палиці. Нижня – для учениць початкових класів, а та, що вище, – для старших. Це нехитре спорудження називалося «станок». О півдні лунав дзвоник, і всі йшли снідати.

П'ятниця була банним днем. По суботах і неділях обов'язковим було відвідування домашньої церкви. По великих святах вихованців

¹³ Зав'ялова О. К. Історія балетного мистецтва від витоків до початку XX ст.: навчальний посібник / О.К. Зав'ялова. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 116. с.

возили на спектаклі в Олександринський, Маріїнський або Михайлівський театри. Учнівські спектаклі давалися у невеликому шкільному театрі. Ставив їх зазвичай балетмейстер Імператорських театрів Лев Іванович Іванов, безпосередній помічник відомого хореографа Маріуса Петіпа. Балетні спектаклі в Маріїнському театрі давалися два рази в тиждень: по середах і неділях.

Так привчалися вихованки балетного відділення до великої сцени. Першим визнанням було зарахування в інтернат, другим, ще більш надійним, призначення у дивертисмент. В одному з актів балетного спектаклю зазвичай давалася сюїта танцювальних номерів, це могло бути і концертне соло, і сюжетні мініатюри. Ученицям доручалися невеликі сольні номери з урахуванням, звичайно їх здібностей. Для таких маленьких ролей, які доручалися дітям, можна було обійтися без репетицій, які зазвичай проводили в залі училища. Але напередодні спектаклю учениць відвозили в театр, щоб вони запам'ятали, де і що треба робити на великій сцені поруч зі справжніми артистами»¹⁴.

Розквіт у російського виконавського мистецтва сприяла творчість вихованок училища А.П. Павлової, Т.І. Карсавіної, В.Х. Ніжинського, О.А. Спесивцевої та ін. З початку ХХ ст. в училище виникли умови для запровадження нових віянь, пов'язаних з балетмейстерською реформою М. М. Фокіна, який викладав в училищі з 1904 року. Після Жовтневої революції у 1918 році училище було реорганізовано в Петроградське театральне балетне училище з новою програмою навчання. Розширилося коло не тільки спеціальних, а й загальноосвітніх дисциплін¹⁵.

Московське хореографічне училище веде початок від балетного відділення класів витончених мистецтв, створених при московському Виховному будинку (1773). У 1778 році навчання танцювальному мистецтву було доручено Л. Парадізу, з класу якого

¹⁴ Штелин Я. Музыка и балет в России XVIII в. / Яков Штелин. – СПб. : Союз художников, 2002. – С. 10.

¹⁵ Красовская В.М. Русский балетный театр начала XX в. / В.М. Красовская // Ленингр. ин-т театра, музыки и кинематографии. В 2-х ч. : Танцовщики. – Л. : Ис-во, 1972. – Ч. 2. – 456 с.

вийшли перші московські танцівники А.М. Собакіна, Г.І. Райков, І.Р. Ропкін, В.М. Балашов. У 1806 році школа отримала статус Московського театрального училища, в якому виховувалися артисти драми, опери, балету та оркестру для казенних (імператорських) театрів.

В училищі викладали Д. Лефевр, Ф.В. Гюллень-Сор, І.М. Аблец,

А.П. Глушковський, К. Блазис.

Серед випускників – перші вида-

тні танцівники Т.І. Глушковська,

І.К. Лобанов, Л.С. Лопухіна,

К.Ф. Богданов та ін. Пізніше на

московській сцені виступали ви-

хованці училища – К.О. Санков-

ська, Т.С. Карпакова, П.П. Лебе-

дева, Л.М. Гейтен, О.М. Ніколаєва, І.Д. Нікітін, Д.І. Кузнецов, В.Ф. Гельцер, Л. А. Рославлева, А.А. Джурі, О.М. Балашова та ін.

В кінці XIX – на початку XX ст. хореографічні класи очолювали педагоги І.О. Єрмолов, Х. Мендес, М.П. Домашов, О.О. Горський, В.Д. Тихомиров та ін. Серед випускників – М.Р. Рейзен, М.П. Кандаурова, Л.О. Жуков, В.В. Крігер, В.А. Караллі, С.В. Федорова, М.М. Мордкін. Після Жовтневої революції училище в 1920 році було передано у ведення Великого театру. Вся подальша діяльність училища була тісно пов'язана з цим театром, що позначилось на характері формування радянської школи класичного танцю¹⁶.

Реформи у техніці призвели до змін у системі навчання. Зусиллями Дідло склалася нова система, були закладені основи російської балетної педагогічної традиції. Поглиблюючись в історію, ми виявили, що майже в кожному обласному центрі (ще за часів СРСР) були створені педагогічні вищі навчальні заклади. З плином часу, вузи перейменовувалися, змінювалися, розширювали свою структуру, але не втрачали педагогічної орієнтації навчання. На базі

¹⁶ Красовская В.М. Русский балетный театр начала XX в. / В.М. Красовская // Ленингр. ин-т театра, музыки и кинематографии. В 2-х ч. : Хореографы. – Л. : Искусство, 1971. – Ч. 1. – 526 с.

цих закладів в свій для кожного час створювалися хореографічні спеціальності, які і досі існують і розвиваються. Саме по цим критеріям ми виокремили представлені нижче вузи – заклади в яких здійснюється підготовка студентів з хореографічно-педагогічного профілю:

1. У *Волгоградському державному педагогічному університеті* (м. Волгоград) з 2002 року діє Кафедра вокально-хорового та хореографічного виконавства. Завідувачка кафедри - Марина Олексіївна Олійник (доктор філософських наук, кандидат педагогічних наук, професор). Тут здійснюється навчання напрямом «Народна художня творчість», спеціалізація Хореографія, а також «Народна художня культура», профіль - «Керівництво хореографічним аматорським колективом». Підготовка бакалаврату триває 4 роки.

2. *Воронезький державний педагогічний університет* (м. Воронеж) з 1995 року здійснює підготовку студентів-хореографів. З 2004 року на базі університету, веде свою роботу Кафедра народної художньої творчості, де завідувачкою кафедри є - Тетяна Юріївна Жегульська, тут проводиться підготовка за спеціальністю - «Народна художня творчість», спеціалізація - «Хореографія», кваліфікація спеціаліста - «Художній керівник хореографічного колективу. Викладач ». А з 2011 року - напрям підготовки - «Народна художня культура», профіль - «Керівництво самодіяльним хореографічним колективом». Підготовка бакалаврату триває 4 роки.

3. У *Гуманітарному університеті* (м. Єкатеринбург) на факультеті сучасного танцю (contemporary dance) діє Кафедра танцювальних дисциплін - завідувач кафедри - Олександр Ігорович Гурвич (хореограф, лауреат міжнародних фестивалів і конкурсів сучасного танцю, старший викладач). Тут здійснюється підготовка за фахом: «Народна художня творчість». Кваліфікація: «Художній керівник хореографічного колективу, викладач». Навчання - 5 років.

4. З 2006 року на базі *Липецького державного педагогічного університету* (м. Липецьк), на Кафедрі народної художньої

творчості, завідувачка кафедри - Ірина Петрівна Стеганцева (кандидат наук, хормейстер, викладач), здійснюється підготовка студентів за спеціальністю «Народна художня творчість». Спеціалізація – хореографія.

5. *Мордовський державний університет ім. Н.П. Огарьова* (м. Саранськ, респ. Мордовія, Росія) з 1991 року на Кафедрі національної хореографії, завідувач - Олександр Гаврилович Бурнаєв; здійснює підготовку студентів за спеціальністю «Народна художня творчість (хореографія)»: кваліфікація - Художній керівник хореографічного колективу, викладач.

6. У *Новосибірському державному педагогічному університеті* (м. Новосибірськ) з 1998 року на Факультет культури та додаткової освіти на Кафедрі народної художньої культури та музичної освіти, завідувач кафедри - Андрій Михайлович Лесовіченко (доктор, доцент), здійснює підготовку студентів за спеціальністю «Народна художня культура», спеціалізація - Керівництво хореографічним аматорським колективом, а також за спеціальністю «Народна художня творчість», спеціалізація - Хореографія (народний танець, бальний танець, сучасний танець). Напрямок підготовки - Педагогічна освіта, кваліфікація (ступінь) «бакалавр», профіль: «Хореографічне освіта».

7. *Поволжська державна соціально-гуманітарна академія* (м. Самара) з 1990 року, на Кафедрі хореографії, завідувачка кафедри - Т.В. Кожевникова (кандидат філософських наук, доцент), здійснюється підготовка студентів (бакалаврат) за фахом Хореографічне мистецтво, профілі: «Педагогіка народного танцю», «Педагогіка сучасного танцю».

8. У *Ставропольському державному педагогічному інституті* (м. Ставрополь) з 2001 року, на Кафедрі хореографії, завідувачка кафедри - Любов Миколаївна Сляднева (доктор педагогічних наук, професор), здійснюється підготовка студентів за спеціальністю «Народна художня культура», спеціалізація – Керівництво хореографічним аматорським колективом.

9. *Тамбовський державний університет ім. Г.Р. Державіна* (м. Тамбов) у своєму складі має Інститут культури і мистецтв, де в 1973 році заснована Кафедра хореографії, завідувачка кафедри - Марина Миколаївна Юр'єва (доктор педагогічних наук, професор). На кафедрі, студенти можуть отримати педагогічну освіту: «Додаткова освіта в галузі хореографічного мистецтва», а так само хореографічну освіту: «Танцювально-естетична педагогіка» за 4 роки навчання.

Спеціальності підготовки спеціалістів: «Мистецтво хореографа»; «Педагогіка балету»; «Історія і теорія хореографічного мистецтва». Напрями підготовки бакалаврів: «Хореографічне мистецтво», профілі: Танцювально-естетична педагогіка; Менеджмент виконавських мистецтв. Напрями підготовки магістрів: «Хореографічне мистецтво», магістерська програма: Педагогіка хореографії.

10. *Томський державний педагогічний університет* (м. Томськ) на факультеті культури і мистецтв, діє кафедра хореографії, завідувачка кафедри - Валентина Іванівна Петрієва (професор). На кафедрі здійснюється підготовка студентів за такими напрямками: «Народна художня культура (з циклом спеціальних дисциплін з хореографічному мистецтву)» (4 роки); Народна художня культура, профіль - «Керівництво хореографічним аматорським колективом» (4 роки); Педагогічна освіта, профіль - «Додаткова освіта (освіта в області хореографії)» (4 роки).

11. *Уральський державний педагогічний університет* (м. Єкатеринбург) з 2007 року, на Кафедрі художньої освіти, завідувачка кафедри - Наталія Юріївна Перевишина (кандидат педагогічних наук, доцент) здійснює підготовку студентів за такими спеціальностями: «Хореографічне мистецтво» (підготовка бакалаврату - 4 роки, магістратура - 2 роки); за напрямом «Педагогічна освіта» профіль - «Хореографічне мистецтво»; за напрямком - «Народна художня культура», профіль - «Керівництво аматорським хореографічним колективом».

Узагальнюючи вищевикладене хочеться зазначити, що більшість російських педагогічних вишів, здійснюють підготовку хореографів за

спеціалізацією «Керівник хореографічного колективу, викладач» і лише у трьох вишах, а саме – Тамбовський державний університет ім. Г.Р. Державіна (м. Тамбов), Томський державний педагогічний університет (м. Томськ), Уральський державний педагогічний університет (м. Єкатеринбург) діє магістратура, де здійснюється підготовка майбутніх працівників вищих навчальних закладів – педагогів з хореографії.

У Томському державному педагогічному університеті (м. Томськ) на кафедрі «Хореографії» здійснюється підготовка студентів за такими напрямками: «Народна художня культура з циклом спеціальних дисциплін з хореографічному мистецтву» (4 роки); Народна художня культура, профіль – «Керівництво хореографічним аматорським колективом» (4 роки); Педагогічна освіта, профіль – «Додаткова освіта (освіта в області хореографії)» (4 роки).

Загальний план навчального процесу підготовки бакалаврів містить навчальні дисципліни, які поділяються на три цикли: гуманітарний, соціальний та економічний цикл; етнокультурний, етнохудожній та етнопедagogічний цикл; професійний цикл; а також навчальну та виробничу практики та підсумкову державну атестацію. Навчальні дисципліни кожного циклу поділяються на базову і варіативну частини. Варіативна частина містить дисципліни, які встановлюються вищим навчальним закладом (факультетом) та дисципліни, які студент має право обрати самостійно.

На гуманітарний, соціальний та економічний цикл відводиться 1440 годин, з них 654 години на самостійну роботу. У своєму складі він містить такі навчальні дисципліни: базова частина – філософія, історія, іноземна мова, педагогіка, психологія, культурологія; варіативна частина – російська мова та культура мови, економіка, здоров'я населення сибірського регіону, культурно-історичний простір Томська, історія і філософія науки.

На етнокультурний,

етнохудожній та етнопедагогічний цикл відводиться 1440 годин, з них 615 годин – самостійна робота студентів: базова частина – теорія і історія народної художньої творчості, світова художня культура, національно-культурна політика, етнопедагогіка, теорія і методика етнокультурної освіти, етнокультурна діяльність ЗМІ, музейно-виставкова робота, журналістика в етнокультурній сфері, менеджмент і маркетинг у сфері народної художньої культури; варіативна частина – основи менеджменту в хореографії, методика викладання народної художньої культури, основи інформатики, міфологія, форми російського народного танцю, етнопсихологія.

На дисципліні професійного циклу відводиться 5040 годин, з них 1733 години на самостійну роботу: базова частина (загальний модуль – організація та керівництво народним художнім мистецтвом, педагогіка народного художнього мистецтва; профільний модуль – історія самодіяльного хореографічного мистецтва, методика керівництва художнім самодіяльним колективом, теорія та історія хореографічного мистецтва, етнографія та танцювальний фольклор народів Росії, регіональні особливості російського народного танцю, танець і методика його викладання, основи акторського мистецтва у режисурі танцю, мистецтво хореографа, костюм та сценічне оформлення танцю, теорія та історія музики, методика викладання сучасних напрямків хореографії, безпека життєдіяльності); варіативна частина – аналіз музикально-танцювальних форм, анатомія класичного танцю, зразки танцювального репертуару, дитячий танець і методика його викладання, основи хореографічної драматургії, основи сценічної мови, степ, академічний танець, танці старинних епох, грим.

Рекомендована література

1. Блок Л.Д. Классический танец: История и современность / Л.Д. Блок. – М.: Искусство, 1987.
2. Борзова Е.П. История мировой культуры / Е.П. Борзова. – СПб.: Издательство «Лань», 2001.
3. Гомбрих Э. История искусства / Э. Гоибрих. – Москва, 1998

4. Григорович Ю.Н. Балет: энциклопедия / Ю.Н. Григорович. – М.: Совская Энциклопедия, 1981.

5. Зав'ялова О. К. Історія балетного мистецтва від витоків до початку ХХ ст. / О.К. Зав'ялова: Навчальний посібник. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 116. с.

6. Ивлева Л.Д. История преподавания танца: учебное пособие / Л.Д. Ивлева. – Челябинск, 2011. – 2-е изд. – 142 с.

7. Кравчук О.Г. Хореографічні школи Європи як творчі лабораторії синтезу мистецтв / О.Г. Кравчук // Вісник міжнародного слов'янського університету: український науково-теоретичний журнал. – Харків, 2009. – Т. 12. – № 1. – С. 8-15.

8. Красовская В.М. Западноевропейский балетный театр: Очерки истории: От истоков до середины XVIII века / В.М. Красовская. – М.: Искусство, 1979.

9. Красовская В.М. Западноевропейский балетный театр. Очерки истории / В.М. Красовская. – Л., 1979

10. Пасютинская В.М. Волшебный мир танца / В.М. Пасютинская. – М.: Просвещение, 1985. – (Кн. Для учащихся).

11. Эльяш Н. Образы танца / Н. Эльяш. – М.: Знание, 1970.

Інтернет-джерела

12. Академия хореографии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sov-dance.ru/text/academy/>

13. Как стать хореографом в Германии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.udance.com.ua/publ/kak_stat_khoreografom_v_germanii/3-1-0-673

14. Творческие ВУЗы Италии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shumska.wordpress.com/2011/06/17/tvorcheslie-vuzi-italii/>

15. Учеба в Германии: информация для иностранцев об учебе в высших художественных, музыкальных школах и высших школах кинематографии [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте хореографічне мистецтво Італії.
2. Розкрийте хореографічне мистецтво Франції.
3. Розкрийте сутність хореографічної освіти Росії.
4. Висвітліть навчання професіям у галузі хореографічного мистецтва в Німеччині.
5. Яку хореографічну освіту отримав Джон Ноймайєр?
6. Розкрийте діяльність школи-студії М.Бежара «Мудра» в Брюсселі.
7. У чому особливість хореографічної творчості Марі Вігман?
8. У чому феномен майстерності Курта Йосса?
9. У чому особливості балетів Уільяма Форсайта?
10. Який хореографічний твір М.Бежара вважається хореографічним шедевром?

Тема 1.2. Розвиток хореографічної освіти в Польщі

1.2.1. Науковий простір хореографічної освіти в Польщі

На сучасному етапі в європейському науковому просторі актуалізуються проблеми розвитку хореографічної освіти та вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців-танцівників. Реформаційні процеси в хореографічній галузі, що відбуваються останніми роками в Польщі та Україні, здійснюються за такими основними напрямками: збереження національних танцювальних традицій, розвиток сучасної хореографії, дослідження хореографії в контексті мистецької та педагогічної освіти.

Хореографічна освіта найчастіше розглядається польськими науковцями як багаторівневий процес, що може активно впливати на формування духовних якостей людини через цілеспрямовану передачу молоді соціально-історичного досвіду засобами мистецтва (Romana Agnel, Roman Arndt, Karol Urbański). Дослідники вивчають естетичні аспекти функціонування хореографічного мистецтва (Agata Siwiak, Edyta Kozak), його історію, умови формування виконавської майстерності (Jacek Przybyłowicz, Elwira Piorun, Grzegorz Chetmecki, Anna Królica) тощо. Сьогодні напрями досліджень в галузі хореографічної освіти Польщі досить умовно можна поділити за декількома групами: філософські, педагогічні, мистецтвознавчі, історичні.

Розвиток мистецької освіти є зумовлений потребами суспільства у створенні багатоманітного культурного простору, в якому особливе місце належить хореографічній культурі, особливо її новітнім проявам. Хореографічна освіта як самостійна галузь знаходиться в Польщі на стадії становлення. Однак, слід наголосити, що цілий ряд наукових праць складають золотий фонд польської наукової думки у цій сфері.

Становленню наукової думки в Польщі сприяла низка подій, за допомогою яких спостерігається поживлення досліджень з питань професійної підготовки майбутніх фахівців танцювального мистецтва.

У науковому просторі хореографічної освіти вирізняють розвідки у сфері сучасного танцю, здійснені Ядвігою Маєвською (Jadwiga Majewska) та Йоанною Шимайдою (Joanna Szymajda). Їх автори наголошують на тому, що реальний розвиток сучасного танцю в Польщі не можливий без повстання спеціального науково-дослідного осередку, а також плану підтримки галузі¹⁷.

Вирішальною подією стало створення у 2010 році Інституту музики і танцю як дослідницького центру. Його діяльність спрямована на розвиток музичної культури і танцю в Польщі, поліпшення якості освіти, на підтримку існуючих культурних установ.

Основними завданнями Інституту в галузі танцю є: формулювання пропозицій щодо якості управління танцювальною культурою в Польщі, хореографічної освіти, а також її способів фінансування; охорона культурного спадку, пов'язаного з танцем, зокрема польським; просування польського танцю в країні та за кордоном; діяльність на користь підтримки розвитку танцювальної інфраструктури та наукових досліджень у сфері танцю.

Інститут реалізує завдання через: аналіз, оцінку та пропаганду змін у політичних і законодавчих питаннях, щодо хореографії і юридичних обумовленостей обробки мистецтва танцю; участь у впровадженні і реалізації програми професійної перекваліфікації танцівників; програму моніторингу та пропозиції щодо якості професійного навчання і загальної шкільної освіти у сфері танцю, освіти дорослих, формальної і неформальної хореографічної освіти, застосування нових технологій в педагогіці танцю; збір, обробку та оновлення про танцювальне життя; створення спеціалізованих порталів, баз даних, бібліотек і архівів присвячених хореографії; ініціацію місцевих і загальнодержавних освітніх програм на аматорському і професійному рівні; організацію навчальних курсів, семінарів, фестивалей, конференцій, дослідних стипендіальних програм для польських артистів, теоретиків, критиків, педагогів,

¹⁷ Grabowska Jadwiga Raport o stanie tańca w Krakowie / Jadwiga Grabowska. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 37 s.

аніматорів культури, студентів і науковців; співпраця з центральними органами влади, органами місцевого самоврядування, установами культури, суб'єктами підприємницької діяльності, які працюють у сфері культури, засобами масової інформації та окремими митцями.

Керівними органами Інституту музики і танцю є: директор і дві Програмні Ради (у справах музики і у справах танцю). Директор керує всією діяльністю Інституту, репрезентує його назовні, наглядає за майном Інституту і несе за нього відповідальність.

Ради у справах музики і у справах танцю призначаються міністром на прохання директора та першого заступника директора строком на три роки, з числа видатних представників музичного і танцювального середовища. Кожна Рада складається з 5 осіб, репрезентуючих дане середовище. Члени Ради обирають голову, його заступника та проводять свої засідання в міру необхідності, але не рідше одного разу на рік.

Серед найбільш важливої діяльності Інституту є організація I Конгресу танцю, який відбувся у квітні 2011 р. у Варшаві. Він був проведений під патронатом Міністра Культури і Національного Спадку, Маршала Мазовецького воєводства, Мера Варшави, у співпраці з Національним центром культури, Національною Оперою, бібліотекою варшавського університету та викликав великий інтерес серед широкої наукової та педагогічної громадськості.

I Конгрес Танцю – зустріч фахівців з області хореографії, пов'язана з багатоаспектними дебатами над актуальною ситуацією танцю в Польщі, яка ставить собі за мету вироблення стратегії подальшого розвитку цього мистецтва. За три дні роботи Конгресу у секціях виступило 37 науковців.

Систематизація проблем, порушених у доповідях, дозволила виділити наступні секції: етапи професійного розвитку танцівників та пов'язані з цим проблеми; інфраструктура хореографічної галузі, її сучасний стан і стратегічне планування розвитку; вищі навчальні заклади та їх роль у підготовці педагогів-хореографів; професійна хореографічна освіта за кордоном; розвиток сучасного танцю в

Польщі; народний та фольклорний танець; місцеве споживання і експортний продукт – стратегії брендингу польського танцю; створення політики для танцю; фестиваль танцю – пошук і налагодження партнерських відносин; побудування системи професійної трансформації танцівників в Польщі та ін.¹⁸

Враховуючи актуальність, науково-практичну й методичну значущість пропозицій, висловлених доповідачами на I Конгресі танцю, було розроблено завдання на майбутнє:

- запроваджувати реформи професійної освіти в галузі танцю;
- наполягати на збільшенні фінансування хореографічної освіти;
- створити умови в галузі танцювальної освіти для співробітництва з іншими країнами Європи;
- посилити позиції балету в оперних театрах;
- адаптуватися до потреб існуючої інфраструктури хореографічної галузі й побудувати нову;
- активізувати комплексні й компаративні дослідження проблем танцювальної освіти;
- модернізувати навчальний процес мультимедійними засобами;
- реалізувати рішення Конгресу.

Наступним етапом становлення наукової думки в Польщі стала I Міжнародна наукова конференція «Танцювальна освіта в Польщі – реалії та виклики», яка була підготовлена і проведена у червні 2012 року Інститутом музики і танцю у Варшаві. У роботі конференції взяли активну участь представники Департаменту освіти в галузі мистецтва і культури, представники Міністерства культури і національної спадщини, наукові співробітники Центру художньої освіти, викладачі закладів освіти та культури, у тому числі професура Державної вищої театральної школи імені Людвика Сольського в Кракові, Музичного університету імені Фредеріка Шопена у Варшаві, науковці Музичної академії імені Г. та К. Бацевичів в Лодзі, Інституту музики і танцю в

¹⁸ Hoczyk Julia I Kongres Tańca: raport / Julia Hoczyk, Joanna Szymajda. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 201 s.

Варшаві, Відділу театру танцю в Битомі, а також директори загальноосвітніх балетних шкіл. Представницькими були також делегації з Франції та Швейцарії, члени яких під час обговорення висвітлили проблеми танцювальної освіти та підготовки педагогів-хореографів у своїх країнах. Нам випала честь презентувати Україну на цій конференції.

На конференції дискутувалися такі питання: хореологія як самостійна наука, розвиток хореографічної освіти в різних регіонах Польщі, професійна освіта в балетних школах, системні рішення на рівні національної політики та міжнародного співробітництва, зміни в шкільній артистичній справі та ін. Питання функціонування інструкторських курсів підвищення кваліфікації були розкриті у доповіді керівника театру танцю в Кельцях Ельжбети Шлуфік-Паньтак (Elżbieta Szlufik-Pańtak). Своєю оригінальністю привернув увагу виступ Ядвиги Маєвської (Jadwiga Majewska), присвячений підготовці критиків і теоретиків танцю. Особливо нас зацікавила доповідь Анни Ахімович (Anna Achimowicz) «Медицина танцю». У бесіді з нею ми з'ясували основні завдання танцювально-рухової терапії, соціально-реабілітаційний потенціал хореотерапії в педагогічній роботі з вихованцями, принципи використання техніки руху, що підвищує фізичний, розумовий і духовний розвиток людини.

Під час обговорення проблем на конференції ми з'ясували, що питаннями змісту навчання в балетних школах займається доктор філософських наук та викладач Університету Музики імені Фредеріка Шопена Олександра Дзюрош (Aleksandra Dziurosz). На її думку хореографічні навчальні програми повинні складатися з 4-х загальних розділів: музично-ритмічні вправи, розвиток танцювальних навичок, теоретичні відомості, формування творчої активності вихованців.

Спостерігаючи за учасниками I Міжнародної конференції «Танцювальна освіта в Польщі – реалії та виклики», ми відзначили, що в останні роки значно розширилися можливості фахівців з хореографічного мистецтва щодо оприлюднення власного наукового доробку. Йоанна Шимайда зазначила, що поступово підвищується

науковий рівень праць хореографічної тематики, більш активно залучаються науковці-педагоги, докторанти та аспіранти до розвідки актуальних питань неперервної хореографічної освіти. Результати систематизації науково-дослідної роботи вчених у галузі хореографічної освіти свідчать, що необхідно більш активно спрямовувати педагогів-хореографів на розробку змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх фахівців танцювального мистецтва, на спілкування з науковцями із країн близького та далекого зарубіжжя.

Питанням розвитку та виникнення нових форм театрального мистецтва присвячена наукова праця Анни Круліци (Anna Królica) «Театр танцю: генезис нових форм театрального мистецтва». Авторка висвітлює зміни та відродження в мистецтві танцю на початку ХХ століття, пояснює Європейські спроби створити сучасний танець, розкриває структуру театру танцю. На прикінці дослідження Анна Круліца описує та аналізує виступи відомих балетмейстерів Піни Бауш (Piny Bausch) та Іоганна Кресніка (Johann Kresnik)¹⁹.

У галузі хореографічної освіти було проаналізовано низку рапортів, які розкривають стан польського танцю в різних регіонах країни. Представниками цих досліджень є Соня Нієспіаловська-Овчарек (Sonia Niespialowska-Owczarek) – Лодзь; Ядвига Грабовська (Jadwiga Grabowska) – Краков; Анна Круліца (Anna Królica) – Белосток, Калиш, Кельце; Ришард Каліновські (Ryszard Kalinowski) – Люблін; Марчін Мацкевіч (Marcin Mackiewicz) – Познань; Вітольд Мрозек (Witold Mrozek) – Верхня Сілезія; Юлія Хочик (Julia Hoczyk) – Варшава; Дорота Радванська (Dorota Radwanska) – Вроцлав; Магдалена Хайдиш (Magdalena Hajdysz). В рапортах було висвітлено стан класичного, народного та історичного танцю; стан інфраструктури хореографічної галузі кожного регіону; наданий короткий аналіз динаміки змін; представлено роботу державних та приватних театрів балету, центрів культури, шкіл та університетів; окреслено рекомендації для

¹⁹ Królica Anna Teatr tanca: geneza nowej formy sztuki teatralnej / Anna Królica. – Kraków, 2006. – 140 s.

регіонального розвитку та ін.

Стан сучасного танцю розкрито у «Репорті о сучасному танці в Польщі в 1989 – 2009 рр.» представленому Ядвигою Маєвською (Jadwiga Majewska) та Йоанною Шимайдою (Joanna Szymajda). Ними вивчені питання еволюції сучасного танцю та хореографічної освіти в Республіці Польща протягом останніх двадцяти років. Дослідниці доходять висновку, що «високий рівень і творчий потенціал польського танцю обмежується слабкістю інституціональних і освітніх установ, відсутністю єдиних програм і субсидій на розвиток танців». На думку Ядвиги Маєвської та Йоанни Шимайди, в Польщі не вистачає «інтелектуальної бази, необхідної для удосконалення мистецтва танцю – кураторів, критиків, менеджерів»²⁰.

1.2.2. Структура хореографічної освіти в Польщі

Розвиток хореографічної освіти в Польщі передбачає висвітлення історії становлення та розвитку осередків танцювальної освіти й науки на етнічних польських територіях., які з 1795 р. (третій поділ Польщі) були під владою імперських Росії, Австрії (з 1867 р. – Австро-Угорщини) і Пруссії, з початку ХХ ст. – Варшавського Князівства, Польського Королівства, Другої Речі Посполитої, ЗУНР, УНР, у 1939 р. були поділені між фашистською Німеччиною й Радянським Союзом, а після завершення Другої світової війни відійшли Польській Народній Республіці та УРСР.

Особливості модернізації структури хореографічної освіти в Польщі визначалися потребами суспільства у створенні багатоманітного культурного простору, в якому особливе місце належить хореографічній культурі, особливо її новітнім проявам. Перетворення у системі хореографічної освіти в Республіці Польща розпочалися зі зміною політичної системи держави й переходом від

²⁰ Grabowska Jadwiga Raport o tancu wspolczesnym w Polsce w latach 1989-2009 / Jadwiga Grabowska, Joanna Szymajda. – Kraków – Łódź, 2009. – 88 s.

командно-адміністративної соціалістичної моделі управління до демократії.

Професор Б. Дуткевич, що обіймає посаду ад'юнкта Музичної академії імені Карла Шимановського в Катовицях, зауважила, що структурно-змістові зміни зумовлені, в першу чергу, економічними та соціальними факторами. На її думку, саме реагуючи на запити ринку праці, польські хореографічні навчальні заклади пристосовуються до нових умов шляхом створення додаткових структурних підрозділів, упровадження інноваційних спеціальностей і спеціалізацій, оновлення програм підготовки за традиційними напрямками.

Засновницею та кураторкою Мобільної академії критики танцю Ядвигою Маєвською були вивчені питання еволюції сучасного танцю та хореографічної освіти в Республіці Польща протягом останніх двадцяти років, які було розкрито в «Репорті о сучаснім танці в Польщі в 1989 – 2009 рр.». Дослідниця доходить висновку, що «високий рівень і творчий потенціал польського танцю обмежується слабкістю інституціональних і освітніх установ, відсутністю єдиних програм та субсидій на розвиток танців». На думку Я. Маєвської, у Польщі не вистачає «інтелектуальної бази, необхідної для розробки мистецтва танцю – кураторів, критиків, менеджерів та викладачів»²¹.

Модернізація структури ХО в Республіці Польща передбачає створення нових аматорських та професійних навчальних закладів, які своєю діяльністю демонструють високий рівень хореографічної підготовки та справляють радикальний вплив на її подальший розвиток. Нині аматорську ХО можна здобути в заклах різного типу, які здійснюють хореографічну підготовку за окремими та мішаними танцювальними жанрами, а саме: ансамблі історичного танцю, танцювально-акторські студії, експериментальні танцювальні групи, студії сучасного танцю, ансамблі балету, ансамблі народного танцю, студії пантоміми тощо. Метою діяльності аматорських навчальних закладів є не участь у розважальних заходах, а сумлінна підготовка

²¹ Grabowska Jadwiga Raport o tancu wspolczesnym w Polsce w latach 1989-2009 / Jadwiga Grabowska, Joanna Szymajda. – Kraków – Łódź, 2009. – 88 s.

хореографічних композицій які репрезентуються на конкурсах та фестивалях. Структура аматорської хореографічної освіти в Польщі складається з шкіл мистецтва танцю, осередків танцю, палаців та будинків культури, курсів танцю, центрів розвитку дитини, ансамблів танцю, гуртків та студій танцю, центрів та клубів танцю тощо.

Становлення та розвиток хореографічної освіти в Польщі є предметом наукового пошуку польських дослідників (Р. Каліновського, Е. Бендер, Б. Фатуги, Я. Грабовської, Ю. Хочик, Г. Каркошки, Е. Козак, А. Круліци, К. Павловського, Д. Радванської, А. Соколовської, В. Мрозек, Б. Сер-Яник, Я. Шимайди).

Варто зазначити, що проблеми, з якими зіткнулися професійні навчальні заклади хореографічного профілю в Польщі у зв'язку з диверсифікацією змісту підготовки й відкриттям нових структурних підрозділів, виявилися типовими для всієї системи освіти країни. Жорсткі акредитаційні вимоги до штатного розкладу й кадрова недостатність на популярних спеціальностях і напрямках підготовки привели до поширення практики одночасного працевлаштування титулованих викладачів у кількох закладах освіти, що не дозволяло їм якісно й повноцінно виконувати свої обов'язки на кожній із обійманих посад. Тому можливості паралельного працевлаштування викладачів у більш, ніж двох навчальних закладах було обмежено законодавчими документами.

На євроінтеграційному та транзитивному етапах адміністрація й самоврядні органи кожного навчального закладу хореографічного профілю мали змогу обирати, яким чином здійснювати модернізацію: адаптувати зміст підготовки фахівців, поліпшуючи навчальні плани та програми за наявними напрямами й спеціальностями, майже не вводити нових і не вносити суттєвих змін у структуру навчальних закладів або диверсифікувати освітню пропозицію шляхом створення нових структурних підрозділів і запровадження нових напрямів, спеціальностей та спеціалізацій.

Модернізаційні процеси у сфері професійної ХО характеризуються появою новітніх моделей хореографічної

підготовки. Аналіз польської наукової літератури дозволив з'ясувати, що чіткого визначення моделей ХП практично не існує. Найчастіше проблеми підготовки фахівців розглядаються в контексті загальної хореографічної освіти та виховання. Так, за формою підготовки майбутніх спеціалістів хореографічної галузі виділяємо п'ять основних моделей:

1. *Класична модель*, яка найчастіше охоплює всі форми і шаблі хореографічного навчання та виховання від позашкільних закладів до вищих закладів освіти, де навчаються майбутні вчителі танцю.

2. *Театральна модель*, коли ХО є частиною загальної фахової підготовки до сценічної діяльності акторів, режисерів, декораторів і технічного апарату.

3. *Хореотерапевтична модель*, для якої характерне використання танцю, пластики і ритміки з лікувальною і профілактичною метою.

4. *Модернова модель*, яка відмовившись від обмежень школи класичного танцю щодо позицій та поз, стала універсальним засобом для імпровізацій та пошуку нових рухів.

5. *Танцювально-спортивна модель*, коли ХО є частиною фізичного виховання та спорту.

6. *Народно-ансамблева модель*, для якої властиве навчання студентської молоді танцям, що мають традиційні (для певної місцевості) рухи, ритми, костюми й яка здійснюється в ансамблях народного танцю на базі польських університетів.

Варто додати, що в Польщі можна вирізнити мішаний тип ХО (різні запозичення, співіснування традиційних і новаторських форм тощо) з виразною тенденцією поступового наближення до однієї з моделей – найчастіше до класичної.

Класична модель хореографічної підготовки в Польщі характерна для середніх спеціальних навчальних закладів до яких відносяться балетні школи, що підпорядковуються Міністерству культури і національного спадку та за формою власності є державними й приватними. Аналіз статистичної інформації сайту

науково-дослідного Інституту музики і танцю у Варшаві та Міністерства культури і національного спадку РП за 2011-2013 рр. дозволив визначити перелік балетних шкіл (див. таб. 2.1).

Таблиця 2.1

Структура середньої спеціальної хореографічної освіти в Республіці Польща

Назва навчальних закладів		Форма власності	Місто
Балетні школи	Загальноосвітня балетна школа імені Романа Турчиновича	державна	Варшава
	Загальноосвітня балетна школа імені Людомира Ружицького	державна	Битом
	Загальноосвітня балетна школа	державна	Гданськ
	Загальноосвітня балетна школа імені Ольги Славської-Ліпчинської	державна	Познань
	Загальноосвітня балетна школа імені Фелікса Парнелла	державна	Лодзь
	Капітольська балетна школа	приватна	Вроцлав

Розглянемо детальніше структурні зміни в кожному з навчальних закладів середньої спеціальної освіти, в яких здійснюється хореографічна підготовка фахівців. *Загальноосвітня балетна школа імені Романа Турчиновича у Варшаві* виникла на початку XIX століття і є однією з найстаріших в Європі. З початку існування з школою співпрацювали найкращі французькі, італійські, російські, радянські і польські педагоги. Нині у штаті школи працює понад 80 осіб, у тому числі близько 40 викладачів профільних дисциплін та 20 викладачів загальноосвітніх дисциплін.

З моменту свого створення в школі працювали кращі французькі, італійські, російські, радянські та польські викладачі. Вони передали учням традиції і секрети балетного мистецтва, сприяючи розвитку польського балету та виховуючи покоління відомих танцівників. Керівниками школи були відомі балетмейстери, такі як: Філіппо Тальоні, Карло Блазіс, Пітер Зайліх, Леон Вуйциковський та Роман Турчинович – поточний покровитель школи.

З вересня 1979 р. завдяки відданій і наполегливій роботі вчителя історії танцю і музичних дисциплін, Єлизовети Романової, школа отримала ім'я Романа Турчиновича, який був провідною постаттю польського романтичного балету, танцівником і педагогом балетної школи, але перш за все балетмейстером, хореографом і директором балету Варшавських урядових театрів.

Балетна школа у Варшаві є дев'ятирічною артистичною школою, готуючою учнів до отримання диплому професійного танцівника за спеціальністю «сценічний танець». Школа веде водночас загальне навчання на рівні початкової (від IV класу) школи, гімназії та ліцею. Крім професійного дипломного іспиту, що здається по закінченню 9-літнього циклу навчання, учні приступають до зовнішніх іспитів на атестат зрілості. Головним профільним предметом в школі є класичний танець, а на різних етапах навчання викладається також музично-рухова інтерпретація, сучасний, характерний, народний, історичний та партнерський танець, ритміка, музична грамота, знання про танець тощо.

Вихованці школи приймають участь в балетних конкурсах у Польщі (Гданськ, Щецин) та за кордоном. Позитивний вплив на розвиток індивідуальності та професійних навичок молодих артистів зумовлюється їх участю у багатьох балетних і оперних спектаклях, представлених на сцені Великого театру (Попелюшка, Баядерка, Ромео і Джульєтта, Спляча красуня, Лускунчик, Лебедине озеро, Анна Кареніна, Аїда, Дон Жуан, Тристан і багато інших).

OSBRT активно співпрацює з навчальними закладами інших країн, про що свідчить участь учнів у програмах міжнародних обмінів, міжнародних фестивалів та конкурсах, літніх таборах тощо, які організують міжнародні організації, у тому числі – студентські. Доказом успішного співробітництва є золоті та срібні медалі, відзнаки міністра та нагороди президента Варшави за участь у Міжнародних і Загальнопольських конкурсах та фестивалів.

У 1946 році розпочала свою діяльність *Загальноосвітня балетна школа імені Людомира Ружицького (OSBLR)*, коли була

створена приватна Балетна школа в Сосновці з місцеперебуванням на ринковій площі. Її засновницею була Тетяна Висоцька (Tasjana Wysocka), польська танцівниця, хореограф, педагог і публіцист. Від 1918 року вела відділ сценічного танцю в Музичній школі Стефана і Тетяни Висоцьких у Варшаві. Від 1922 року керувала власноруч створеним колективом, який співпрацював з варшавськими драмтеатрами. Після 1945 року займалася критикою і балетною публіцистикою, була авторкою журналу «Історія балету».

У 1948 році балетна школа в Сосновці була трансформована в Хореографічний ліцей, а в січні 1950 р. набула статусу державної балетної школи. У серпні 1955 року школу було перенесено до Битома і поміщено у будівлі Музичної школи. Від лютого 1958 року школа отримала власне приміщення в Битомі, де перебуває до сьогоднішнього дня. У 1968-1969 роках було розпочато розширення та реконструкцію будівлі. У зв'язку з цим надбудовано останній поверх, в якому додатково з'явилися 2 балетні зали.

Коли школа святкувала своє 30-річчя у 1976 році, їй було присвоєно ім'я Людомира Ружицького (1884-1953), польського композитора і диригента, який належав до групи композиторів Молодої Польщі. До його артистичного доробку зараховуються опери («Казанова», «Беатріче Ченчі», «Медуза») та балети («Пан Твардовський», «Аполлон і дівчина» та ін.).

Сьогодні при школі працює інтернат для іногородніх учнів, який забезпечує вихованцям харчування, санітарно-гігієнічні умови проживання, відповідні умови для навчання, організацію вільного часу тощо.

Також при школі працює будинок відпочинку, що створений для учнів які мусять довше перебувати після занять. Приміщення оснащено необхідним обладнанням для відпочинку та навчання: настільні ігри, комп'ютери з доступом в інтернет, телевізор, DVD, бібліотека.

Кадрова забезпеченість балетної школи в Битомі складає: 18

викладачів загальноосвітніх дисциплін, 25 викладачів профільних дисциплін, 19 акомпаніаторів, 7 вихователів інтернату, 3 вихователя будинку відпочинку, 2 спортивних інструкторів та ін. Учні школи багато разів ставали призерами конкурсів: Міжнародний хореографічний конкурс учнів балетних шкіл у Битомі, Загальнопольський конкурс танцю імені Войцеха Весоловського, Міжнародний балетний конкурс в Щеціні «Золоті думки», Загальнопольська конкурсна зустріч молодих танцівників в Лодзі тощо.

З 1 вересня 1950 року датує свою історію *Загальноосвітня балетна школа в Гданську* (POSB). Спочатку протягом трьох років знаходилася у казармі, лише з 1957 року розміщається в центрі міста. Школа була заснована за ініціативою видатного хореографа, професора Яніни Яжинівни-Собчак, яка була керівником Гданьського балету, створеного в 1950 році.

Перше танцювальне заняття з пані професоркою Яніною Яжинівною-Собчак в Загальноосвітній балетній школі в Гданську

Спочатку школа функціонувала як державне хореографічне училище, в якому період навчання тривав 6 років і поєднував загальну освіту, у рамках ліцейної програми, з професійною підготовкою танцівників для оперних театрів і танцювальних колективів. Програма професійної освіти опиралася на програму радянських балетних шкіл.

У 1952 році хореографічне училище перейменовано на Державну загальноосвітню балетну школу і цикл підготовки продовжено до 9 років. Учні розпочинали своє навчання по закінченню третього класу початкової школи, а завершали дипломним іспитом і атестатом зрілості. Наука в школі охоплює загальноосвітні предмети (програма IV - VI класу початкової школи, гімназії і лицю) та професійні дисципліни (практичні й теоретичні). Школа дуже швидко зав'язала співробітництво з Балтійською Оперою та охоче «позичала» своїх

вихованців до різних балетних спектаклів.

У вересні 1972 року директором школи став Броніслав Прадзинський (Bronisław Prądyński), який будучи її випускником, досконало знав специфіку школи, а перш за все потреби її учнів. Він не тільки розширював будівлю але й боровся за високий професійний рівень школи, високий рівень кваліфікації викладачів (вже від 1975 року в школі були організовані літні курси вдосконалення вчителів у сфері класичного танцю, характерного і сучасного, які інтегрували балетне середовище і постачали педагогам нові знання), а перш за все закликав молодь до безперервної роботи над розвитком своєї індивідуальності й професійних вмінь.

*Фізіотерапевтичний кабінет
Загальноосвітньої балетної школи в
Гданську*

У 1975 році POSB перша створила кабінет з аудіовізуальним устаткуванням. Протягом наступних років вдалося в школі створити вражаючу відеотеку, що складалася з власних звукозаписів, програм і балетних фільмів, зареєстрованих через польські і зарубіжні телекомпанії. З 1984 року Балетна школа і Музичний театр були

організаторами Гданських Балетних вечорів, які дозволили перегляд широкій громадськості найцікавіших хореографічних дебютів.

У 1951 році за ініціативою видатної довоєнної польської прими балерини Ольги Славської-Ліпчинської, а також інспектора шкільної артистичної справи Зигмунда Дабровського створюється *Державна початкова хореографічна школа в Познані (OSBSL)*. З 1952 року Хореографічну школу трансформовано в Державну середню балетну школу з 9-річним циклом навчання.

У 1973 році балетна школа перша в Польщі, за ініціативою артистичного директора Конрада Джевецького, впровадила до програми навчання предмет «Сучасний танець». З 1981 року був відкритий естрадний відділ, який до 1991 року діяв як єдиний в

Польщі. У 1991 році з нагоди 40-річчя існування SB в Познані, їй було присвоєно ім'я першого арт-директора Ольги Славської-Ліпчинської.

У вересні 2007 року в школі створено Мультимедійний центр. Комп'ютерна лабораторія була придбана Міністерством освіти в рамках проекту «Комп'ютер для шкіл». Ця програма спільно фінансується Європейським соціальним фондом. Робота Мультимедійного центру пов'язується з дидактично-виховною діяльністю школи, перш за все відкриває доступ учням до комп'ютерних технологій поза уроками.

Міністерством культури і мистецтва 31 травня 1975 року було прийнято рішення про створення *Державної балетної школи імені Фелікса Парнелла в Лодзі (OSBFP)*. Першим директором школи став відомий педагог Іренуш Баранський (Ireneusz Barański). Навчання в школі триває 9 років. Після складання дипломного іспиту вихованці дев'ятого класу отримують диплом професійного танцівника.

Історія праці Загальноосвітньої балетної школи імені Фелікса Парнелла в Лодзі

У розпорядження балетної школи була передана у 1981 році нова будівля. Майже вісім років в навчальному закладі тривали ремонтні роботи, комплектувалася бібліотека, добиралися колекції музичних та відео записів.

Програма навчання в SB передбачала вивчення таких дисциплін, як класичний, сучасний, народний, історичний, характерний та партнерський танець, польська, англійська, російська та французька мови, музично-рухова інтерпретація, ритміка, знання про танець, музична грамота, принципи гриму, історія і суспільство, математика, природа, інформатика, історія, хімія, фізика, біологія, географія, образотворче мистецтво, безпека життєдіяльності, підстави підприємництва, інформаційні технології тощо. Планувалася також виробнича та сценічна практика.

Балетна школа в Лодзі активно співпрацює з іншими країнами у навчальній та позанавчальній сфері, про що свідчить участь вихованців у програмах міжнародних обмінів, міжнародних фестивалів та конкурсах: виїзд делегації SB до Брюсселю, Вітебська та Санкт-Петербургу, Міжнародний Фестиваль Танцю «Tanzolymp» у Берліні, Загальнопольські методичні майстерні для вчителів класичного танцю з участю керівника методики Академії Російського Балету ім. А. Ваганової в Санкт-Петербурзі, семінар сучасного танцю для VI-IX класів – техніка «Cunninghama», Загальнопольські методичні семінари за участю Рози Естрелли з Іспанії, Міжнародний фестиваль сучасного танцю в Вітебську, Міжнародний балетний конкурс в Брне, Міжнародний балетний конкурс у Москві, участь у шкільному концерті в Консерваторії Танцю в Празі, виступ на сцені Театру Опері і Балету у Вільнюсі, співробітництво з Балетною Студією в Ліоні тощо.

Капітольська балетна школа у Вроцлаві (SBC) була заснована в 1997 році. Її засновниками є Алла і Гіві Абесадзе, які нині працюють в школі на посаді викладачів. Початок діяльності Балетної школи сягає дев'яностих років, коли школа перебувала у будівлі Музичного театру Капітол (Вроцлавська Опера). Тоді невелика установа, діюча на користь розвитку балетної культури, протягом наступних років перетворювалася в професійний центр балетної культури яким є сьогодні.

Перший виступ SBC відбувся на сцені Музичного театру в 2001 році. Сьогодні свої спектаклі школа демонструє на сцені Вроцлавської Опері. Найбільшим досягненням SB є створення істинних соціальних інститутів, що об'єднують багатьох людей різних професій, які спільно діють для блага молоді і польської культури. Результатом співпраці цієї спільноти людей є виїзди на зарубіжні фестивалі і конкурси. Вихованці SBC неодноразово були першими польськими учасниками конкурсів, що проходять у Брюсселі, Берліні, Фрайбургу, Нюрнбергу, Парижі, Філлах, Афінах тощо.

Програма навчання в школі обіймає від трьох до п'яти годин занять з класичного танцю щотижнево, залежно від віку також рівня

розвитку учнів, що становить мінімальну кількість годин і дозволяє досягти хороших результатів. Крім того проводиться чимало додаткових занять і репетицій, а найбільш талановитим учням школа пропонує індивідуальні заняття. У сфері освіти школа прямує за розвитком танцювальної техніки, надаючи своїм учням останні досягнення і ставлячи перед ними сучасні вимоги, щоб діти зацікавлені кар'єрою в галузі танцю могли отримати реальний шанс на продовження навчання в вишах, які присуджують офіційні дипломи та надають професію.

Аналіз сайтів польських вишів та систематизація матеріалів емпіричного дослідження, здійсненого під час перебування в Польщі, дозволили конкретизувати структуру вищої хореографічної освіти за такими критеріями: типи вишів, структурні підрозділи, міністерства, місто, форма власності (див. табл. 2.2). З'ясовано, що навчальні заклади підпорядковуються двом міністерствам (Міністерство науки і вищої освіти, Міністерство культури і національного спадку) та діють на основі державної і приватної форми власності.

Таблиця 2.2

Структура вищої хореографічної освіти в Республіці Польща

Типи вишів	Назва навчальних закладів	Структурні підрозділи	Міністерство	Місто	Форма власності
Університет	Музичний університет імені Фредерика Шопена	Відділ хорового диригування, музичної освіти, костьольної музики, ритміки і танцю. Напрямок підготовки «Танець».	Міністерство культури і національного спадку	Варшава	державний
Академії	Академія гуманістично-економічна	Артистичний відділ. Напрямок підготовки «Танець».	Міністерство науки і вищої освіти	Лодзь	приватний
	Музична академія імені Гражини і Кейстута Бацевичів	Вокально-акторський відділ. Кафедра «мюзиклу і хореографії». Напрямок підготовки: «мюзиклу і хореографії»	Міністерство культури і національного спадку	Лодзь	державний
Вищі школи	Вища школа мистецтв і суспільних наук	Відділ танцю. Напрямок підготовки «Танець».	Міністерство науки і вищої освіти	Познань	приватний
	Вища школа справності імені С. Сташиця	Відділ гуманістичних наук. Напрямок підготовки «Танець».	Міністерство науки і вищої освіти	Кельце	приватний

	Вища школа суспільних наук	Відділ танцю. Напрямок підготовки «Танець».	Міністерство науки і вищої освіти	Люблін	приватний
	Державна вища театральна школа імені Людвіга Сольського	Відділ театру танцю в Битомі. Напрямок підготовки «Акторство».	Міністерство культури і національного спадку	Краков	державний
Професійні студіуми	Державний професійний вокально-балетний студіум	Напрямок підготовки «Актор музичних сцен».	Міністерство культури і національного спадку	Глівіце	державний
	Державний професійний студіум навчання аніматорів культури	Відділ аніматорів культури. Напрямок підготовки «Танець».	Міністерство культури і національного спадку	Каліш	державний
	Державний професійний студіум навчання аніматорів культури і бібліотекарів	Відділ аніматорів культури. Напрямок підготовки «Танець».	Міністерство культури і національного спадку	Вроцлав	державний

Таким чином, класична модель хореографічної підготовки домінує у *Державному професійному студіумі навчання аніматорів культури і бібліотекарів у Вроцлаві (PPSKAKiB)*. У 1960 році директором було призначено Олександра Кудельського. У 1962 році Олександр Кудельський йде у відставку з поста директора, замінює його Зоф'я Шимандера. У 1973 році в навчальному закладі відкривається заочний відділ. 7 березня 1994 року – Педагогічна Рада навчального закладу ухвалила новий Статут і приймає нову назву.

Спеціалізація «Танець» виникла у PPSKAKiB у Вроцлаві в 1985 році за ініціативою тодішньої директриси – пані Яніни Шуміграй. Коледж функціонує в системі шкільної артистичної справи, підлягає Департаменту шкільної артистичної справи культурної освіти, Міністерству культури і національного спадку, а також Центру мистецької освіти у Варшаві. Навчання проходить в стаціонарному і заочному порядку на двох факультетах: аніматорів культури та бібліотекарським. Факультет аніматорів культури працює за такими спеціалізаціями: співтовариство анімації, танець, арттерапія, фільм, пантоміма та театр.

Балетна зала Державного коледжу аніматорів культури і бібліотекарів у Вроцлаві

На початку студенти хореографічного спрямування займалися в орендованих приміщеннях Вроцлавської Оперети та Воеводського Дому Культури. Згодом Академія отримали одне приміщення в підвалі й два на другому поверсі будівлі дитячого садка. Одне із приміщень на другому поверсі було трансформовано в професійний

балетний зал з дзеркалами. Нині студенти хореографи мають можливість займатись у 2 аудіовізуальних, 3 танцювальних, 2 театральних залах, 2 комп'ютерних лабораторіях та гімнастичному залі. У штаті коледжу працює понад 100 осіб, у тому числі близько 55 викладачів, 12 з яких мають науковий ступінь доктора наук.

Під час навчання студенти відбувають педагогічну практику в різних осередках культури, беруть участь в організовуваних конференціях, майстернях, виставах, презентаціях і фестивалях. Потім студенти проходять 242-годинну практику в якості волонтерів у таких установах: Осередок артистичної діяльності «Firlej», Центр культури «Замок», Осередок творчої діяльності «Światowid», Центр культури «Agoga», Центр культурної освіти дітей і молоді, Молодіжний дім культури, Польський театр у Вроцлаві, Вроцлавський театр пантоміми, Інститут імені Йежего Гротовського, Галерея «Awangard», Галерея «Entropia», Кабельне телебачення, будинок суспільної допомоги тощо.

Простежимо розвиток хореографічної підготовки спеціалістів в кожному з вищих навчальних закладів. У 1810 році був заснований *Музичний університет імені Фредерика Шопена у Варшаві* (UMFC) актором і режисером Войцехом Богуславським як школа для оперних співаків і театральних акторів. У 1821 році, завдяки Юзефу Ельснеру, школа отримала статус консерваторії і удостоїлася назви Інституту музики та декламації й стала частиною Відділу образотворчих

мистецтв при Варшавському університеті. У 1831 році після листопадового повстання Варшавський університет був закритий царською владою, а разом з тим і школа музики.

Школа відродила діяльність лише 1861 року як Музичний інститут, в 1918 році перейменований у Державну консерваторію. У часи німецької окупації консерваторія продовжувала діяльність під назвою Державна музична школа у Варшаві. Під час Варшавського повстання 1944 року Головна будівля консерваторії була знищена. По закінченні війни в 1946 році заклад отримав назву Державна вища школа музики і навчання проводилося в палаці Уяздовських.

У 1962 році заклад отримав статус Академії (Akademia Muzyczna), що дозволив їй випускати магістрів мистецтв з усіх музичних дисциплін і спеціальностей. Протягом 1960-1966 років для академії було збудовано нове приміщення. У 1979 році Музичній академії було присвоєне ім'я одного з перших її учнів – Фредеріка Шопена. У 2008 році АМ була перейменована на університет. З 2005 року заклад очолює польський композитор Станіслав Морито. UMFC – член Європейської Асоціації консерваторій, академій та вищих шкіл музики, а з 1992 року – член Європейської Ліги художніх інститутів.

Кафедра танцю була створена у 2011 році ректором університету Фредеріка Шопена для художньої, наукової і дидактичної освіти хореографічного спрямування. У рамках напряму підготовки «Танець» студенти навчаються за такими спеціальностями: ритміка (денне відділення: магістратура/баклавріат), педагогіка балету (заочне відділення: магістратура/баклавріат), хореографія і теорія танцю (заочне відділення: магістратура).

На всіх спеціальностях вивчаються переважно практичні: танець класичний, сучасний, джаз, польські національні танці, а також предмети, які готують до ролі професійного хореографа – драматургія, інсценізація, режисура спектаклю тощо. Відповідно до своїх специфічних особливих інтересів студенти мають предмети на вибір, які нададуть їм можливість поглибити свої знання в галузях:

інтелектуальної власності, історії танцю, критики танцю та хореографії.

Спеціальність «Танець» призначена для тих, хто танцює в групах сучасного або бального танцю, в ансамблях народної пісні і танцю, в театрах танцю, займаються художньою гімнастикою, танцями на льоду. Це спеціальність для випускників недержавних або загальноосвітніх балетних шкіл, балетних центрів, а також для співробітників танцювальних, культурних та мистецьких класів, для людей, які володіють хореографічними, педагогічними здібностями.

По закінченні спеціальності «Танець» випускник може працювати: танцюристом в професійних театрах танцю, танцювальних колективах, театрах музики і мюзиклу (у тому числі за кордоном); театральним хореографом, керівником танцювального колективу; учителем танцю в школах танцю, в балетних центрах і школах, в культурно-освітніх та культурно-виховних центрах.

Також на факультеті хорового диригування, музичної освіти, костюмної музики, ритміки і танцю проходить післядипломна освіта з теорії танцю. Метою навчання є: підготовка майбутніх істориків, теоретиків і критиків танцю.

У 1946 році Юліушем Остервем була закладена *Державна вища театральна школа імені Людвіга Сольського в Кракові (PWST)*. У першому періоді свого існування Школа надавала освіту драматичним акторам в ході трирічного навчання. У 1949 році змінено назву на Державну вищу акторську школу та подовжено період навчань до чотирьох років. Сьогоднішня назва PWST, була прийнята в 1955 році. Нині до складу школи входять 5 факультетів: акторський в Кракові, режисури драми в Кракові, факультет театру танцю в Битомі, акторський у Вроцлаві та ляльковий у Вроцлаві.

Навчання акторів театру танцю розпочалося в 2007-2008 академічному році на Акторському відділі. Спеціалізація виникла в співробітництві вишу з Сілезьким театром танцю. Перша програмова

концепція була розроблена у рамках програми Європейського союзу Леонардо да Вінчі. Від 2008-2009 навчального року спеціалізацію перетворено було у Відділ театру танцю, місцеперебуванням якого є Битом.

Навчання за напрямом підготовки «актор театру танцю» тривають не менше ніж 4,5 року (9 семестрів) і закінчуються наданням ступеня магістра. Загальна кількість годин навчання складає 4.590. Програма навчання передбачає міждисциплінарну освіту в галузі танцю, акторської майстерності, теорії, історії театру і танцю, польського фольклору, музики, анатомії, нових засобів масової інформації, імпровізації, режисури і композиції.

Наукова конференція «Арттерапія» в Державній вищій театральній школі імені Людвіга Сольського у Кракові

Процес навчання поєднує у собі постійні лекції й творчі майстер-класи. У рамках майстер-класів студенти знайомляться з різноманітними освітніми й артистичними трендами в сучасному європейському мистецтві, вчиться під керівництвом іноземних викладачів.

Вступні іспити на факультет театру танцю в Битомі проходять у 2 етапи, під час першого етапу кандидати демонструють свої здібності перед двома приймальними комісіями. Для першої комісії (акторської) вступникам необхідно підготувати: вірш, пісню, уривок з прози, акторське завдання. Друга комісія (танцювальна) буде перевіряти: танцювальну імпровізацію та знання в області класичного і сучасного танцю. Вступники, які добре пройдуть перший етап іспиту предстануть перед спільною акторсько-танцювальною комісією, щоб представити повний спектр своїх здібностей. Цей етап вступного іспиту буде оцінюватися балами.

Один з найбільших приватних вишів у Польщі, що пропонує студентам широкий спектр факультетів і спеціалізацій на вибір є

Академія гуманістично-економічна в Лодзі (АНЕ), яка має статус вищого навчального закладу з 1993 року (Ухвала Міністерства освіти № 30 від 05.10.1993). Академія має повноваження на проведення досліджень з 11 напрямків, в яких пропонує кілька спеціалізацій, вони також постійно оновлюються з урахуванням потреб ринку праці.

У 2011 році за рішенням Міністерства науки і вищої освіти Академія отримала повноваження для створення спеціальності «Танець» на артистичному факультеті. Навчання проводяться в стаціонарній та заочній формі за такими спеціальностями: танцівник, хореограф, сучасний танець, артист музичних сцен, педагогіка танцю, реабілітація танцівників і хореотерапія.

Балетна зала Академії гуманістично-економічної в Лодзі

При Академії в Лодзі з 1997 року працює Центр післядипломної освіти, одними з напрямків роботи якого є: хореотерапія у сфері освіти; фізичне виховання з елементами танцю та аеробіки; менеджер європейських шкіл танцю, театрів танцю, кордебалетів. Навчання проводиться заочно, під час виїздів на вихідні і триває два, три або чотири семестри. У структурі занять знаходяться семінари, практикуми та вправи, що дають максимум практичних знань і дозволяють учасникам вирішувати конкретні проблеми, аналізувати деякі випадки і вдосконалювати свої навички. Випускники післядипломної освіти набувають нові можливості: отримання додаткової кваліфікації, отримання сертифікатів підвищення кваліфікації, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, зміна спеціалізації, зміна професії.

У 2005 році академію було нагороджено за співробітництво з Фондом «Gajusz», а зокрема за організування акції «Поділися своїм майбутнім», в якому кандидати на навчання під час рекрутування замість оплати вступного внеску сплачували довільну (не меншу ніж 10 злотих) квоту на користь Фонду. У 2007 році академія отримала

престижну емблему і титул компанії рівних можливостях 2007 за вживання: пропорцій в працевлаштуванні жінок і чоловіків, рівності в доступі до підвищень кваліфікації, способів рекрутування, примирення особистого і професійного життя, практики по боротьбі з хуліганством.

Іспит з «Техніки класичного танцю» в Академії гуманістично-економічній в Лодзі

У 2011 році Академія гуманістично-економічна в Лодзі отримала сертифікат «Вірогідна Школа», що визнається Академічним інформаційним центром у Познані. Проект має за мету нагороду приватних вишів, які діють відповідно до закону, розпоряджаються належною дидактичною базою, забезпечують

відповідні умови навчання, ведуть широку наукову діяльність, а також співпрацюють із зарубіжними навчальними закладами.

При Академії в Лодзі працює Університет третього віку, який пропонує систематичні заняття з метою поширення знань у різних сферах життя. Заняття проводяться 3 рази на тиждень за такими секціями: журналістська, філософська, туристична, психологічна, фотографічна, мовознавча, медична, творчого мислення і дії в розв'язуванні проблемних ситуацій, антропологічна, рухова імпровізація, релаксація, гімнастика розуму з елементами тренінгу пам'яті, йога, терапія танцем, комп'ютерна, гімнастична, артистична, театральна.

Вища школа мистецтв і наук імені Станіслава Сташица в Кельце (WSUS) є 72 приватною вищою школою, діючою з 6 грудня 1995 року на підставі дозволу Міністра Національної Освіти. З 21 грудня 1995 року школа внесена до реєстру приватних вишів керованих міністром шкільної вищої справи. Засновником школи є юридична Спілка з обмеженою відповідальністю Кельцького Освітнього Товариства, президентом якої є доктор Анджей Блахут,

автор ідеї та організатор.

Школа проводить бакалаврські та магістерські навчання з 14 напрямів підготовки, 7 з яких є унікальними у Свентокшиському воєводстві, у якому знаходиться виш: архітектура та містобудування; журналістика та зв'язки з громадськістю; економіка;

філологія (англійська, німецька, іспанська, португальська, італійська, французька); фінанси та банківська справа; філософія; комп'ютерні науки; охорона довколишнього середовища; політологія; соціологія; туризм та відпочинок; охорона здоров'я; танець.

Навчання проводяться в двох корпусах загальною площею 10 000 м², оснащених сучасними засобами навчання. Студенти мають багато можливостей наукового, культурного та спортивного розвитку. Вони беруть участь у різних студентських організаціях: студентське самоврядування, спортивні асоціації, наукові асоціації, видають свої газети, тощо. Відпочинок студентів: участь в зимових лижних таборах або влітку заняття яхтингом на Мазурських озерах (Вища школа володіє 11-ма яхтами та лижним спорядженням), тренажерний зал, танцювальні класи, класи карате, плавання.

WSUS в Кельце займає 22 місце у загальнонаціональних рейтингах. Також школа удостоєна медалей Європейського управління з питань європейської інтеграції.

Однією з цілей адміністрації вишу і його співробітників є забезпечення не тільки освіти в тій чи іншій спеціалізації, але й гармонійний та різносторонній розвиток студентів. Школа має додаткові класи, такі як: психологія, етика, філософія, мистецтво та історія культури, право, переговори та ін.

Історія *Музичної академії в Лодзі* (AMGKB) сягає початку ХХ століття. Заснована консерваторія Олени Кійенської-Добкієвічовей збирала групу видатних музикантів і педагогів. Після Другої світової війни, виш був відроджений, спочатку в якості державної

консерваторії музики (18 квітня 1945 р.), а потім як Вища музична школа (квітень 1946). У 1982 році Державна вища музична школа отримала назву Музичної академії. У 1999 році АМ прийняла ім'я Ґражини і Кейстути Бацевичів.

Нині в АМГКВ налічується 4 факультети стаціонарного та заочного навчання (композиції, теорії музики, ритміки і музичної освіти; фортепіану, органа, клавесина і давніх інструментів; інструментальний; вокально-акторський). Хореографічна освіта в Музичній академії здійснюється на вокально-акторським факультеті за напрямом підготовки «хореографія і техніка танцю» (3-річне заочне навчання).

Один з відомих приватних вишів Польщі, де можна здобути освіту з популярних у сучасному світі спеціальностей – *Вища школа суспільних наук в Любліні (WSNS)*. Навчальний заклад було створено 31 січня 2001 року і внесено до реєстру недержавних шкіл та приватних асоціацій. З того часу його відрізняє налаштованість не лише на сучасні спеціальності, а й на прогресивні методики викладання, що дає змогу студентам отримати ґрунтовні знання та практичні навички. Актуальною формою навчання у WS є репетиторство, котре забезпечує тісний контакт викладача і студента, індивідуальний розвиток, уміння використовувати знання на практиці, орієнтування щодо сучасного ринку праці та останніх наукових досягнень в обраному напрямку. Школа пропонує навчання за наступними напрямами підготовки: соціологія, косметологія, дієтологія, соціальна робота, педагогіка, медичне рятівництво, стоматологічні технології, танець.

Студент бакалаврату за напрямом підготовки «Танець» повинен володіти міждисциплінарними знаннями про мистецтво з особливим акцентом на антропологію, історію та теорію танцю. У ході теоретичних і

практичних занять студент набуває вмінь у сфері окремих видів танцю: класичного, національного, народного, товариського та сучасного. Випускник отримує знання про музику, музичні форми в історичному контексті, композицію музики, ритміку, костюмологію, сценографію, акторське мистецтво, фітнес, гімнастику, акробатику, управління мистецтвом і культурою. У процесі навчання важливим елементом є дидактика. Розвиток зацікавленості також поглиблення знань і вдосконалення практичних вмінь студент реалізує через вибір факультативних занять: сучасний танець, спортивний танець, етнічний танець, латиноамериканський танець.

Хореографічна освіта у Вищій школі викладається за такими основними спеціальностями: бальний, сучасний, латиноамериканський танець та хореотерапія. Кожен студент при подачі заявки вибирає спеціальність, яка здійснюється з четвертого семестру.

Професійна практика на хореографічному відділенні триває 4 тижні, всього 160 годин. Проходить після другого року навчання, в місяцях: липень, серпень, вересень. Кожен студент відбуває практику в таких установах: 2 тижні – Люблінський Театр Танцю, Музичний Театр; 2 тижні – школа танцю. Водночас в кожній установі перебувають не більше ніж шість осіб. Практика реалізовується в установах, які висловили готовність співробітництва з WSNS в Любліні. Студенти мають можливість проходити практику також у місці проживання у відповідній установі за попередньо підписаною угодою.

Вища школа суспільних наук в Любліні як перша і єдина в Люблінському воєводстві впровадила післядипломне навчання у сфері «Танець», яке здійснюється видатними фахівцями з галузі: теоретиками, танцівниками, хореографами, представниками освітніх та наукових осередків, шкіл танцю, театрів. Термін навчання 2 роки (4 семестри), 620 годин + 150 годин практики.

Теоретичне навчання відбувається через мережу Інтернет. Студенти отримують мультимедійний підручник на диску CD-ROM.

Кожен студент під час навчання має гарантований догляд з боку вчителя, що викладає дисципліну. Завдяки використанню веб-сторінок, електронної пошти і т.п. наставник стимулює дидактичний процес. Студент приймає участь в 4 з'їздах в кожному семестрі (субота-неділя), на яких відбуваються практичні й теоретичні заняття.

Вища школа мистецтв і суспільних наук була заснована в 1997 році в Познані й займає високе місце в рейтингах приватних шкіл. Школа дає можливість вчитися на восьми напрямках, що супроводжуються у рамках чотирьох факультетів: артистичний, юридичний і суспільної комунікації, факультет танцю та іногородній факультет в Конині.

У 2013–2014 н. р. у штаті школи на факультеті танцю працює понад 15 осіб, 4 з яких мали звання професора, а 5 – науковий ступінь доктора наук. Після закінчення 3-літніх навчань на напрямі «Танець» випускник буде готовий до роботи на посадах: артиста у сфері танцю, хореографа в танцювально-музичних установах, публіциста і редактора в спеціалізованих журналах, аніматора вільного часу в сфері танцю, управління установами культури танцювального профілю.

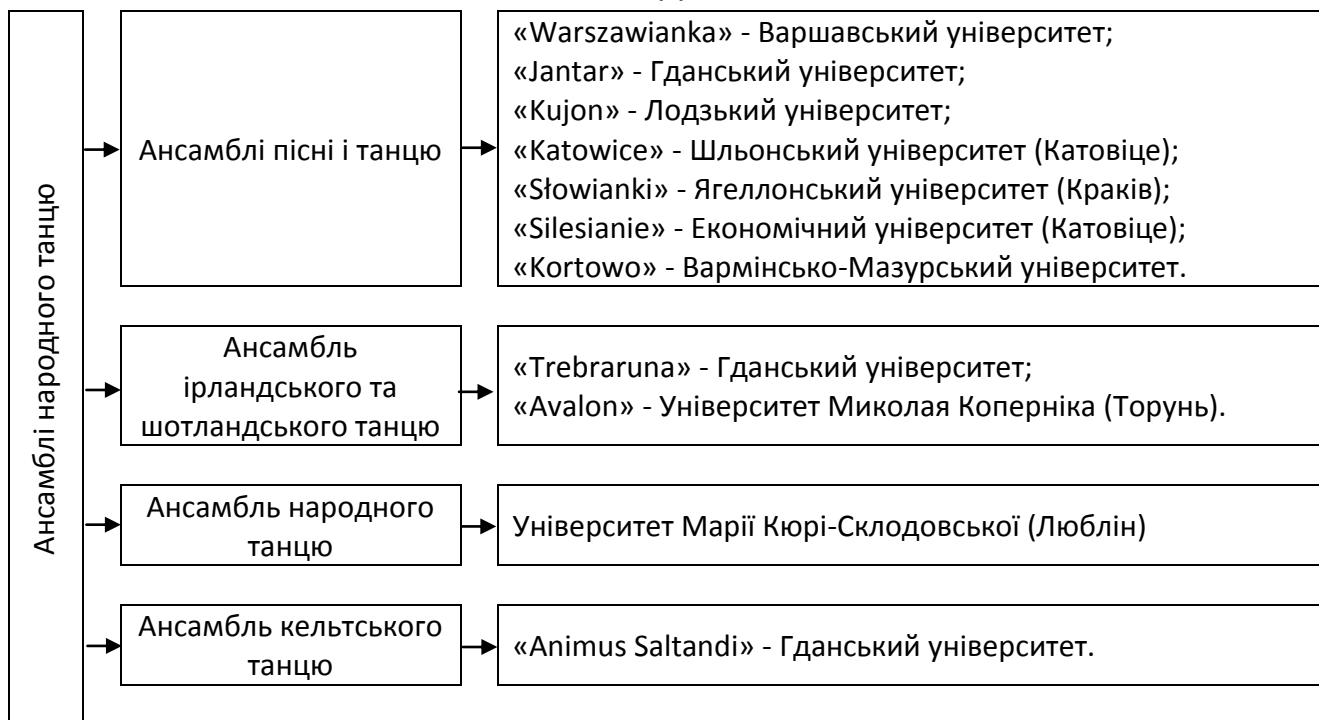
Оригінальною складовою хореографічної підготовки є ритміка Еміля Жак-Далькроза. Проблеми хореотерапії завжди розглядаються на наукових конференціях музичної ритміки. Нині ритміка в Польщі застосовується у багатьох сферах навчання і виховання, охоплюючи як професійну мистецьку підготовку, так і загальну освіту, а також аматорський рух і арт-терапію. Заняття з ритміки допомагають засвоїти основні музичні поняття, здійснювати добір музичного матеріалу, розвивають музичний слух і пам'ять, відчуття ритму, а головне – активізують творчі здібності вихованців.

Центрами вивчення проблем терапевтичного впливу ритміки в Польщі стали Музична академія у Варшаві, Музична академія в Катовицях, Музична академія в Познані, Музична академія в Лодзі, Музична академія у Вроцлаві та ін. Ритміка з її інтегративним впливом на розвиток особистості є не тільки формою музичного виховання,

але й може використовуватися в інших видах мистецтва, оскільки ефективно формує слухову, зорову, тактильно-м'язову координацію, тобто розвиває полісенсорні якості, необхідні для діяльності у сфері мистецтва взагалі²².

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що хореографічна освіта в Польщі також здійснюється в Академіях фізичного виховання (AWF) (Варшава, Познань, Краків, Вроцлав, Катовіце, Гданськ) – танцювально-спортивна модель хореографічної підготовки. У навчальному процесі застосовуються авторські методики, розробки, створені на основі власної багаторічної практики роботи викладачів.

На базі польських класичних університетів створюються ансамблі народного танцю (народно-ансамблева модель), для яких властиве опанування студентською молоддю національними традиціями, сакраментальними (для певної місцевості) рухами й звичками. Структуру ансамблів подано на рис. 2.1., що складається з напрямів діяльності (ансамблі пісні і танцю, ансамблі старовинного, ірландського, кельтського, шотландського, східного танців тощо) та назв колективів і навчальних закладів.

²² Ніколаї Г. Ю. Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття) : дис.... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Ніколаї Галина Юріївна; АПН України, Ін-т пед. Освіти і освіти дорослих. – К., 2008. – 471 с.

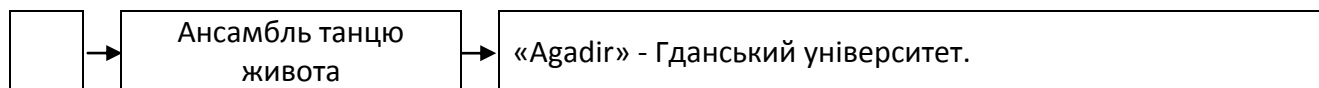

Рис. 2.1. Структура ансамблів народного танцю

Проаналізувавши документацію вишів Польщі відзначили, що найбільшого поширення набули ансамблі пісні і танцю. На першому етапі свого становлення вони були майже вокально-музичними колективами, які представляли національний фольклор, а після організації балетних груп з'являється хореографічна складова.

Будучи прибічниками основного принципу «Освіта через фольклор» ансамблі є одними з найбільш активних членів Польської Секції Міжнародної Ради Організацій Фестивалів Фольклору та Традиційних Мистецтв. У колективах беруть участь майбутні фізики, математики, інформатики, правознавці, менеджери, економісти, історики, філологи, педагоги, психологи, соціологи і т.п. Деякі з них у процесі участі здобувають додаткову кваліфікацію інструктора танцю, що можуть пізніше використовувати в професійній діяльності.

Модернізація народно-ансамблевої моделі ХП в Польщі полягає в появі нової модної тенденції. Створюються ансамблі старовинного (прилучають до танці епохи Середньовіччя та Відродження, але увага зосереджена головним чином на танцях доби бароко), східного (поєднують класичний танець Далекого Сходу та сучасність і жіночність Європи) та кельтського танців (включають вивчення ірландського і шотландського фольклору, таких як ірландський степ, ірландські танці, сольні хореографічні композиції у м'якому взутті, шотландські групові танці та ірландський і шотландські гірські танці).

Ансамблі народного танцю є організаторами балів та беруть участь у культурно-мистецьких заходах, семінарах, проектах, конкурсах та фестивалях на міському й міжнародному рівнях. До видатних досягнень належить також запис компакт-дисків з піснями і танцями різних регіонів Польщі.

1.2.3. Зміст хореографічної освіти в Польщі

Кожен із польських навчальних закладів влаштовує свою

діяльність відповідно до схваленого сенатом регламенту навчання, в якому визначаються права й обов'язки студентів, базові принципи побудови навчально-виховного процесу, проведення екзаменів, заліків, написання дипломних робіт, характеризується система оцінювання тощо. Аналіз структури та змісту статутів польських мистецьких навчальних закладів, у яких здійснюється хореографічна підготовка спеціалістів, засвідчив, що, хоча ці документи й мають багато спільних елементів, кожен із них містить положення, котрі відображають специфіку навчального закладу, діяльність якого він регламентує.

Навчальний процес в аматорських та професійних навчальних закладах хореографічного профілю у Польщі здійснюється в таких організаційних формах: навчальні заняття (групові та індивідуальні), самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи (екзамени, заліки, конкурси та фестивалі). Основні види навчальних занять в професійних закладах ХО : лекційне, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття.

Завдяки аналізу документації вишів з'ясовано, що зміст професійної підготовки фахівців-хореографів носить модульний характер, а її реалізація залежить від освітньо-кваліфікаційного рівня студента. Навчальні плани професійної ХП передбачають вивчення наступних навчальних модулів: загальноосвітній, психолого-педагогічний, дидактичний, теоретичний, професійний, дипломний та професійна практика. Фахові дисципліни розподіляються на дві форми діяльності: теоретична та професійна. Теоретична частина передбачає навчання студентів у спеціалізованій мультимедійній аудиторії. Навчальними планами визначається підготовка фахівців відповідно освітньо-кваліфікаційним рівням «бакалавр» (3 роки), «магістр» (2 роки), «доктор» (4 роки).

Аналіз статистичної інформації сайту Міністерства культури і національного спадку РП, рейтингів загальноосвітніх балетних шкіл за 2011 – 2012 н.р. та 2012 – 2013 н.р. дозволив визначити зміни в навчальних планах підготовки майбутніх фахівців. Так, на професійні

дисципліни у 2011 – 2012 н.р. відводиться 173 години, у 2012 – 2013 н.р. – 170 годин. Було скорочено кількість навчальних дисциплін, а саме: у 2011 – 2012 н.р. внесені «Знання про танець» та «Музично-рухова інтерпретація», а у 2012 – 2013 н.р. вони відсутні, але з'являється «Історія танцю».

Оскільки з 2005 р. після внесення змін та доповнень до Закону «Про вищу освіту» вишам Польщі дозволялося за погодженням з Державною акредитаційною комісією відкривати власні напрями навчання, ми проілюструємо розподіл навчального часу освітньо-професійної підготовки фахівців хореографії (див. табл. 2.3). Таким чином, отримані дані, систематизовані в таблиці 2.3 свідчать про те, що підготовку за найбільшою кількістю годин (4525) здійснює Академія гуманістично-економічна, а за найменшою (1070) – Державний професійний студіум навчання аніматорів культури і бібліотекарів у Вроцлаві.

Таблиця 2.3

Розподіл навчального часу підготовки фахівців хореографії у Польщі

	Навчальні заклади					
	UMFC	АНЕ	АМГКВ	WSNS	PPSKAKiB	OSBFP
Модулі	Загальна кількість годин					
Загальноосвітній	285	550		390		217
Теоретичний	660	850	547	585	332	
Професійний	1200	2475	686	565	496	172
Факультативний				260		
Дипломний		250				
Професійна практика		400			242	
Усього:	2145	4525	1233	1800	1070	389

В умовах нової освітньої ситуації, для якої характерне посилення етнізації змісту освіти, актуалізуються проблеми інтеркультурної хореографічної освіти та вдосконалення професійної підготовки майбутніх танцівників. У змісті інтеркультурної підготовки майбутнього хореографа в Польщі важливе місце посідає комплекс предметів, що дозволяє опанувати техніку виконання і методику викладання танців різних країн. Основними серед профільних

дисциплін є: теорія та методика викладання польського національного танцю, бального танцю, історико-побутового танцю, характерного танцю та народно-сценічного танцю²³.

Таблиця 2.4

Тематика профільних дисциплін з хореографії

Навчальна дисципліна	Розділи курсу
Польський національний танець	<p><i>Регіони:</i> Нижньосілезьке воєводство, Куявсько-Поморське воєводство, Люблінське воєводство, Підляське воєводство, Сілезьке воєводство, Вармінсько-Мазурське воєводство та ін.</p> <p><i>Танці:</i> «Мазурка», «Куявяк», «Оберек», «Полонез», «Краков'як».</p>
Народно-сценічний танець	<p><i>Національні танці:</i> російський, татарський, білоруський, український, іспанський, угорський, циганський, італійський, молдавський та грузинський.</p>
Бальний танець	<p><i>Європейська програма:</i> "Повільний вальс", "Танго", "Віденський вальс", "Повільний фокстрот", "Квікстеп".</p> <p><i>Латиноамериканська програма:</i> "Самба", "Ча-ча-ча", "Румба", "Пасадобль", "Джайв".</p>
Історико-побутовий танець	<p><i>Побутові танці середніх віків:</i> "Селянський бранль", "Фарандола", "Лендлер", "Бурре", "Салонний бранль".</p> <p><i>Побутові танці епохи Відродження:</i> "Алеманда", "Павана", "Куранта", "Вольта".</p> <p><i>Побутові танці XVII ст.:</i> "Монтаньяр", "Жига", "Романеска", "Менует"(повільний).</p> <p><i>Побутові танці XVIII ст.:</i> "Менует"(швидкий), "Гавот", "Полонез", "Алеманда".</p> <p><i>Побутові танці XIX ст.:</i> "Французька кадрили", "Вальс", "Полька", "Мазурка", "Міньон".</p>

Студенти мають можливість порівняти танцювальну лексику різних етносів, відчути спорідненість з ними у процесі опанування специфічної рухової пластики та інтонаційної палітри музичних супроводу, що є стрижневою проблемою інтеркультурної хореографічної освіти. Так, іспанський танець виконується дуже темпераментно, із застосуванням різноманітних вистукувань

²³ Soczyńska Anna Autorski program z fakultetów tańca / Anna Soczyńska, Magdalena Osipowicz. – Rumia, 2009. – 47 s.

каблуками і складної пластики рук. У грузинському танці відбивається строгість моралі грузинського народу і їх почуття обов'язку. Особливістю циганського танцю є поступове наростання темпу від повільного до швидкого, де особлива увага приділяється складній грі ніг²⁴.

Інтеркультурність хореографічної освіти посилюється тим, що студенти опановують танці інших народів у межах курсів, які проводяться хореографами, запрошеними з різних країн. Чимало є також теоретичних предметів, які виховують у студентів толерантність і дають можливість познайомитися з національними особливостями та здобутками світових культур: антропология танцю, історія танцю та балету, композиція танцю, психологія танцю, педагогіка танцю, естетика танцю та ін. Зауважимо, що теоретичні навчальні дисципліни зобов'язують до тісної співпраці в усіх сферах суспільно-культурного життя, спрямовують на збагачення студентів новітньою науковою інформацією і вимагають виникнення активного полілогу в галузі хореографічної освіти.

Метою та завданням навчального курсу «Історія танцю та балету» є: аналіз провідних етапів та тенденцій розвитку світового хореографічного мистецтва, формування у майбутніх учителів хореографії цілісної системи знань щодо історії світового балетного театру. Предмет «Антропология танцю» вивчає питання, пов'язані з історією, формами і методами класифікації цього явища, а також місце танцю в співтоваристві традиційної та сучасної культури і мистецтва. Курс «Естетика танцю» направлений на формування певного рівня естетичної культури особистості, вивчення абсолютної гармонії і порядку в танцювальних композиціях різних стилів, вироблення естетичних цінностей на користь відкриття і розуміння інших.

Програми предметів «Психологія та педагогіка танцю» побудовані в тісному міжпредметному взаємозв'язку з основними

²⁴ Morawska Iwona Wiedza o kulturze: program nauczania w szkołach ponadgimnazjalnych / Iwona Morawska, Wacław Panek. – Wołomin, 2012. – 23 s.

теоретичними курсами соціальної психології, педагогіки та художньої творчості. Їх завданням є: вивчення індивідуально-психологічних особливостей особистості, що забезпечує прищеплення поваги і спрямованості на пізнання Іншого; формування загального уявлення про педагогічну систему організації та управління діяльністю творчого колективу в різних країнах; формування вразливості й уміння співпрацювати; озброєння студентів знаннями про сутність і специфіку професійної майстерності педагога-балетмейстера.

Наголосимо, що в загальному вигляді зміст хореографічної освіти в навчальних закладах Польщі подібний, але до стандартного переліку хореографічних дисциплін кожен виш вносить індивідуальні пропозиції, зокрема: Музичний університет імені Фредерика Шопена вводить у навчальний план «психологію танцю» та «педагогіку танцю»; «Філософія танцю», «Польський танцювальний фольклор» та «Гігієна роботи актора-танцівника» викладаються в Державній вищій театральній школі імені Людвіка Сольського в Кракові; Академія гуманістично-економічна в Лодзі розглядає курси «Постановка і режисура», «Принципи гриму», «Танцювальні проекти»; курс «Анатомія і фізіологія руху» передбачений навчальним планом Музичної академії імені Карла Шимановського; «Етнічні танці», «Підстави костюмології», «Психотерапія танцем і рухом» вивчаються студентами Люблінської Вищої школи суспільних наук.

У результаті вивчення студентами навчальних дисциплін у закладах хореографічної освіти в Республіці Польща відбувається: пізнання себе і власної культури, формування знань про особливості розвитку хореографічного мистецтва різних часів і народів у їх закономірних проявах, виховання у собі почуття цінності й гідності в стані зрозуміти інших людей, шанування відмінностей і трактування їх як чинника розвитку. Важливість інтеркультурної компетентності студентів зумовлюється потребою виховання сучасної молоді в дусі поваги до інших культур, розширення її потенційних когнітивних можливостей, формування у неї готовності до міжкультурного діалогу, до урегулювання міжнаціональних та етнічних конфліктів

шляхом переговорів та пошуку консенсусу²⁵.

У середині ХХ століття в Європі проголошується нова стратегія охорони здоров'я, яка в Польщі знайшла своє втілення в Національній програмі охорони здоров'я. Після входження до Європейського союзу, освітяни Польщі також починають серйозно займатися вивченням цієї проблеми, акцентуючи увагу на питаннях арт-терапії. Наголосимо, що арт-терапія бере свій початок з часів старожитності. Сферою її застосування є як спеціальна педагогіка, так і культурно-освітянська діяльність серед дітей, молоді і дорослих, які не мають відхилень від норми, а просто знаходяться в ситуації, загрозовій для здоров'я²⁶.

В межах арт-терапії вивчаються проблеми хореотерапії – покращення здоров'я засобами танцю. Представниками цього напрямку в Польщі є Сюзанна Педжіх (Zuzanna Pędzich), Мавгожата Ружицька (Małgorzata Różycka), Агата Теодорчук (Agata Teodorczyk), Агнешка Соколовська (Agnieszka Sokołowska), Катерина Данська-Яновська (Katarzyna Dańska-Janowska), Жанета Ришава (Żaneta Ryszawa), Ізабелла Домінко (Izabela Dominko), Єва Шубстарська (Ewa Szubstarska), Юстина Торлоп (Justyna Torłop), Пауліна Сенько (Paulina Sieńko).

Нині в Україні актуалізується проблема здоров'я нації, але систематичні розвідки щодо використання засобів арт-терапії для її розв'язання майже відсутні. У вітчизняній науці зроблені лише окремі спроби дослідження потужного потенціалу мистецьких засобів та їх використання у роботі з окремими соціальними групами та в індивідуальній роботі психолога з клієнтом (Л. Мова, Л. Осадчук, Г. Побережна, О. Бреусенко-Кузнецов, А. Старовойтов,

²⁵ Nikitorowicz Jerzy Pogranicze Tożsamość Edukacja międzykulturowa / Jerzy Nikitorowicz. – Białystok: Trans humana, 1995. – 178 s.

²⁶ Karkoszka Gabriela Wykorzystanie sztuki w leczeniu – arteterapia / Gabriela Karkoszka, Henryk Karkoszka // Мистецька освіта в контексті Європейської інтеграції: Збірник наукових праць / ред. кол. М.П. Лещенко, Г.Ю. Ніколаї, О.М. Олексюк, О.М. Отич, Т.А. Смирнова, О.Г. Стахевич, Т.П. Танько, Л.Г. Тарапата-Більченко, Г.Г. Філіпчук. – Суми-Київ: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – С. 95-104.

О. Вознесенська, Т. Яценко тощо). У підготовці педагогів застосування арт-терапії досліджується тільки в межах естетотерапії Ольгою Федій.

На початковому етапі розвитку мистецької галузі в Польщі підготовка спеціалістів арт-терапевтичного профілю і відповідні дослідження здійснювались у медичних навчальних закладах (Гданська медична академія, Центр медичної післядипломної підготовки у Варшаві). Тільки наприкінці ХХ століття проблеми арт-терапії починають вивчатися комплексно – університетськими науковими колективами, у тісній співпраці з психологами.

Арт-терапія спрямована на розвиток людини, її самореалізацію, нормалізацію самопочуття. Її вплив спирається на принципи гуманістичної психології, а реалізація – на концепції всебічного розвитку і як така містить у собі елементи аксіологічної та естетичної освіти.

Однією зі сфер застосування арт-терапії є психіатрія, яка вважає, що методом допоміжного лікування багатьох психічних захворювань є танцетерапія. Хореотерапевтична освіта в Польщі здійснюється в Академії гуманістично-економічній в Лодзі (спеціальність: реабілітація танцівників і хореотерапія) та Вищій школі суспільних наук в Любліні. До вступу на спеціальність «Хореотерапія» абітурієнти складають практичний іспит, який складається з:

- перевірки музичного слуху – необхідно повторити голосом почуту мелодію, поплескати заграний ритмічний малюнок;
- перевірки танцювальних здібностей – необхідно реалізувати в рухах почуту ритмічну композицію.

В ході теоретичних і особливо практичних занять, студент здобуває навички в різних видах танцю: класичного, національного та народного, бального та сучасного. Випускник одержує базові знання про музику, музичні форми в історичному контексті, композицію музики, а також знання зі сфери: ритму, костюмів, сценографії, хореографії, мистецтва, акторської майстерності, фітнесу, гімнастики - акробатичні основи танцю, управління в мистецькій і культурній сферах.

Також хореотерапевтичну освіту в Польщі дістають в Інституті психотерапії танцю та руху (Instytut DMT – Polski Instytut Psychoterapii Tańcem i Ruchem) у Варшаві, термін навчання в якому 4 роки. Перший рік навчання присвячений основам психотерапії, другий – питанням терапевтичної роботи з дітьми, третій – праці з дорослими. Під час четвертого року навчання студенти індивідуально працюють з окремими пацієнтами, а також готуються до складання іспитів.

Програма навчання включає в себе: теорію та практику танцювально-рухової терапії, аналіз та спостереження за роботою спеціалістів, основні напрямки психотерапії, психотерапевтичну діагностику, психологію розвитку, експериментальну анатомію, психопатологію, етику та ін. Програма навчання заснована на основі власного досвіду і включає в себе активну участь студентів, які протягом чотирьох років повинні: 1) пройти клінічну практику (починається з другого року навчання, яка складається з танців і рухів індивідуальної або групової хореотерапії); 2) пройти стажування в установах, де використовується хореотерапія (360 годин).

Завершення навчання дає можливість подати заяву на отримання сертифікату в Польській асоціації психотерапії танцем і рухом (Polskie Stowarzyszenie Psychoterapii Tańcem i Ruchem). За визначенням польської асоціації сутність хореотерапії полягає у використанні техніки руху, що підвищує фізичний, розумовий і духовний розвиток людини.

Основні завдання танцювально-рухової терапії вбачаються у підвищенні рухової активності, комунікативному тренінгу та організації соціотерапевтичного спілкування, отриманні діагностичного матеріалу для аналізу поведінкових стереотипів вихованця і його самопізнання, розкріпачення і зростання пацієнта, пошуку автентичних шляхів розвитку особистості.

Проблеми хореотерапії завжди розглядаються на наукових конференціях музичної ритміки. Нині ритміка в Польщі застосовується в багатьох сферах навчання і виховання, охоплюючи як професійну мистецьку підготовку, так і загальну освіту, а також аматорський рух і

арт-терапію.

Центрами вивчення проблем терапевтичного впливу ритміки в Польщі стали Музична академія в Варшаві (Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina), Музична академія в Катовицях (Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego), Музична академія в Познані (Akademia Muzyczna im. Ignacego Jana Paderewskiego), Музична академія в Лодзі (Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów), Музична академія у Вроцлаві (Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego), Музична академія в Гданську (Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki) та ін. Ритміка з її інтегративним впливом на розвиток особистості є не тільки формою музичного виховання, але й може використовуватися в інших видах мистецтва, оскільки ефективно формує слухову, зорову, тактильно-м'язову координацію, тобто розвиває полісенсорні якості, необхідні для діяльності у сфері мистецтва взагалі.

Найважливішими предметами спеціальності «ритміка» вважається власне ритміка, рухова інтерпретація музичного твору, фортепіанна імпровізація, методика проведення ритміки. Крім того, в Катовицькій музичній академії існує цикл факультативних занять «Музика в терапевтичній діяльності», у межах якого студенти можуть отримати підготовку до проведення хореотерапевтичних занять у спеціальних школах і закладах служби здоров'я.

Рекомендована література

1. Bender Ewa. Raport o stanie dostepnosci infrastruktury tanca w Polsce / Ewa Bender, Malgorzata Nowak, Anna Wojcik, Iwona Wyzga. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 41 s.

2. Fatyga Barbara Raport o problemach edukacji kulturalnej w Polsce dla Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego/ Barbara Fatyga, Jacek Nowiński, Tomasz Kukołowicz. – Warszawa, 2009. – 87 s.

3. Grabowska Jadwiga Raport o stanie tańca w Krakowie / Jadwiga Grabowska. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 37 s.

4. Grabowska Jadwiga Raport o tancu wspolczesnym w Polsce w

latach 1989-2009 / Jadwiga Grabowska, Joanna Szymajda. – Kraków – Łódź, 2009. – 88 s.

5. Hajdysz Magdalena Raport o stanie tańca w Tryjmieście / Magdalena Hajdysz. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 26 s.

6. Hoczyk Julia I Kongres Tańca: raport / Julia Hoczyk, Joanna Szymajda. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 201 s.

7. Hoczyk Julia Raport o stanie tańca w Warszawie / Julia Hoczyk. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 19 s.

8. Kalinowski Ryszard Raport o stanie tańca w Lublinie i na Lubelszczyźnie / Ryszard Kalinowski. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 9 s.

9. Królicza Anna Raport o stanie tańca w Kielcach / Anna Królicza. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 14 s.

10. Losakiewicz Jan Raport o tancu ludowym i tanecznym ruchu folklorystycznym w Polsce / Jan Losakiewicz, Ryszard Teperek. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 29 s.

11. Maćkiewicz Marcin Raport o stanie tańca w Poznaniu / Marcin Maćkiewicz. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 14 s.

12. Mrozek Witold Raport o stanie tańca w województwie śląskim / Witold Mrozek. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 10 s.

13. Nieśpiałowska-Owczarek Sonia Raport o stanie tańca w Łodzi i województwie łódzkim / Sonia Nieśpiałowska-Owczarek. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 22 s.

14. Radwańska Dorota Raport o stanie tańca we Wrocławiu / Dorota Radwańska. – Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca, 2011. – 18 s.

Интернет-джерела

15. Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ahe.lodz.pl/>

16. Instytut DMT – Polski Instytut Psychoterapii Tańcem i Ruchem [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.institutdmt.pl/en/>

17. Instytut Muzyki i Tańca [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://imit.org.pl/>

18. Kisiel Marta Wiedzy o kulturze: program nauczania. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://wiedzaokulturze.pl/images/do_pobrania/wiedza_o_kulturze_program.pdf

19. Ogólnokształcąca Szkoła Baletowa im. Feliksa Parnella [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osblodz.pl/>

20. Ogólnokształcąca Szkoła Baletowa im. Ludomira Różyckiego w Bytomiu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osb.bytom.pl/>

21. Ogólnokształcąca Szkoła Baletowa im. Olgi Sławskiej-Lipczyńskiej w Poznaniu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osb-roznan.pl/>

22. Ogólnokształcąca Szkoła Baletowa im. Romana Turczynowicza w Warszawie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baletowa.pl/>

23. Państwowa Ogólnokształcąca Szkoła Baletowa w Gdańsku [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.szkolabaletowa.pl/>

24. Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. L.Solskiego w Krakowie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwst.krakow.pl/>

25. Państwowe Policealne Studium Wokalno-Baletowe w Gliwicach [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ppswb.pl/>

26. Państwowe Pomaturalne Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy we Wrocławiu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.skiba.edu.pl/>

27. Szkoła Baletowa Capitol [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.capitolszkolabaletowa.pl/index.php?action=view&module=news>

28. Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ue.katowice.pl/no_cache.html

29. Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chopin.edu.pl/en/>

30. Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Lublinie [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wsns.lublin.pl/>

31. Wyższa Szkoła Umiejętności im. Stanisława Staszica w Kielcach [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wsu.kielce.pl/>

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте розвиток хореографічної освіти в Польщі.
2. Висвітліть середню хореографічну освіту в Польщі.
3. Розкрийте вищу хореографічну освіту в Польщі.
4. Що ви знаєте про хореографічну освіту в Музичному університеті імені Фредерика Шопена у Варшаві?
5. Яким чином здійснюється хореографічна підготовка фахівців в балетних школах Польщі?
6. Розкрийте особливості спеціалізації «Танець» у Державному коледжі аніматорів культури і бібліотекарів у Вроцлаві.
7. Що ви знаєте про навчання акторів театру танцю в Державній вищій театральній школі імені Людвіга Сольського?
8. Яким чином здійснюється хореографічна освіта в приватних вищих навчальних закладах Польщі?
9. У чому полягає інтеркультурний зміст підготовки майбутнього хореографа в Польщі?
10. Яким чином здійснюється підготовка спеціалістів арт-терапевтичного профілю?
11. Висвітліть становлення та розвиток хореографічної наукової думки в Польщі.
12. Що ви знаєте про науково-дослідний Інститут музики і танцю у Варшаві?
13. Висвітліть основні проблеми, що дискутувалися на I Конгресі танцю та I Міжнародній хореографічній конференції у Варшаві.
14. Розкрийте наукові рапорти хореографічної освіти в польських регіонах.

Тема 1.3. Розвиток хореографічної освіти в Україні

1.3.1. Витоки та етапи розвитку хореографічної освіти в Україні

Питання підготовки висококваліфікованих учительських кадрів для оновленої школи в Україні 20-х рр. ХХст. було пріоритетним серед завдань, які постали перед організаторами освітнього руху, вченими-педагогами, громадськими діячами. Спеціальна хореографічна підготовка педагогів була справою виключно фахових профільних закладів (театральних технікумів, музично-драматичних технікумів та інститутів). У системі вищої педагогічної освіти ознайомлення з мистецтвом хореографії передбачалося насамперед у процесі позааудиторних студійних занять як засобом організації студентського дозвілля. Однак, посилення уваги до хореографічного виховання дітей та молоді в системі шкільництва у 20 рр. ХХ ст. зумовлювало впровадження у зміст практичної мистецької підготовки майбутніх учителів таких дисциплін, як гімнастика, рухливі ігри, танці.

Характеризуючи особливості хореографічної підготовки майбутніх учителів у 20 рр. ХХ ст., зазначимо, що у досліджуваний історичний період в Україні система вищої педагогічної освіти мала таку структуру: вищі трирічні педагогічні курси, інститути народної освіти (ІНО), у складі яких функціонували три відділення (соціального виховання, професійної освіти, політосвіти). Ознайомлення з різновидами хореографічної діяльності (ритмічною гімнастикою, дихальною гімнастикою, ритмопластикою, рухливими іграми під музику та зі співом, танцями) в ІНО передбачалося насамперед на факультетах соціального виховання. У процесі підготовки майбутніх учителів акцентувалося насамперед виховне значення руху, гімнастики не лише для тіла, а й передусім «для душевного стану особистості дитини». Загальна хореографічна підготовка вчительських кадрів у досліджуваний період відбувалася також на педагогічних курсах різних типів, які функціонували, як правило, при інститутах народної освіти.

У 20-30-ті роки ХХ ст. були закладені підвалини української

хореографічної освіти і створено мережу спеціальних навчальних закладів, яка продовжує функціонувати та розвиватися і сьогодні, плекаючи традиції класичного танцю. У цей період формується єдина радянська система хореографічної освіти з централізованим управлінням у Москві, розгалуженою системою підвідомчих крайових, регіональних, обласних, міських органів управління освітою на основі єдиної методики – школи класичного танцю²⁷.

На теренах Радянського Союзу перший факультет з підготовки спеціалістів-хореографів вже існував з 1946 року при Державному інституті театрального мистецтва імені Луначарського в Москві, а в 1962 році – такий самий факультет було відкрито при Ленінградській консерваторії імені Н.А.Римського-Корсакова. Зокрема, проблеми, які довелося вирішувати викладачам даних факультетів, були абсолютно новими, адже за всю історію хореографії ніколи і ніде у світі не було вищого навчального закладу, який би готував і виховував балетмейстерів та викладачів з даного профілю. Тому до створення хореографічних відділень були залучені найкращі педагоги-теоретики Л.М.Лавровський, Н.І.Тарасов, А.В.Шатін, Н.В.Чефранова, Т.С.Ткаченко, Ю.А.Бахрушин, М.В.Васильєва-Рождественська. Згодом до них приєдналися М.Т.Семенова, А.А.Лапаурі, Н.Г.Конюс, Д.А.Удальцов, В.С.Хомяков, Р.С.Стручкова, Є.Н.Жемчужина, Н.Н.Орловская та інші. Ними були розроблені навчальні плани для вищих навчальних закладів та програми зі спеціальних дисциплін, а також навчальні посібники, якими користуються педагоги-хореографи до сьогоднішнього дня.

У 1959 році на культурно-освітньому факультеті Московського державного інституту культури (нині Московський державний університет культури і мистецтв) були введені художні спеціалізації – режисерсько-театральна, диригентсько-хорова та диригентсько-оркестрова, а у 1967 році до них приєднується хореографічна. Хореографічне відділення факультету готує викладачів

²⁷ Благова Т.О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти / Т.О. Благова // Збірник наукових праць. – Полтава, 2009. – С. 145-153.

хореографічних дисциплін. Основою підготовки майбутніх спеціалістів стає вивчення теорії та методики викладання класичного танцю. Цей предмет надає необхідні знання основ сценічного, формує виконавську культуру, закладає фундамент для досягнення практичних основ хореографії.

Новий напрям хореографічної освіти виникає на межі 90-х років коли у вищих педагогічних навчальних закладах розпочинається підготовка вчителів хореографії. Мистецтва танцю почали вчити у: Кіровоградському державному педагогічному університеті ім. Володимира Винниченка, Сумському державному педагогічному університеті ім. А.С. Макаренка, Уманському державному педагогічному університеті ім. Павла Тичини, Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова, Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. Сковороди, Ніжинському державному педагогічному університеті, Полтавському національному педагогічному університеті ім. В.Г. Короленка, Бердянському державному педагогічному університеті, Мелітопольському державному педагогічному університеті ім. Б. Хмельницького, Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім. К.Д. Ушинського.

Так, у 2002 році в Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка було утворено на базі музично-педагогічного факультету і частини психолого-педагогічного факультету окремий організаційний і навчально-науковий структурний підрозділ – мистецький факультет, що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з таких спеціальностей: музичне виховання та художня культура, образотворче мистецтво та графічний дизайн, хореографія та іноземна мова.

Відповідно до наказу про створення мистецького факультету 23 червня 2003 року були проведені вибори декана. Очолив факультет кандидат педагогічних наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Леонід Вікторович Бабенко. Рішеннями вченої ради (протокол №2 від 28 серпня 2003 року) та

загальних зборів трудового колективу (протокол №1 від 28 серпня 2003 року) мистецького факультету були створені три структурні підрозділи: художньо-графічне відділення з випусковою кафедрою образотворчого мистецтва та дизайну; хореографічне відділення з випусковою кафедрою хореографічних дисциплін; музичне відділення з двома відділами: музично-інструментальний відділ з випусковою кафедрою музично-теоретичних та інструментальних дисциплін і вокально-хоровий відділ з випусковою кафедрою вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання.

Підготовка фахівців на мистецькому факультеті здійснюється за четвертим рівнем акредитації: 4 роки – бакалавр, 5 років – спеціаліст. Охочі мають можливість продовжити навчання в магістратурі та аспірантурі. На факультеті функціонує денна, заочна та екстернатна форми навчання. Хореографічне відділення мистецького факультету створене на базі спеціальності «Хореографія», яка була відкрита й розвинута на педагогічному факультеті.

У 1989 році на педагогічному факультеті Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна при спеціальності «Початкове навчання» була відкрита спеціалізація «Хореографія». На кафедрі педагогіки та методики початкового навчання була створена секція хореографічних дисциплін. У 1994 році утворена самостійна кафедра хореографічних дисциплін, яку очолив народний артист України, професор Анатолій Єгорович Коротков. У 1997 році на педагогічному факультеті проходить розширення напрямків підготовки фахівців. «Хореографія» із розряду спеціалізації стає самостійною спеціальністю. До неї приєднується спеціалізація «народознавство», а з 1998 року – «англійська мова і зарубіжна література».

Хореографічна підготовка фахівців здійснюється в Сумському державному педагогічному університеті ім. А.С. Макаренка. Історія факультету мистецтв розпочинається з 1978 року, коли при філологічному факультеті Сумського педагогічного інституту було створено музично-педагогічне відділення. Його очолив відомий

музикознавець, фольклорист, композитор, кандидат мистецтвознавства В. Дубравін. У перші роки музично-педагогічне відділення складалося з однієї кафедри, яка об'єднувала музикантів різних спеціальностей. Першим офіційним деканом створеного у 1982 році музично-педагогічного факультету став кандидат педагогічних наук, доцент М. Лазарєв. У 1987 році естафету керівництва факультетом підхопив кандидат педагогічних наук, доцент М. Черниш. Тринадцять років його діяльності збіглися з нелегкими часами соціальних змін.

Початок ХХІ століття став визначальним для факультету. Завдання розвитку факультету успішно вирішуються завдяки ліцензуванню нових спеціальностей – «хореографія» та «образотворче мистецтво», відкрито спеціалізації – «дизайн» та «моделювання одягу». Важливим внеском у підвищення рівня освіти стає відкриття на факультеті магістратури за спеціальністю «Музика». На початку ХХІ століття музично-педагогічний факультет починає гордо називатися факультетом мистецтв. Сьогодні факультет мистецтв очолює кандидат мистецтвознавства, доцент Є. Іванов. П'ять кафедр з потужним науковим і творчим потенціалом плідно працюють на ниві сучасної мистецької освіти, здійснюючи підготовку фахівців за спеціальностями «Музика» (бакалавр, спеціаліст, магістр), «Образотворче мистецтво» (бакалавр, спеціаліст) та «Хореографія» (бакалавр, спеціаліст, магістр).

Спеціальність хореографія з'явилася на факультеті мистецтв в 2001 році за ініціативи заслужених працівників освіти України Тригуб Ірини Василівни та Тригуб Станіслава Вікторовича. Викладачі кафедри здійснюють кваліфіковану підготовку фахівців з напрямку «Хореографія». Усвідомлення необхідності у підготовці вчителів різних мистецьких дисциплін, а не тільки музики спричинило організаційно-структурні зміни на факультеті, у тому числі започаткування у 2002 році спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія». Ці зміни були ініційовані кафедрою, яка з появою нової спеціальності стала називатися кафедрою

хореографії, образотворчого мистецтва, теорії, історії музики та художньої культури. У вересні 2009 року з урахуванням європейських тенденцій розвитку мистецької освіти та з метою активізації науково-педагогічних і методичних пошуків у сфері підготовки вчителів-хореографів на факультеті відкривається нова кафедра – кафедра мистецької педагогіки та хореографії. Кафедру очолює доктор педагогічних наук, професор Ніколаї Галина Юріївна. Нова кафедра забезпечує підготовку студентів зі спеціальності денної та заочної форм навчання.

Потужна хореографічна підготовка відбувається в Уманському державному педагогічному університеті ім. Павла Тичини на мистецько-педагогічному факультеті. Мистецько-педагогічний факультет створений у 2005 році на базі мистецько-педагогічного відділення Інституту соціальної та мистецької освіти. Фундаментальна підготовка фахівців зосереджена на 3-х кафедрах: музикознавства та вокально-хорових дисциплін, хореографії та музінструменту, образотворчого мистецтва і художньо-трудової діяльності. На факультеті здійснюється підготовка студентів за такими напрямками: музичне мистецтво, хореографія, образотворче мистецтво. Хореографічна підготовка фахівців здійснюється на кафедрі хореографії та музичного інструменту після реорганізації кафедри музики та хореографії у 2005 році.

Велику популярність має спеціальність «Хореографія» в Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова, яка знаходиться при Інституті мистецтв. Інститут мистецтв має шість кафедр: кафедра фортепіанного виконавства та художньої культури, кафедра теорії та історії музики, кафедра інструментального та оркестрового виконавства, кафедра теорії та методики музичної освіти, хорового співу, кафедра теорії та методики постановки голосу, кафедра хореографії.

Відсутність вищого педагогічного закладу у місті Харкові з підготовки вчителів хореографії викликало відкриття у 1991 р. нової спеціальності «Хореографія» на музично-педагогічному факультеті

Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. У 2001 році було засновано кафедру хореографії, яка готує фахівців зі спеціальності «Хореографія» за двома напрямками: народна хореографія та сучасна бальна хореографія. Очолила кафедру випускниця Харківського державного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди доцент, кандидат педагогічних наук, професор Бугаєць Наталія Анатоліївна.

Факультет культури і мистецтв (раніше – музично-педагогічний факультет) Ніжинського державного педагогічного університету ім. М. Гоголя засновано у 1961 році за ініціативи тогочасного директора педінституту кандидата філософських наук, доцента Марка Івановича Повода та за активного сприяння голови художньої ради інституту кандидата педагогічних наук, доцента Олександра Ісааковича Близнюка. На високому рівні відбувається підготовка фахівців хореографії у Бердянському державному педагогічному університеті. На базі університету діє Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв, з кафедрою мистецьких дисциплін та методики їх навчання. Секція «Музичне виховання», секція «Хореографія».

Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв створено відповідно до наказу від 02 грудня 2010 року № 281 «Про реорганізацію Інституту естетичного та фізичного виховання, Інституту початкової освіти та практичної психології у факультет фізичного виховання та Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв» з метою якісної організації навчально-виховного процесу в університеті та формування особистості майбутнього педагога у сукупності з набуттям сучасних фахових компетенцій. Майбутні педагоги мають можливість здобувати вищу освіту зі спеціальностей «Початкова освіта», «Практична психологія», «Музичне мистецтво» і «Хореографія», за якими вже багато років здійснюється підготовка в Бердянському державному педагогічному університеті. Кафедра хореографії була створена на початку 2010 навчального року в результаті реорганізації кафедри музичного виховання і хореографії.

Мелітопольський державний педагогічний університет

ім. Богдана Хмельницького здійснює хореографічну підготовку в навчально-науковому інституті соціально-педагогічної та мистецької освіти (у минулому – музично-педагогічний факультет), який засновано в 1962 році при Запорізькому державному педагогічному інституті. У 1985 р. факультет було переведено до м. Мелітополя. Понад тридцять років факультетом керував заслужений діяч мистецтв України, професор В. М. Овод. За цей час факультет неухильно зміцнював свій науково-педагогічний потенціал, поповнювався молодими висококваліфікованими фахівцями. У перші роки існування факультету в Мелітополі до його складу входило лише дві кафедри – кафедра теорії, історії музики та гри на музичних інструментах і кафедра методики музичного виховання, хорового диригування й постановки голосу.

Отже, відповідно в усіх вище згаданих закладах домінує фахова підготовка вчителя хореографії, що пов'язано з розвитком факультетів мистецтв у системі педагогічної освіти. Хореографічна освіта лишається на сьогодні однією з пріоритетних в професійній підготовці майбутнього творчого спеціаліста. Стосовно цього стоїть безліч завдань перед вищими педагогічними навчальними закладами, що до концепції розвитку програм підготовки та надання кваліфікації майбутнім художньо-педагогічним спеціальностям.

1.3.2. Хореографічна підготовка фахівців у структурі педагогічної освіти України

Слід зазначити, що в Україні існують дослідження окремих аспектів хореографічної освіти, однак вони в основному здійснюються в галузі мистецтвознавства. У цьому зв'язку назвемо праці таких відомих теоретиків і практиків хореографічного мистецтва, як В. Верховинець, А. Гуменюк, К. Василенко, О. Голдрич, М. Загайкевич, Ю. Станішевський, А. Іваницький, Д. Бернадська, С. Легка, В. Шкоріненко, О. Мерлянова, О. Семак та ін. Водночас проблеми підготовки вчителів хореографії та керівників дитячих хореографічних

об'єднань досліджували Л. Андрощук, О. Бурля, С. Забрєдовський, О. Мартиненко, Ю. Ростовська, Б. Стасько, О. Таранцева, Т. Сердюк та ін.

Серед важливих умов модернізації вищої школи в Україні підготовка педагогічних кадрів займає одне з головних місць. У Національній доктрині розвитку освіти наголошується, що держава має забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних до творчої праці, професійного розвитку. В умовах культурного й духовного оновлення суспільства одним із пріоритетних завдань вищої освіти є відновлення національних традицій професійного хореографічного мистецтва.

В останнє десятиліття членами наукової школи професора Г.Ю. Ніколаї обґрунтовується введення в науковий простір терміна «хореографічно-педагогічна освіта» (ХПО), під яким мається на увазі підготовка фахівців – вчителів хореографії, здатних здійснювати державне замовлення на гармонізацію духовного та фізичного розвитку дітей та молоді в умовах глобалізаційних змін²⁸.

Нині вищу хореографічну освіту в Україні можна отримати в 6 коледжах (Ужгород, Калуш, Дніпропетровськ, Кам'янець-Подільськ, Київ, Житомир), 7 академіях (Київ, Харків, Луганськ, Хмельницьк), 2 інститутах (Чернігів, Кривий Ріг) та 22 університетах (класичні – Львів, Житомир, Київ, Луцьк, Кривий Ріг, Луганськ, Львів, Ніжин, Івано-Франківськ, Херсон; гуманітарний – Рівне; педагогічні – Київ, Бердянськ, Мелітополь, Одеса, Суми, Харків, Умань, Чернігів, Кіровоград та Полтава). У процесі модернізації структури університетської освіти в Україні багато педагогічних університетів стають класичними, але спеціальність «хореографія*», де зірочка означає наявність педагогічної кваліфікації, залишається (див. табл. 3.1).

²⁸ Ніколаї Г.Ю. Тенденції розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції: інтеркультурний вимір / Г.Ю. Ніколаї // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: інтеркультурний вимір. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – С. 135 – 138.

Таблиця 3.1

**Структура підрозділів педагогічних університетів України,
в яких здійснюється підготовка хореографів**

Типи ун-тів.	Назва навчальних закладів	Структурні підрозділи
Державні педагогічні	Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	Мистецький факультет, хореографічне відділення, кафедра хореографічних дисциплін
	Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка	Факультет мистецтв, кафедра мистецької педагогіки та хореографії
	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	Художньо-педагогічний факультет, кафедра хореографії та художньої культури
	Бердянський державний педагогічний університет	Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв, кафедра мистецьких дисциплін і методика їх навчання, секція «Хореографія»
	Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та художньої освіти, кафедра теорії та методики музичної освіти і хореографії
	Чернігівський державний педагогічний університет імені Тараса Григоровича Шевченка	Факультет фізичного виховання, кафедра гімнастики, хореографії і плавання
Національні педагогічні	Державна установа «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Дмитровича Ушинського»	Інститут мистецтв, факультет музично-хореографічної освіти, кафедра музичного мистецтва і хореографії
	Національний педагогічний університет імені Михайла Петровича Драгоманова	Інститут мистецтв, кафедра хореографії
	Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Савича Сковороди	Інститут мистецтв, факультет мистецтв та дошкільної освіти, кафедра хореографії
	Полтавський національний педагогічний університет імені Володимира Галактіоновича Короленка	Психолого-педагогічний факультет, кафедра хореографії

Найбільше модернізаційних процесів відбувалося в педагогічних університетах України, тому розглянемо їх детальніше. У 2002 році в *Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка* було утворено на базі музично-педагогічного факультету і частини психолого-педагогічного

факультету окремий організаційний і навчально-науковий структурний підрозділ – мистецький факультет, що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з таких спеціальностей: музичне виховання та художня культура, образотворче мистецтво та графічний дизайн, хореографія та іноземна мова.

Відповідно до наказу про створення мистецького факультету 23 червня 2003 року були проведені вибори декана. Очолив факультет кандидат

педагогічних наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Леонід Вікторович Бабенко. Підготовка фахівців здійснюється за четвертим рівнем акредитації: 4 роки – бакалавр, 5 років – спеціаліст. Охочі мають можливість продовжити навчання в магістратурі та аспірантурі. На факультеті функціонує денна, заочна та екстернатна форми навчання.

Рішеннями вченої ради (протокол №2 від 28 серпня 2003 року) та загальних зборів трудового колективу (протокол №1 від 28 серпня 2003 року) мистецького факультету були створені три структурні підрозділи: художньо-графічне відділення з випусковою кафедрою образотворчого мистецтва та дизайну; хореографічне відділення з випусковою кафедрою хореографічних дисциплін; музичне відділення з двома відділами: музично-інструментальний відділ з випусковою кафедрою музично-теоретичних та інструментальних дисциплін і вокально-хоровий відділ з випусковою кафедрою вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання.

Хореографічне відділення мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка здійснює підготовку за спеціалізацією «Англійська мова та зарубіжна література». Навчання забезпечується кафедрою хореографічних дисциплін, яка визнана Міністерством освіти і науки України базовою з розробки навчальних програм, посібників та методичних рекомендацій для спеціальності

«Хореографія» вищих педагогічних навчальних закладах. На кафедрі працюють: народні артисти України, професори А. Коротков, В. Похилено; народний артист України, доцент А. Кривохижа; кандидат педагогічних наук, професор, заслужений працівник культури України В. Завіна; заслужений працівник культури України, доцент В. Босий; старший викладач Ю. Сивоконь; викладачі О. Саленко, І. Данілов, Є. Цапенко; магістри К. Сущенко, І. Спінул, А. Коротков.

Головним завданням діяльності педагогічного колективу кафедри є підготовка викладача хореографічних дисциплін, який відповідав би найвищим сучасним вимогам: чітко орієнтувався в основних напрямках сучасного хореографічного мистецтва, володів методиками викладання дисциплін хореографічного циклу, досконало оволодів технікою та сценічною майстерністю, активно займався концертною й лекторською діяльністю, мав широку ерудицію, прагнув до внутрішньої і зовнішньої досконалості. Кафедра підтримує тісні зв'язки з науковими центрами і просвітницькими установами Росії, Молдови, Академією українського танцю в місті Торонто (Канада), міжнародною Європейською асоціацією хореографів (Париж).

Запорукою перспективи розвитку кафедри є:

- потреба відродження у дітей та молоді української народної культури, усвідомлення її генетичної єдності, нерозривності та взаємозумовленості;
- сприяння зростанню свідомості дітей і молоді та прилучення їх до модернізації в мистецтві;
- потреба у фахівцях спеціальності «Хореографія» не тільки в межах області, а й України, бажанням молоді здобути освіту із названої спеціальності;
- необхідність підготовки конкурентоспроможних спеціалістів, які відповідають міжнародним стандартам;
- наявність відповідної концептуально-методологічної, методичної та технічної бази, висококваліфікованих спеціалістів із

вченими ступенями й званнями.

Хореографічна підготовка фахівців здійснюється в Сумському державному педагогічному університеті імені Антона Семеновича Макаренка. Історія факультету мистецтв розпочинається з 1978 року, коли при філологічному факультеті Сумського педагогічного інституту було створено музично-педагогічне відділення. Його очолив відомий музикознавець, фольклорист, композитор, кандидат мистецтвознавства В. Дубравін. У перші роки музично-педагогічне відділення складалося з однієї кафедри, яка об'єднувала музикантів різних спеціальностей. Першим офіційним деканом створеного у 1982 році музично-педагогічного факультету став кандидат педагогічних наук, доцент М. Лазарєв. У 1987 році естафету керівництва факультетом підхопив кандидат педагогічних наук, доцент М. Черниш. Тринадцять років його діяльності збіглися з нелегкими часами соціальних змін.

Початок ХХІ століття став визначальним для факультету. Завдання розвитку факультету успішно вирішуються завдяки ліцензуванню нових спеціальностей – «хореографія» та «образотворче мистецтво», відкрито спеціалізації –

«дизайн» та «моделювання одягу». Важливим внеском у підвищення рівня освіти стає відкриття на факультеті магістратури за спеціальністю «Музика». На початку ХХІ століття музично-педагогічний факультет починає гордо називатися факультетом мистецтв. Сьогодні факультет мистецтв очолює кандидат мистецтвознавства, доцент Є. Іванов. П'ять кафедр з потужним науковим і творчим потенціалом плідно працюють на ниві сучасної мистецької освіти, здійснюючи підготовку фахівців за спеціальностями «Музика» (бакалавр, спеціаліст, магістр), «Образотворче мистецтво» (бакалавр, спеціаліст) та «Хореографія» (бакалавр, спеціаліст, магістр).

Спеціальність хореографія з'явилася на факультеті мистецтв в 2001 році за ініціативи заслужених працівників освіти України Тригуб Ірини Василівни та Тригуб Станіслава Вікторовича. Усвідомлення необхідності у підготовці вчителів різних мистецьких дисциплін, а не тільки музики спричинило організаційно-структурні зміни на факультеті, у тому числі започаткування у 2002 році спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія». Ці зміни були ініційовані кафедрою, яка з появою нової спеціальності стала називатися кафедрою хореографії, образотворчого мистецтва, теорії, історії музики та художньої культури. У вересні 2009 року з урахуванням європейських тенденцій розвитку мистецької освіти та з метою активізації науково-педагогічних і методичних пошуків у сфері підготовки вчителів-хореографів на факультеті відкривається нова кафедра – кафедра мистецької педагогіки та хореографії. Кафедру очолює доктор педагогічних наук, професор Ніколаї Галина Юріївна, яка займається проблемами розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції. Нова кафедра забезпечує підготовку студентів зі спеціальності денної та заочної форм навчання.

На кафедрі мистецької педагогіки та хореографії працює 8 штатних викладачів та концертмейстерів, серед яких 1 доктор педагогічних наук, 3 доцента, 1 старший викладач, 1 викладач, 2 концертмейстера і кілька сумісників – високих професіоналів в окремих хореографічних жанрах. Під їх керівництвом на факультеті працюють хореографічні колективи: танцювальний колектив «Натхнення», ансамбль сучасного бального танцю, театр танцю «Криниченька».

Кафедра має тісні міжнародні зв'язки з вишами Польщі: Університетом Марії Кюрі-Склодовської (Люблін) Артистичний відділ; Гуманістично-природничий університет Яна Кохановського (Кельце) Інститут музичної освіти; Поморською академією (Слупськ) Інститут музики; Музичною академією ім. Кароля Шимановського (Катовиці) Відділ ритміки. Викладачі кафедри співпрацюють з обласним та міським центрами роботи з талановитою молоддю, школами

мистецтв міста та області, загальноосвітніми школами мистецького профілю, палацами для дітей та юнацтва та дитячими студіями музичного спрямування, беруть участь у проведенні обласних, всеукраїнських та міжнародних конференцій, що присвячені проблемам мистецької освіти в Україні, стають організаторами й учасниками молодіжних музичних фестивалів, конкурсів.

Одним з кращих центрів підготовки вчителів-хореографів є мистецько-педагогічний факультет *Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Факультет створений у 2005 році на базі мистецько-педагогічного відділення Інституту соціальної та мистецької освіти. Фундаментальна підготовка фахівців зосереджена на 3-х кафедрах: музикознавства та вокально-хорових дисциплін, хореографії та музінструменту, образотворчого мистецтва і художньо-трудової діяльності.

Народний аматорський ансамбль сучасного танцю «Візаві»

Завідувачка кафедри хореографії та музичного інструменту кандидат педагогічних наук, доцент Андрощук Людмила Михайлівна, яка займається проблемою формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії. Викладання на кафедрі забезпечують: 15 викладачів, з них: 1 професор, 3 кандидати педагогічних наук, 2

старших викладачі. На кафедрі також працюють 2 концертмейстери, лаборант та майстер з ремонту музінструментів. На кафедрі працюють такі творчі колективи: ансамбль сучасного танцю «Візаві» (кер. Андрощук Л.М.), ансамбль народного танцю «Яворина» (кер. Куценко С.В.), ансамбль «Музичні візерунки» (кер. Радзівіл Т.А.), ансамбль «Акварелі» (кер. Калабська В.С.), які носять почесне звання «народний». Всі колективи беруть активну участь у мистецькому житті університету та міста, міжнародних та всеукраїнських фестивалів, оглядах, конкурсах, де отримують звання лауреатів та

дипломантів.

Навчальний процес спрямований на підготовку високопрофесійного спеціаліста, адаптованого до ринку праці. З цією метою студенти мають змогу здобуття додаткових спеціальностей та спеціалізацій. Практична підготовка майбутніх фахівців здійснюється на базі шкіл, дитячих оздоровчих таборів, студентської соціальної служби. Основною метою виховної роботи є національно-патріотичне, моральне виховання, розвиток творчого потенціалу студентства, пропаганда здорового способу життя. Поширеною є практика ознайомлення студентів зі зразками художнього, музичного та хореографічного мистецтва завдяки регулярному відвідуванню провідних театрів України, художніх виставок тощо.

На високому рівні проходить підготовка спеціалістів хореографії у *Бердянському державному педагогічному університеті*. На базі університету діє Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв, з кафедрою мистецьких дисциплін та методики їх навчання.

Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв створено відповідно до наказу від 02 грудня 2010 року № 281 «Про реорганізацію Інституту естетичного та фізичного виховання, Інституту початкової освіти та практичної психології у факультет фізичного виховання та Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв» з метою якісної організації навчально-виховного процесу в університеті та формування особистості майбутнього педагога у сукупності з набуттям сучасних фахових компетенцій. Майбутні педагоги мають можливість здобувати вищу освіту зі спеціальностей «Початкова освіта», «Практична психологія», «Музичне мистецтво» і «Хореографія». Кафедра хореографії була створена на початку 2010 навчального року в результаті реорганізації кафедри музичного виховання і хореографії.

На кафедрі працює 12 викладачів, у тому числі: три кандидати педагогічних наук, доценти Мартиненко О.В., Сердюк Т.І., Омельченко А.І.; старші викладачі Янчев І.І., Фурманова Т.І., Алябушева М.В.; викладачі Ємельянова О.Ю., Тараненко Ю.П.,

Данилова О.Є.; сумісники – кандидат педагогічних наук, професор Щербакова К.Й. (зав. кафедрою дошкільної освіти Маріупольського гуманітарного інституту), Резнік К.В. та Васильєв М.В. На кафедрі також працюють три концертмейстери (Малакова Л.О., Бурбело І.В., Ємельянова О.Ю.) та два акомпаніатори (Скрипка О.О., Хохлов В.В.).

Гордістю кафедри є хореографічні колективи: Народний ансамбль народного танцю «Калина», ансамбль спортивного бального танцю, ансамбль сучасного танцю, ансамбль естрадного танцю. Творчі колективи кафедри є неодноразовими лауреатами та дипломантами конкурсів та фестивалів. На кафедрі створена достатня навчально-методична база для підготовки майбутніх педагогів-хореографів, керівників дитячих хореографічних колективів (танцювальні класи, технічні засоби навчання, костюмерна, міні-бібліотека, відеотека та фонотека).

Багато студентів поєднують навчальну діяльність з педагогіко-хореографічною та професійно-виконавською. Вони працюють педагогами-хореографам у школах, ліцеях та дошкільних закладах, репетиторами у самодіяльних дитячих колективах, танцюють у складі професійних та державних ансамблів танцю, театрах, філармоніях, шоу-групах. Студенти заочного відділення керують дитячими колективами, пропагують інноваційні методи хореографічної педагогіки і сучасні тенденції концертно-творчої діяльності. Викладачі кафедри прикладають багато зусиль для підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних спеціалістів, які б відповідали міжнародними стандартам, досконало володіли методикою викладання різних напрямків хореографії, мали високий рівень виконавської майстерності, широку ерудицію і значний творчий потенціал.

За десять років існування спеціальності «Хореографія» вийшло багато спеціалістів, які своєю творчою працею примножують досягнення видатних майстрів хореографічного мистецтва. Зараз

кафедра хореографії знаходиться у чудовій творчій формі, сповнена нових планів і готова до їх реалізації. Кафедру хореографії Бердянського державного педагогічного університету з її великим творчим потенціалом, високопрофесійною підготовкою спеціалістів, колоритними колективами можна назвати ескізом великого, насиченого, яскравого культурного життя Запорізького регіону.

Підготовка вчителів-хореографів здійснюється також у *Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького* (МДПУ) в навчально-науковому інституті соціально-педагогічної та мистецької освіти. За наслідками рейтингу Міністерства освіти і науки України серед вищих педагогічних закладів України університет у 2003 році зайняв III місце, у 2006 – IV місце. Нині він співпрацює з такими закордонними вишами та організаціями: Женевський університет, Нижньогородський державний педагогічний університет імені Козьми Мініна,

Московський державний педагогічний університет, Таганрозький технологічний інститут, Білоруський державний педагогічний університет імені Максима Танка, Інститут Обчислювальної математики, Северодвинська філія Поморського

державного університету ім. М.В. Ломоносова та ін. У 2013 році серед університетів України МДПУ посідає 163 місце («ТОП-200 Україна»), 129 місце («Компас»). У рейтингу університетів «Webometrics» у 2014 – 25 місце.

Навчально-виховний процес та науково-дослідну роботу сьогодні забезпечують викладачі кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії. Вона готує студентів за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, спеціаліст, магістр. Основні напрями роботи кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії спрямовано на створення умов для реалізації творчих

здібностей студентів (розвиток виконавської та педагогічної майстерності), на удосконалення процесу організації педагогічної практики, підвищення якості викладання історико-теоретичних і хореографічних дисциплін, методик викладання музики і світової художньої культури.

Кафедрою керує доктор педагогічних наук, професор Сегеда Наталя Анатоліївна. Серед викладачів кафедри – 1 доктор педагогічних наук, професор, 5 кандидатів наук, 1 доцент, 1 заслужений працівник культури, 2 старших викладача, 3 викладача. Кафедра бере активну участь у культурному житті університету й міста. З 2009 року на кафедрі щорічно проводиться Міжнародний фестиваль – конкурс «Політ Терпсихори».

Хореографічна підготовка в Україні здійснюється також у *Чернігівському державному педагогічному університеті імені Тараса Григоровича Шевченка* на кафедрі гімнастики, хореографії і плавання. У 1998 році на факультеті фізичного виховання відкрито спеціальність: учитель фізичної культури та хореографії. За 15 років існування спеціальності «хореографія» випущено більше 150 випускників, які працюють у різних напрямках хореографічного мистецтва.

Вагомий внесок у розробку науково-методичного забезпечення навчальних дисциплін кафедри, виховний та тренувальний процес студентів внесли: 4 кандидата наук, 2 доценти, 2 заслужених тренера України, 1 старший викладач, 6 викладачів. Для проведення навчальних та тренувальних занять в розпорядженні кафедри є два гімнастичні зали по 160 м² кожен, зал класичної та бальної хореографії – 123 м², зал народної хореографії – 112 м². Загальна площа становить 555 м².

На кафедрі гімнастики, хореографії і плавання працюють групи спортивно-педагогічного вдосконалення: спортивної гімнастики (керівник Залізний М.М.), спортивно-бальні танці (керівник Дмитренко Ю.В.), народні танці (керівник Солонець Ю.Ю.), сучасні танці (керівник Хольченкова Н.М.). Щорічно традиційно кафедра

проводить спортивно-класифікаційні змагання зі спортивної гімнастики, конкурс хореографії, танцювальний марафон, веселі старту, звітний концерт хореографічного мистецтва курсу спортивно-педагогічного вдосконалення.

Широкою популярністю в Одесі користується інститут мистецтв Державної установи *«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Дмитровича Ушинського»*. Структура Інститут мистецтв включає:

I. Художньо-графічний факультет:

1. кафедра графіки та дизайну;

2. кафедра ужиткової творчості та методики художнього навчання;

3. кафедра образотворчого мистецтва.

II. Факультет музично-хореографічної освіти:

1. кафедра музично-інструментальної підготовки;

2. кафедра музичного мистецтва і хореографії;

3. кафедра теорії музики і вокалу;

4. кафедра диригентсько-хорової підготовки.

Кафедру музичного мистецтва та хореографії очолює доктор педагогічних наук, Реброва Олена Євгенівна, яка досліджує проблему художньо-ментального досвіду майбутнього вчителя хореографії. Підготовка вчителів танцю здійснюється за напрямом «Хореографія» (бакалавр і спеціаліст). Крім основних спеціальностей студенти можуть отримувати за власним вибором і додаткові спеціалізації: «Художня культура», «Режисура масових музично-виховних заходів», «Методика викладання музичних дисциплін». Підготовка фахівців здійснюється також і за скороченим терміном навчання (для студентів, які вже отримали освітньо-професійний рівень «молодший спеціаліст» за напрямом «Музичне мистецтво» або «Хореографія»). Викладачами університету розроблено основні вимоги до вступу на навчання за напрямом «Хореографія».

Випускники факультету, які проявляють інтерес до наукової роботи та відповідні здібності, мають змогу продовжувати навчання в аспірантурі за спеціальністю «Теорія і методика навчання музики і музичного виховання», яка функціонує при

кафедрі музичного мистецтва і хореографії. Навчання здійснюється за державним замовленням і за кошти юридичних та фізичних осіб. Потужний науково-педагогічний потенціал інституту мистецтв дозволяє успішно вирішувати проблеми модернізації навчально-вихованого процесу, які сприяють удосконаленню професійної підготовки майбутніх учителів музики, вчителів-хореографів, активізації їх професійної компетенції, творчої активності й самостійності.

Велику популярність має спеціальність «Хореографія», яка знаходиться при Інституті мистецтв в *Національному педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова*. Інститут мистецтв має шість кафедр: кафедра фортепіанного виконавства та художньої культури, кафедра теорії та історії музики, кафедра інструментального та оркестрового виконавства, кафедра теорії та методики музичної освіти, хорового співу, кафедра теорії та методики постановки голосу, кафедра хореографії.

Кафедру хореографії очолює Герой України, народний артист України та Росії, заслужений діяч мистецтв України, лауреат Державної премії ім. Т.Г.Шевченка, академік, професор Вантух Мирослав Михайлович. Спеціальність «хореографія» викладають старші викладачі Заварзін М.І., Тарасов Ю.М., викладач М'яківська С.А., доцент, кандидат мистецтвознавства Шкоріненко В.О., Гончарук Л.Б.

За час існування відділення хореографії створено обґрунтовану концепцію підготовки спеціалістів з вищою освітою за спеціальністю

«Хореографія», розроблено основні вимоги до випускників з даної спеціальності, навчальний план та програми. По закінченню університету студенти отримують освітньо-кваліфікаційні рівні: бакалавр, спеціаліст, магістр. Впровадження нової спеціальності дозволило активізувати та збагатити культурно-мистецьке життя не лише в університеті, а й в столиці України та усій державі.

Важливою складовою навчально-виховного процесу в Інституті мистецтв є діяльність ансамблю пісні і танцю «Червона калина» (керівник – доцент З.М. Корінець). Крім того, студенти Інституту мистецтв виступають у складі таких відомих колективів як хореографічна група Національного українського заслуженого академічного народного хору імені Григорія Верьовки, Національний заслужений академічний український ансамбль танцю імені Павла Вірського, ансамблів «Горлиця», «Берегиня».

У 2001 році кафедра хореографії була створена в *Харківському національному педагогічному університеті імені Григорія Савича Сковороди*, яка готує вчителів танцю за спеціальністю «Хореографія» за двома напрямками: народна хореографія і сучасна бальна хореографія. Очолила кафедру випускниця Харківського державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди доцент, кандидат педагогічних наук, професор Бугаєць Наталія Анатоліївна.

Сьогодні кафедра хореографії має потужний викладацький та студентський арсенал: 1 професор, 4 кандидати наук, 4 старших викладача, 5 викладачів і 7 концертмейстерів. Гордістю кафедри хореографії є студентські творчі колективи: Народний ансамбль бального танцю і Народний ансамбль народного танцю «Зоріцвіт». У 2008 році вперше в Україні кафедрою хореографії створено Національний чемпіонат України серед студентів «Slobozhanshyna cup».

З метою профорієнтаційної роботи в рамках відкритих дверей музично-педагогічного факультету ХНПУ імені Г.С. Сковороди викладачами кафедри проводяться науково-практичні семінари та конференції для підвищення рівня професійної майстерності фахівців

хореографії вищих навчальних закладів, керівників гуртків, ансамблів, студій бального та народного танцю. У 2004 році відкрито заочне відділення за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія». У 2005 році кафедра здійснила перший випуск магістрів денної форми навчання в галузі хореографії. Також відкрито магістратуру для заочної форми навчання.

Хореографічна підготовка здійснюється також на психолого-педагогічному факультеті *Полтавського національного педагогічного університету імені Володимира Галактіоновича Короленка* – вищий навчальний заклад III-IV рівня акредитації. Психолого-педагогічний факультет включає кафедру хореографії, де здійснюється підготовка фахівців зі спеціальностей: «Хореографія. Мова і література» (англійська або німецька); «Хореографія» (народний або бальний танець) за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр, спеціаліст і магістр. Очолює кафедру доцент, заслужений працівник культури України – Горголь Петро Степанович.

На кафедрі працюють: 1 заслужений працівник культури України, 5 кандидатів наук, 1 майстер спорту СРСР з фігурного ковзання, 2 старших викладача, 1 артистка балету, 3 асистента, 3 концертмейстера, 2 лаборанта. Кафедра має такі творчі колективи: Народний ансамбль спортивного бального танцю «Грація 1», Народний самодіяльний ансамбль танцю «Весна», Народний аматорський ансамбль сучасного балету «Марія», Ансамбль танцю «Кредо».

На етапі інтеграції України до європейського освітнього простору пріоритетним завданням вищих навчальних закладів педагогічного спрямування стає підготовка педагогічних кадрів у контексті особистісного розвитку на засадах гуманістично-культурологічного підходу. Сучасні умови професійної діяльності вчителя-хореографа, її мета і завдання вимагають від нього загальнокультурологічних,

мистецтвознавчих, психолого-педагогічних, економічних знань поряд з спеціальними вміннями й навичками у виконавській і балетмейстерській сферах. Хореографічне навчання як педагогічний процес – це цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої здійснюється формування в учнів теоретичних знань з хореографії, вмінь та практичних навичок виконання та побудови хореографічних творів, емоційного і творчого ставлення до оточуючої дійсності, відбувається загальний розвиток людини засобами хореографічного мистецтва.

Навчальні плани підготовки майбутніх вчителів хореографії розроблені відповідно до вимог галузевого стандарту, рекомендаційних листів Міністерства освіти і науки України. Навчальні плани передбачають підготовку фахівців відповідно освітньо-кваліфікаційним рівням «бакалавр» (4 роки), «спеціаліст» (1 рік), «магістр» (1 рік).

Навчальний час визначається навчальним планом і розкладом аудиторних занять з розрахунку 9-годинного навчального дня і 54-годинного (1,5 кредиту) навчального тижня (аудиторні заняття та самостійна робота). Обсяг аудиторних занять студента в тиждень за період теоретичного навчання не перевищує 30 годин для бакалаврів, 24 години для спеціалістів і 18 годин для магістрів. Всі дисципліни навчального плану розподілені на три цикли: гуманітарної та соціально-економічної підготовки; природничо-наукової підготовки; професійної та практичної підготовки. Протягом навчання планом передбачено проходження декількох практик: навчальна безвідривна практика в середніх навчальних закладах, навчальна практика, виробнича практика.

Продемонструємо загальний обсяг навчального навантаження на прикладі Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка. За освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» становить 8640 академічних годин – 240 кредитів ECTS (з них – 4154 години аудиторних занять). На педагогічні практики відводиться: виробнича (у позашкільних навчальних закладах) – 324 години;

навчальна практика – 216 годин. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки навчального плану бакалаврів за напрямом підготовки Хореографія* включає такі обов'язкові дисципліни (1152 год.): «Філософія», «Історія України», «Іноземна мова», «Українська мова за профільним напрямком», «Історія української культури », «Політологія » – 18 кредитів і вибіркові предмети за вибором студентів (14 кредитів). Цикл дисциплін природничо-наукової підготовки (162 год.) дає майбутнім студентам знання з безпеки життєдіяльності, валеології, віковій фізіології, гігієни та екології, а також закладає основи інформаційної грамоти та вміння користуватися інформаційно-комунікативними засобами і налічує 8 кредитів ECTS.

Цикл професійної та практичної підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» (7326 год.) включає такі дисципліни: «Загальна, соціальна і вікова психологія»; «Педагогіка та історія педагогіки»; «Основи педагогічної творчості»; «Основи науково-педагогічних досліджень у сфері художньої освіти»; «Історія хореографічного мистецтва»; «Хореографічні терміни французькою мовою»; «Історія музики»; «Основи теорії музики»; теорія та методика викладання класичного танцю, народно-сценічного танцю, українського танцю, сучасного бального танцю, історико-побутового танцю; «Мистецтво балетмейстера»; «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом»; «Народний костюм і сценічне оформлення танцю»; «Ритміка»; «Методика викладання віртуозних рухів»; «Підготовка концертних номерів»; «Ансамбль»; «Гімнастика». Вибіркова частина підготовки бакалавра складається з самостійного вибору університету (540 годин) і вільного вибору студента (162 години).

Загальний обсяг навчального навантаження освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» становить 2160 академічних годин – 60 кредитів ECTS (з них – 720 годин аудиторних занять). На педагогічну практику (виробничу) відводиться 324 години, державну атестацію – 108 годин. Цикл гуманітарної та соціально-

економічної підготовки навчального плану фахівців з напрямку підготовки Хореографія* включає такі обов'язкові дисципліни (180 год.): «Філософія мистецтва», «Методика викладання етики», «Методика викладання естетики» і «Цивільний захист» – в середньому 7 кредитів. Цикл професійної та практичної підготовки включає наступні дисципліни (1314 год.): Теорія та методика викладання класичного танцю, народно-сценічного танцю, українського танцю, сучасного танцю, «Мистецтво балетмейстера», «Підготовка концертних номерів», «Історія балетного мистецтва». До циклу вибіркових дисциплін підготовки входять предмети (234 год.): «Основи акторської майстерності хореографа», «Мультимедійне забезпечення хореографічно-виховних шкільних заходів», «Арт-терапія», «Філософія танцю».

Загальний обсяг навчального навантаження освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» становить 2160 академічних годин – 60 кредитів ECTS (з них – 576 годин аудиторних занять). На педагогічну практику у вишах відводиться 216 годин, підсумкову атестацію – 108 годин, виконання магістерської роботи – 36 годин і державну атестацію – 108 годин. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки навчального плану магістрів з напрямку підготовки Хореографія* включає такі обов'язкові дисципліни (180 год.): «Філософія освіти», «Іноземна мова за професійним спрямуванням». Цикл професійної та практичної підготовки включає наступні дисципліни (828 год.): «Педагогіка вищої школи»; «Психологія вищої школи»; «Методологія науково-педагогічних досліджень у галузі мистецької освіти»; «ВО України і Болонський процес»; теорія та методика викладання: класичного танцю, українського народного танцю, народно-сценічного танцю, сучасного танцю; «Мистецтво балетмейстера». Вибіркова частина включає в себе три дисципліни: за вибором університету (450 год.) – «Актуальні проблеми балетного мистецтва», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Інформаційні технології в освіті», «Теорія і методика викладання хореографічного мистецтва у вищій школі»; за

вибором студентів (234 год.) – «Підготовка концертних номерів», «Режисура хореографічних творів».

Розподіл аудиторного навантаження за видами робіт відповідає нормативним вимогам і в середньому становить для бакалаврів – 30 годин на тиждень, для спеціалістів – 24 години на тиждень, для магістрів – 18 годин на тиждень. Обсяг самостійної роботи студентів за весь період навчання складає майже половину (40%) загальної кількості годин.

Підготовка майбутніх викладачів-хореографів у вищих педагогічних навчальних закладах фахово синтезує виконавський, педагогічний і балетмейстерський аспекти. Виконавська діяльність студента-хореографа здійснюється під час вивчення дисциплін спеціальності, в систематичній репетиційній праці в «класі» з чітко розробленою системою розвитку психофізичного апарату, засвоєнні та удосконаленні виконавської техніки, набуття навичок виразного і емоційного втілення хореографічного образу на сцені. Підготовка студентів-хореографів до педагогічної діяльності здійснюється системно на дисциплінах психолого-педагогічного спрямування, курсах зі спеціальності («Методика викладання хореографічних дисциплін», «Методика роботи з дитячим хореографічним колективом», «Практикум з хореографічного ансамблю»), під час педагогічних практик. Балетмейстерська діяльність є одним з важчих аспектів професійної роботи педагога-хореографа, що вимагає розвиненого образного мислення, комунікативних та організаторських здібностей, репетиційно-постановчих навичок. Цей напрямок реалізується в межах дисциплін «Основи композиції та постановки танцю», «Мистецтво балетмейстера»²⁹.

У деяких вищих навчальних закладах студенти-хореографи вивчають специфічні предмети. Так, у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка вивчають режисуру видовищних заходів, гімнастику та акробатику.

²⁹ Філімонова О. Актуальні проблеми підготовки майбутніх хореографів / О. Філімонова. – Луганськ, 2008. – 19 с.

В Уманському державному педагогічному університеті ім. Павла Тичини, крім вище згаданих дисциплін студенти-хореографи вивчають анатомію та фізіологію руху.

Зважаючи на досягнення вітчизняної хореографії та завдання, що постають перед нею, виникає потреба у професійній підготовці фахівців з дисципліни «Ритміка», яку студенти університету опановують з першого року навчання. Заняття з ритміки допомагають засвоїти основні музичні поняття, розвивають музичний слух і пам'ять, відчуття ритму. Дають уявлення про побудову та проведення уроків ритміки для дітей різних вікових груп. Майбутні педагоги оволодіють практичними навичками складання музичних вправ, етюдів, музично-танцювальних комбінацій та музичних ігор.

Студенти університету заочної форми вивчають такі самі дисципліни, що і студенти денної форми навчання. Різниця лише у обсязі навчального матеріалу. Самостійні, лекційні та практичні види занять відрізняються кількістю годин.

Отже, професійну хореографічну освіту в Україні забезпечують вищі педагогічні навчальні заклади. Зміст навчальних дисциплін передбачає удосконалення технічної та виконавської майстерності, забезпечує формування у студентів знань про основні методики викладання хореографії різних культур. У навчальні плани підготовки майбутніх танцівників внесені дисципліни, які є стандартними для всіх навчальних закладів, а предмети пропоновані до вільного вибору студентів містять проекцію інших галузей знань на професійні дисципліни.

1.3.3. Розвиток хореографічної наукової думки в Україні.

Проблема пошуків нових підходів і технологій у процесі підготовки сучасного фахівця до самостійної творчої професійної діяльності є актуальною та багатоаспектною в системі вищої педагогічної школи. Художньо-естетичний компонент, як невід'ємна складова фахової та загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя, визначається важливим чинником формування його

професійно значущих та особистісних якостей, загальної та естетичної культури, мистецького світогляду. Хореографічній підготовці в Україні, що здійснюється в умовах вищої педагогічної освіти у формах аудиторної та студійної роботи, відводиться належне місце в реалізації зазначених цілей.

Недостатність історико-педагогічних досліджень, присвячених проблемам хореографічної підготовки фахівців в Україні на різних історичних етапах її розвитку, зумовлює актуальність вивчення окресленої проблеми. Наукові праці, присвячені проблемі, що досліджується, свідчать про складність і недостатню її вивченість. Історія і теорія хореографічного мистецтва і освіти викладені в працях Н. Горбатової, О. Жирова, Р. Захарова, Л. Івлевої, С. Легкої та ін.; загальнотеоретичні основи професійної підготовки педагога-хореографа розглядаються в роботах Є. Валукіна, С. Забрєдовського, Л. Цветкової та ін. Питання підготовки професійної хореографічної освіти та вчителів хореографії знайшли відображення в дослідженнях Л. Андрощук, О. Бойко, О. Бурля, О. Таранцевої.

Історико-педагогічний аналіз особливостей хореографічної підготовки вчителя у системі вищої педагогічної освіти в Україні у період 20-х рр. ХХ ст., її специфіки, нормативно-правового забезпечення, основних завдань, форм організації розкрила у своїй роботі Т.О. Благова «Хореографічна підготовка вчителя у системі вищих педагогічних навчальних закладів в Україні 20-х рр. ХХ ст.»³⁰. Дослідниця зазначає, що «впровадження у навчальні плани шкільної освіти дисциплін хореографічного спрямування (гімнастики, ритмопластики, рухливих ігор, танців) визначало необхідність відповідної підготовки вчителів у цій сфері. Важливість хореографічної підготовки у змісті педагогічної освіти зумовлювалася також гострою потребою у високоосвічених фахівцях, «працівниках соцвиху», готових виконувати багатопрофільну педагогічну роботу в

³⁰ Благова Т.О. Хореографічна підготовка вчителя у системі вищих педагогічних навчальних закладів в Україні 20-х рр. ХХ ст. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpm/2011_8_2/Blagova.pdf.

установах соціального виховання. Крім того, хореографія була представлена в системі позааудиторної, студійної роботи в інститутах народної освіти, з метою підвищення професійного рівня майбутніх учителів, формування їх загальнопедагогічних та прикладних умінь, педагогічної майстерності, креативних здібностей».

Таким чином, проаналізувавши специфіку та особливості розвитку змісту хореографічної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах України 20-х рр. XX ст., зазначимо, що залучення майбутніх учителів до хореографічної діяльності в системі педагогічної освіти зумовлювалося передусім посиленням уваги до мистецтва хореографії в системі шкільництва. Впровадження у навчальні плани шкільної освіти дисциплін хореографічного спрямування (гімнастики, ритмопластики, рухливих ігор, танців) визначало необхідність відповідної підготовки вчителів у цій сфері. Важливість хореографічної підготовки у змісті педагогічної освіти зумовлювалася також гострою потребою у високоосвічених фахівцях, «працівниках соцвиху», готових виконувати багатoproфільну педагогічну роботу в установах соціального виховання. Крім того, хореографія була представлена у системі позааудиторної, студійної роботи в інститутах народної освіти, з метою підвищення професійного рівня майбутніх учителів, формування їх загальнопедагогічних та прикладних умінь, педагогічної майстерності, креативних здібностей³¹.

В. Шеремета у роботі «Підготовка вчителів хореографів у повоєнний період» аналізує процес становлення та стан вищої хореографічної освіти в Україні у повоєнний період. Науковець визначає для себе низку завдань: «дослідити процес підготовки спеціалістів-хореографів у повоєнний період; проаналізувати стан вищої хореографічної освіти у досліджуваній період; з'ясувати проблеми становлення та розвитку закладів освіти з підготовки фахівців-хореографів». Проаналізувавши роботу В. Шеремета стає

³¹ Благова Т.О. Хореографічна підготовка вчителя у системі вищих педагогічних навчальних закладів в Україні 20-х рр. XX ст. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpm/2011_8_2/Blagova.pdf.

відомо, що підготовка хореографічних кадрів в Україні у повоєнний період набула розвитку, хоч і повільно, проте в прогресивному напрямку, звертаючи увагу не лише на кількісний, а й на якісний показник даного процесу³².

Безліч науковців працювали над проблемами хореографічної освіти і присвятили праці народно-сценічному танцю, який є важливою складовою професійної підготовки майбутніх вчителів хореографії. Відокремлення українського народного танцю з предмету народно-сценічний танець у самостійну дисципліну український народно-сценічний танець викликало науковий інтерес до розвитку української народної хореографії, її лексики та художніх образів. Отримавши статус самостійного навчального предмету хореографічного циклу, український танець піддався більш досконалому вивченню. Як наслідок, був залишений без належної уваги предмет народно-сценічний танець. Нині, коли в Україні активно модернізується вища освіта, в тому числі мистецька, педагоги-науковці намагаються повернути народно-сценічному танцю його важливий статус у підготовці вчителів-хореографів.

Було з'ясовано, що попередником народно-сценічного танцю був характерний танець. Завдяки працям О.І. Бочарова, А.В. Лопухова, О.В. Ширяєва було створено дисципліну – методика викладання характерного танцю та розроблено програму, яка знайомила студентів хореографічних вищих навчальних закладів зі змістом занять послідовно і в повному обсязі. Система вправ біля станка та хореографічні композиції танців різних національностей була запропонована А.В. Кузнєцовим у співпраці з М.Р. Симачевим, що давало можливість студентам-хореографам поповнити свої знання танцями різних народів. На особливу увагу заслуговує фундаментальна праця Т.С. Ткаченка «Народний танець». Автор робить спробу систематизувати матеріал танців, закріпити загальні принципи вивчення їх у хореографічних закладах, рекомендується як

³² Шеремета В. Становлення вищої хореографічної освіти в Україні у повоєнний період [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2012_2/2seremet.pdf.

посібник для викладачів хореографічних навчальних закладів, балетмейстерів, керівників професійних та самодіяльних хореографічних колективів³³.

Велику кількість робіт присвячено викладанню класичного танцю для студентів у вищих хореографічних навчальних закладах. Зокрема, Л.Ю. Цветкова – викладач, методист класичного танцю, яка присвятила своє творче та педагогічне життя пропаганді щедрих багатств і складних законів виконання та методичних засад викладання класичного танцю. Власну педагогічну методику побудувала на методичних принципах всесвітньо відомої Петербурзької школи класичного танцю, узагальнивши досвід і здобутки не лише російського, але й українського та світового балетного театру. Вона педагог дійсно сучасний, котрий відчуває еволюцію класичного танцю, неухильне розширення його виразової палітри й оновлення лексики, розуміє процеси взаємодії різних форм, видів і жанрів хореографічного мистецтва в контексті впливів новітніх течій неокласики, модерну, джазу та постмодерну. Підручник «Методика викладання класичного танцю» має велику, непересічну цінність і дуже важливий для сьогоднішніх і майбутніх поколінь танцівників, студентів, викладачів, практиків хореографічного мистецтва України. Підручник Л.Ю. Цветкової – перша фундаментальна праця з методики класичного танцю в Україні³⁴.

Не менш важливим є посібник Є. Зайцева «Основи народно-сценічного танцю», який адресований фахівцям: студентам і педагогам хореографічних навчальних закладів. Євген Васильович Зайцев (1927-1995 рр) видатний український артист класичного балету, педагог-хореограф, професор. Створив власний метод виховання спеціалістів-танцівників народного танцю. Є. Зайцев всебічного вивчав багату спадщину російських та українських

³³ Максименко А.І. Становлення народно-сценічного танцю в системі хореографічної і педагогічної освіти / А.І. Максименко // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми: СумДПУ, 2010. – С. 67 – 74.

³⁴ Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю / Л.Ю. Цветкова. – К.: Альтерпрес, 2007. – 324 с.

хореографів (В. Верховинця, Н. Захарова, В. Асаф'єва), глибоко цікавився творчістю і науковою працею російського хореографа Костянтина Голейзовського. Розділив рухи по групах, створивши власну теорію і методіку викладання народно-сценічного танцю. Автор книги «Основи народно-сценічного танцю» (1975, перша частина, 1976. друга частина). У своєму посібнику Є.Зайцев об'єднав основи класичного професіоналізму із набутками народного танцювального досвіду.

Повністю поділяючи та використовуючи на практиці основні принципи і набутки Є. Зайцева, керівник-методист, балетмейстер, науковець Юрій Колесниченко багато працював над переведенням підручника «Основи народно-сценічного танцю», долучивши своє бачення практичної роботи хореографа у сучасних умовах. Книга «Основи народно-сценічного танцю» є не тільки одним із головних навчальних посібників студентів та викладачів хореографічних навчальних закладів, а й відправним пунктом у царині народного танцю³⁵.

Сьогодні науковці-педагоги досліджують проблему навчання хореографічної підготовки фахівців у структурі педагогічної освіти. Цікавою є робота доцентів Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка І.В. Тригуб та С.В. Тригуб «Організаційно-змістові пріоритети фахової підготовки вчителя-хореографа». У статті досліджено проблему підготовки вчителя-хореографа в системі вищої педагогічної освіти, визначено пріоритетні напрями модернізації організаційної структури та змісту цієї підготовки³⁶.

Кандидат педагогічних наук Таранцева О.О. у своїй дисертації «Формування фахових умінь майбутніх вчителів хореографії засобами українського народного танцю» висвітлює проблеми формування

³⁵ Зайцев Є.В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації / Є.В. Зайцев, Ю.В. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 416 с.

³⁶ Тригуб І.В. Організаційно-змістові пріоритети фахової підготовки вчителя-хореографа / І.В. Тригуб, С.В. Тригуб // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: СумДПУ, 2009. – № 9. – С. 405 – 412.

хореографічних умінь засобами українського народного танцю у студентів педагогічних закладів у процесі вивчення фахових дисциплін, психологічної, педагогічної та хореографічної літератури, а також її реалізацію в практичній діяльності вищих педагогічних закладів освіти. Нею розроблено та теоретично обґрунтовано структуру, зміст хореографічних умінь і критерії їх сформованості у студентів педагогічного закладу. Автор запропонувала педагогічну технологію формування фахових умінь у майбутніх учителів хореографії засобами українського народного танцю. Дослідниця доводить, що «підвищенню ефективності формування хореографічних умінь майбутніх учителів у процесі вивчення спецкурсу «Теорія та методика українського народно-сценічного танцю» сприяє педагогічне оцінювання рівня сформованості хореографічних умінь студентів, а також використання можливостей змісту навчального матеріалу, самостійної роботи, видів контролю, педагогічної практики»³⁷.

Проблему формування художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії розглядає Сердюк Т.І. У дисертаційній роботі автор аналізує сутність, зміст і компонентну структуру у взаємодії її когнітивної, аксіологічної та праксеологічної складових художньо-естетичного досвіду особистості вчителя хореографії. Розкрито педагогічний потенціал хореографічного мистецтва у формуванні художньо-естетичного досвіду студентів ВПНЗ. Вчена зазначає, що «синтетичність хореографії сприяє розвитку творчої активності особистості й інтенсифікації пізнавальних процесів, її емоційність забезпечує образне сприйняття мистецтва та дійсності, створює умови для особистісного самовираження й ефективного педагогічного спілкування, чим сприяє їх залученню до національної хореографічної традиції». Апробовано систему критеріїв сформованості художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії. Виявлено три рівні його функціонування

³⁷ Таранцева О.О. Формування фахових умінь майбутніх вчителів хореографії засобами українського народного танцю: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.О. Таранцева; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2002. – 20 с. – укр.

(репродуктивний, продуктивний, творчий)³⁸.

Один із науковців Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова Ростовська Ю.О. у дисертації «Формування педагогічних переконань майбутніх учителів хореографії у процесі методичної підготовки» визначила науково-методичні засади, педагогічні умови та розробила технологію формування педагогічних переконань майбутніх учителів хореографії, спрямовану на досягнення єдності доведення і віри у процесі засвоєння методичних знань, усвідомлення їх значущості в пізнанні й оцінці педагогічних фактів і явищ, осягнення особистісного смислу й утвердження віри в істинність знань. Автор виявила важливі закономірності цього процесу, які дозволяють передбачати характер та ефективність навчальної діяльності студентів, наслідки педагогічних впливів, створювати умови для успішного формування педагогічних переконань. Запропонувала систему критеріїв та показників сформованості педагогічних переконань майбутніх учителів хореографії³⁹.

Кандидат педагогічних наук, доцент, докторант Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Т.О. Благова досліджує особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі вищої педагогічної освіти. Авторка аналізує основні форми, методи організації і зміст навчання студентів-хореографів, значення педагогічної практики у процесі їх професійного становлення. Детально розкриває важливу роль самостійної роботи у підготовці майбутніх учителів-хореографів. Дослідниця наголошує, що «професійна підготовка майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти потребує системного, цілеспрямованого підходу. Обов'язковими вимогами

³⁸ Сердюк Т.І. Формування художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії: автореф. Дис... канд. Пед. Наук: 13.00.04 / Т.І. Сердюк; Нац. Пед. Ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2009. – 21 с. – укр.

³⁹ Ростовська Ю.О. Формування педагогічних переконань майбутніх учителів музики і хореографії у процесі методичної підготовки: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ю.О. Ростовська; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2005. – 20 с. – укр.

будь-якої форми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів є: відповідність змісту навчальної програми та логіці вивчення дисципліни; дотримання мети та завдань реалізації навчальної, виховної та розвивальної функцій освіти у процесі опанування знань; формування у студентів здатності до самостійної роботи, розвитку їх особистісних якостей».

Комплексна професійна підготовка майбутніх учителів-хореографів передбачає не лише формування спеціальних знань, практичних умінь та навичок хореографічної роботи, але й створює можливості для подальшого засвоєння та вдосконалення ними технічної та виконавської майстерності, розвитку загальнопедагогічних і професійно-практичних здібностей, без яких неможлива майбутня викладацька діяльність. Необхідно відзначити, що деякими науковцями приділяється належна увага формуванню особистості вчителя-хореографа в сучасній науці, зокрема таким аспектам, як підготовка вчителя-хореографа до творчої професійної діяльності (В. Загвязинський, І. Зязюн, С. Сисоєва та ін.), розвиток особистості вчителя у процесі професійної підготовки (І. Бех, І. Зязюн, В. Моляко), загальнокультурний розвиток учителя-хореографа (Н. Гусакова, О. Олексюк, О. Рудницька), індивідуальність майбутнього педагога (К. Альбуханова-Славська, Г. Балл, В. Рибалко), творча індивідуальність майбутнього педагога (Л. Мільто, О. Пехота, О. Сергеєнкова), індивідуальний стиль педагогічної діяльності (Н. Амінов, В. Бездухов, З. Вяткіна)⁴⁰.

Ми повністю поділяємо позицію Є. Валукіна, що рівень освіти, виховання й культури сучасного учня хореографічної школи багато в чому буде залежати від того, яким буде сучасний педагог-хореограф, як він буде здійснювати свою професійну діяльність, від його вмінь реагувати на вимоги, пропоновані до нього суспільством, застосовуючи у своїй роботі теоретичні й практичні досягнення

⁴⁰ Тригуб І.В. Організаційно-змістові пріоритети фахової підготовки вчителя-хореографа / І.В. Тригуб, С.В. Тригуб // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: СумДПУ, 2009. – № 9. – С. 405 – 412.

хореографічної науки. Вчений наголошує, що «молодий фахівець-хореограф, випускник вишу повинен: вирішувати завдання, що відповідають його кваліфікації; уміти здійснювати процес навчання учнів у танцювальному колективі з орієнтацією на завдання навчання, виховання й розвитку особистості та з урахуванням специфіки предмета, що викладається; уміти стимулювати розвиток позаурочної діяльності учнів з урахуванням психолого-педагогічних вимог, пропонованих до освіти і навчання; уміти аналізувати власну діяльність, з метою її вдосконалювання і підвищення своєї кваліфікації».

Рекомендована література

1. Благова Т.О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти / Т.О. Благова // Збірник наукових праць. – Полтава, 2009. – С. 145-153.

2. Бойко О.С. Хореографічний образ як естетичний вияв національного характеру / О.С. Бойко // Вісник КНУКіМ: зб. наук. праць. Серія «Мистецтвознавство». – К., 2005. – Вип.12. – С. 18-26.

3. Верховинець В.М. Теорія українського народного танцю / В.М. Верховинець. – К.: Мистецтво, 1991. – 480 с.

4. Гуменюк А.І. Український народний танець / А.І. Гуменюк. – К.: Наукова Думка, 1969. – 608 с.

5. Зайцев Є.В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації / Є.В. Зайцев, Ю.В. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 416 с.

6. Максименко А.І. Становлення народно-сценічного танцю в системі хореографічної і педагогічної освіти / А.І. Максименко // Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Суми: СумДПУ, 2010. – С. 67 – 74.

7. Ніколаї Г.Ю. Тенденції розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції: інтеркультурний вимір / Г.Ю. Ніколаї // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: інтеркультурний вимір. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – С. 135 – 138.

8. Підлипська А.М. Тенденції розвитку наукових досліджень у галузі хореографічної культури в Україні / А.М. Підлипська. – К.:Літера, 2011. – 33с.

9. Саєнко Т.В. Творчість у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів хореографії / Т.В. Саєнко. – П.:Полтава, 2011. – 63 с.

10. Філімонова О. Актуальні проблеми підготовки майбутніх хореографів / О. Філімонова. - Луганськ, 2008. - 19 с.

Інтернет-джерела

11. Бердянський державний педагогічний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bdpu.org/>

12. Кіровоградський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kspu.kr.ua/>

13. Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б.Хмельницького [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mdpu.org.ua/>

14. Митакович Л.А. Подготовка будущих педагогов-хореографов к решению профессиональных задач [Електронный ресурс] / Л.А. Митакович. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/podgotovka-buduschih-pedagogov-horeografov-k-resheniyu-professionalnyh-zadach>

15. Ніжинський державний педагогічний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ndu.edu.ua/>

16. Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdpu.edu.ua/>

17. Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pnpu.edu.ua/ua/>

18. Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sspu.sumy.ua/>

19. Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udpu.org.ua/>

20. Харківський національний педагогічний університет ім. Г. Сковороди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hnpu.edu.ua/>

21. Шеремета В. Становлення вищої хореографічної освіти в Україні у повоєнний період [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2012_2/2seremet.pdf.

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте витoki хореографічної освіти в Україні.
2. Яким чином здійснюється підготовка вчителів хореографії у вищих педагогічних навчальних закладах?
3. Визначте структурні підрозділи педагогічних університетів України, в яких здійснюється підготовка хореографів.
4. У чому полягає хореографічна підготовка фахівців в Сумському державному педагогічному університеті імені Антона Семеновича Макаренка?
5. Висвітліть творчі колективи кафедри хореографії та музичного інструменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
6. Розкрийте особливості спеціальності «хореографія» на факультеті фізичного виховання у Чернігівському державному педагогічному університеті імені Тараса Григоровича Шевченка.
7. Розкрийте структуру Інституту мистецтв Південноукраїнського національного педагогічного університету імені Костянтина Дмитровича Ушинського.
8. У чому полягає хореографічна підготовка на психолого-педагогічному факультеті Полтавського національного педагогічного університету імені В. Короленка?
9. Розкрийте розвиток хореографічної наукової думки в Україні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Антипова І. Танці Поділля / І. Антипова. – К.: Мистецтво, 1971.
2. Балог К. Танці Закарпаття / К. Балог. – К.: Мистецтво, 1986.
3. Благова Т.О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти / Т.О. Благова // Збірник наукових праць. – Полтава, 2009. – С. 145-153.
4. Блок Л.Д. Классический танец: История и современность / Л.Д. Блок. – М.: Искусство, 1987.
5. Бойко О.С. Хореографічний образ як естетичний вияв національного характеру / О.С. Бойко // Вісник КНУКіМ: зб. наук. праць. Серія «Мистецтвознавство». – К., 2005. – Вип.12. – С. 18-26.
6. Борзова Е.П. История мировой культуры / Е.П. Борзова. – СПб.: Издательство «Лань», 2001.
7. Ваганова А. Основы классического танцю / А. Ваганова. – СПб.: Издательство “Лань”, 2003. – 192 с.
8. Валукин Е. П. Мужской классический танец : Учеб. Пособие / Е.П. Валукин. – М. : ГИТИС им.А.В. Луначарского, 1987. – 103 с.
9. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К.: Мистецтво, 1996.
10. Василенко К. Ю. Танці Київщини / К. Ю. Василенко. – К.: Мистецтво, 1982.
11. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / В. М. Верховинець. – К.: Музична Україна, 1980.
12. Герасимчук Р. Гуцульські танці / Р. Герасимчук. – Л., 1979.
13. Гомбрих Э. История искусства / Э. Гоибрих. – Москва, 1998
14. Григорович Ю.Н. Балет: энциклопедия / Ю.Н. Григорович. – М.: Совская Энциклопедия, 1981.
15. Етнографія України. Навч. Посібник / За редакцією С.А. Макарчука. – Львів: Світ, 1994. – 520 с.
16. Зайцев Є.В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV

рівнів акредитації / Є.В. Зайцев, Ю.В. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007.

17.Захаров Р. В. Записки балетмейстера / Р.В. Захаров. – М.: Искусство, 1976.

18.Захаров Р.В. Сочинение танца. Страницы педагогического опыта / Р.В.Захаров. – М.: Искусство, 1983.

19.Зубатов С. Основи викладання українського народно-сценічного танцю / С. Зубатов. – К.: ІПКПК, 1995.

20.Ивановский Н.П. Бальный танец XVI – XIX вв. / Н.П.Ивановский. – М., 1948.

21.Ивлева Л.Д. История преподавания танца: учебное пособие / Л.Д. Ивлева. – Челябинск, 2011. – 2-е изд. – 142 с.

22.Іваницький А. Українська народна музична творчість: Навч. Посібник / А. Іваницький. – К., 1990. – 294 с.

23.Іванова І. Переглянута техніка європейських танців / І. Іванова. – К.,1986.

24.Климов А.А. Основы русского народного танца /А.А.Климов. - М.,1981.

25.Колесса Ф. Українська усна словесність / Вст. ст. М.Мушинки. – Едмонт, 1983. –154 с.

26.Колногузенко Б.М. Хореографія вихователька поколінь /Б.М. Колногузенко //Культура і життя. – 2002. – № 7.

27.Королёва Э. Спектакль, балетмейстер, танцовщик / Э. Королёва. – Кишинёв, 1977.

28.Кравчук О.Г. Хореографічні школи Європи як творчі лабораторії синтезу мистецтв / О.Г. Кравчук // Вісник міжнародного слов'янського університету: український науково-теоретичний журнал. – Харків, 2009. – Т. 12. – № 1. – С. 8-15.

29.Красовская В.М. Западноевропейский балетный театр: Очерки истории: От истоков до середины XVIII века / В.М. Красовская. – М.: Искусство, 1979.

30.Лановик М. Українська усна народна творчість: Підручник / М. Лановик. – К.: Знання – Прес, 2001. – 591 с.

31.Максименко А.І. Становлення народно-сценічного танцю в системі хореографічної і педагогічної освіти / А.І. Максименко // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми: СумДПУ, 2010.

32.Пасютинская В.М. Волшебный мир танца / В.М. Пасютинская. – М.: Просвещение, 1985. – (Кн. Для учащихся).

33.Підлипська А.М. Тенденції розвитку наукових досліджень у галузі хореографічної культури в Україні / А.М. Підлипська. – К.:Літера, 2011. – 33с.

34.Ротерс Т. Музично - ритмічне виховання в художній гімнастиці / Т. Ротерс. – М., 1989.

35.Саєнко Т.В. Творчість у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів хореографії / Т.В. Саєнко. – П.:Полтава, 2011. – 63 с.

36.Смирнов И. Искусство балетмейстера / И. Смирнов. – М.: Просвещение, 1963.

37.Стриганова В. Современный балетный танец / В. Стриганова, В.Уральская. – Москва, 1986.

38.Ткаченко Т.С. Народный танец / Т.С. Ткаченко. – М.: Искусство, 1954.

39.Уварова Н. Танці Полтавщини / Н. Уварова. – К.: Мистецтво, 1969.

40.Уральская В. Рождение танца / В. Уральская. – М.: Сов. Россия, 1982.

41.Філімонова О. Актуальні проблеми підготовки майбутніх хореографів / О. Філімонова. - Луганськ, 2008. - 19 с.

42.Цветкова Л. Методика викладання класичного танцю: [Підручник] / Л. Цветкова. – К.: Альтерпрес, 2005. – 324с.

43.Шипіліна Г. Хореографія в спорті / Г. Шипіліна. – Ростов-на-Дону, 2004.

44.Эльяш Н. Образы танца / Н. Эльяш. – М.: Знание,1970.

Навчальне видання

ПОВАЛІЙ Тетяна Леонідівна

ІСТОРІЯ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

Навчально-методичний посібник
для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів

Комп'ютерний набір *Повалій Т.Л.*
Комп'ютерна верстка *Повалій К.В.*

Здано в набір 21.11.2014 р. Підписано до друку 03.12.2014 р.
Формат 60x84/16. Гарн. Calibri. Папір офсет. Друк лазерний.
Умовн. друк. арк. 6,74 Обл.-вид. арк. 5,2
Тираж 100. Вид. №7

Виготовлено СПДФО Повалій К.В.
м. Суми, вул. Черепіна, 82А
телефон для довідок
(050) 52-58-798